

sunt in bonis moribus et virtutibus et corrigendi a vicis et insolentibus. sicut docet apostolus ad Ephesios. vi. dicens. Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina et correctione quod si fieret proculdubio non essent tot mali homines et peccatores in mundo. Hoc qui liber potest cognoscere in seipso. quia si a pueritia fuisses debite informatus et in timore dei nutritus utique melior esses quam famulus. Sed heu quod in iuventute tua nutritus es in superbia. in gula. in luxuria. et sic de aliis vitiis. ergo tam perversus es in vita tua. Sciendum tamen quod patres precipue debent corrigere filios suos ne iurent vel blasphement. quod heu iam committere a pluribus hominibus fit. Sed quod graviter deum in hoc offendat et qualiter deus puniat tales pueros patet super secundo. **E. S.**
Sexto patres tenent filijs suis hereditare res iustas. quia melius est modicum iusto super divitias peccatorum multas. Contra hoc faciunt aliqui tam inordinatum amorem ad filios habentes: quod quibusvis bene cognoscant quod possident res iniustas tamen nolunt eas restituere ne filij de pauperentur: et sic seipos et filios damnant. Item aliquando vnus parentum permanet in viduitate non propter deum nec amorem castitatis: sed ne filios exheredet: et tamen non intendit caste vivere. Et talis pater plus diligit inordinato amore filios quam deum et salutem propriam. et potius vult danari cum luxuria sua (quam in statu viduitatis committit) quam pueros suos exheredare. Ergo consulendus est talibus viris qui nolunt caste vivere ut iterato uxores ducant ne tot peccata mortalia extra matrimonium committant. quia omnis fornicatio est peccatum mortale. Insuper notandum quod filij et cognati qui tali patri dant consilium ne matrimonium contrahat et alios pueros generet propterea ut bona patris ipsis solis permaneant. et sciunt veraciter quod pater non abstinere amore castitatis nec ca-

ste vivit: tales peccant mortaliter. quia plus diligunt illa temporalia quam animam patris. et potius volunt patrem multa peccata committere mortalia cum alijs mulieribus quam amittere et privari illis bonis paternis. Ergo infideles filij in hoc cognosci possunt quando indignantur tali patri qui aliter non caste viveret: cum iterato matrimonium contrahit. Item parentes qui iustas res possident precipue debent ne lites et inimicitie inter heredes post obitum eorum fiant. quod melius esset modicum vel nihil heredibus post se relinquere quam lites et odia ex his generare. Quam graviter isti patres peccent qui iniustas res suis heredibus relinquunt. et quomodo filij conquerentur de talibus parentibus patet infra quod to. **A.** exemplum ibidem. Item hoc idem quere septimo. **B.** exemplum ibidem.
H. **Septimi** sunt qui contra hoc preceptum faciunt qui inhonorant patrem spirituales puta sacerdotem et confessorum: qui te de fonte baptismatis regeneravit. Unde Iohannis. iij. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto: non potest introire in regnum dei. Item qui tibi per sacramentum eucharistie divinum alimentum ministrat. vnde Iohannis. vi. Caro enim mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in illo. Ergo decet te honorare illum cui ministerio manet deus in te et tu in illo. Item qui sanctis predicationibus et exemplis te instruit et informat. Unde Gregorius in omelia. Plus est verbi pabulo victuram in perpetuum mentem reficere: quam ventrem morture carnis terreno satiare. Item Gregorius in dialogo. Numquam constat quod maius est miraculum predicationis verbo atque orationis solatio peccatorem convertere quam carnem mortuam suscitare. Hunc patrem spirituales tripliciter honorare debemus.

De quarto

Primo enim humiliter obediendo in his potissime que de iure teneris plebano. puta cum tibi precipit celebrare tunc celebres que interdicta ecclesie series: quando tibi precipit ad ieiunandum ieiunes. que excommunicatos strictissime vitas et penitentiam tibi iniunctam in professione adimpleas. Omnium enim horum transgressio predictorum maxime si fiat ex deliberatione et contemptu inducit peccatum mortale.

De excommunicatione

Quia predicta tria sunt notabiliter aduertenda. Primum est quantum ad excommunicationis sententiam quae quilibet christianus merito debet abhorere: que est duplex. maior scilicet et minor. Maior separat a sacramentis ecclesie. quod nullum recipiendum est sacramentum in ministerio excommunicationis nec etiam osculum pacis: quam minorem excommunicationem quis incurrit quando scilicet contra prohibitionem communicat cum excommunicato comedendo: loquendo emendando videndo. et sic de alijs. Et ab ista minori excommunicatione potest absolueri quilibet sacerdos qui habet potestatem super talem hominem que possit eum absolueri a peccato mortali. Et ista absolutio fit solo verbo dicendo: absoluo te a sententia excommunicationis quam incurristi communicando vel loquendo siue comedendo etc. Et ista absolutio potest fieri sine sacramentali professione: sic que ille exhibeat se et fateatur se communicasse excommunicato: vel loquendo vel comedendo. et sic de alijs.

Exccommunicatio vero maior separat ab ingressu ecclesie et a comunione fidelium et a sacramentis. Et talis excommunicatio est timenda merito cuiuslibet christiano propter quinque rationes. Primo quia propter idem talis excommunicatus excluditur a consortio omnium christifidelium in terra viventium. Item a consortio dei et beatorum in eterna felicitate existentium. Ergo comparatur leproso qui habet morbum infectiuum qui a consortio omnium eijcit. Et ideo lepra carnalis ab omnibus ho-

minibus multum timetur: eo que est morbus contagiosus. Et multi sunt homines que alias infirmitates potius sustinerent quam lepram: eo que ab hominibus separat. Sed multo fortius timenda est excommunicatio. quia est ictus gladii spiritualis que magis timendus est quam gladius corporalis. Unde Augustinus dicit de illo que excommunicatus que grauius est hoc illi quam si perforaretur gladio vel a feris deuoraret siue a flammis exureretur.

Secundo timenda est excommunicatio. quia est valde damnosa. Auferunt enim homini partem suam de omnibus missis: orationibus et elemosynis: et alijs bonis que fiunt in ecclesia dei: quod non est paruum damnum. Quis enim digne sufficeret estimare valorem vnius misse. quid tunc de omnibus missis que celebrantur per totum mundum: et de omnibus bonis que fiunt ab omnibus hominibus quorum participatione ex toto carebit et priuatus est que dominus in tali excommunicatione perdurat.

Tertio est timenda: quia ille que excommunicatur sathane traditur. Unde Augustinus. Omnis christianus que a sacerdote excommunicatus sathane traditur. Et etiam secundum Henricum de firma. A potestate dei si loqui liceat: et defensione angelorum sanctorum eripitur: et tamen in anima quam in corpore potestati diaboli traditur. Quarto timenda est. quia excommunicatus est velut membrum abscisum a corpore quod amplius nullius est valoris. Quid enim valet manus abscisa a corpore: vel pes vel auris. et sic de alijs. Sic iste excommunicatus coram deo et sanctis eius nullius valoris est. Et sic super omnia timenda est abscisio membrorum a corpore hominis. sic nihil magis debet timere christianus quam separari a corpore christi mystico quod est ecclesia. Unde Augustinus super Iohannem. Nihil debet formidare christianus quam separari a corpore christi mystico: quod est ecclesia. Unde Augustinus. Quia christus est caput omnium fidelium. et omnes fideles in gratia ex-

absolutio

istentes sunt sibi inuicem membra. Sic
 quando quis excommunicat: tunc a ca-
 pite. id est a p̄p̄o a membris id est a fide
 libus abscondit. Et nullā influentiā di-
 uine gr̄e amplius habet q̄ diu sic absci-
 sus ē h̄ arefcit. ¶ Quinto qz excomuni-
 catus ad nihilū valet nisi ad et̄nū ignez:
 hoc pbatur ex euāgelio ioh̄is: vbi ch̄s
 dr. Ego sum vitis vera et vos palmites
 Sed hō excomunicatus similis est palmi
 si absciso a vite: qui sic abscisus ad aliud
 non valet nisi vt in ignē ponat̄ z cōburat̄
 Ex alijs lignis multa vtilia possūt fieri:
 h̄ n̄ sic ex palmite absciso. ¶ In Ezechiel
 xv. Fili hoīs qd̄ fiet de vite. i. ligno vitis
 ex oībus lignis nemorū q̄ sunt int̄ lig-
 na siluarū: nunqd̄ tolletur de ea lignuz
 vt fiat opus: aut fabricabit̄ d̄ ea parill̄
 vt depēdeat in eo quodcunqz vas: ecce
 igni datum est in escāz Et ab illa maio-
 re excomunicatione nemo potest absol-
 uere nisi episcopus vel papa vel aliquis
 alius de autoritate ipsorū: z talis absol-
 uēdus est cum miserere z virga. ¶ Qd̄
 potestas ecclesiez p̄clatorū ligādīz sol-
 uēdī a ch̄sto eis tradita habeat mag-
 nam efficaciam hoc possumus cogno-
 scere per tale exemplū. Fuit qdā comes
 tholosanus fautor z receptor hereticorū
 Et oīs talis ip̄o facto ē excomunicatus
 vna cum hereticis. Et qdā sanct⁹ ab-
 bas fuit ad eū missus ad cōmonēdum
 eum. Qui dū viro sancto nollet acq̄scē
 nec excomunicatiōem timeret. Sciens
 v̄t sc̄t̄s qz cor p̄uersum non erudit̄ ver-
 bis: dixit abbas. Vt tu z tui videāt q̄
 infecta sit aīa q̄ excomunicatiōis vinclo
 est innodata: volo mibi apportari albū
 panē: quo sibi allato dixit O panis licz
 tu non meruer̄ tamē vt i te ostēdat̄ ver-
 tas fidel̄ nostre: z maledictio aīe excom-
 municatiōem non fuant̄. Excomunicatiō
 te: quo dicto panis q̄ int̄ man⁹ ei⁹ erat
 candid⁹ mox niger fact⁹ ē. Quē p̄cepit i
 duas p̄tes diuidi: z int̄ similit̄ apparuit
 niger mucidus z corruptus. Tunc sub-

iunxit̄ vt ostēdat̄ v̄tutē absolutōis. ac
 cepto pane absolute eū q̄ in p̄iorē sp̄cū
 z candorē est reuersus. Sc̄dēdū qz non
 solū illi q̄ denūciant̄ i ambone sunt exco-
 municati: h̄ etiā i pluribz casibz fm̄ ius
 canonicum quis incidit i excomunica-
 tiōem maiorem.

¶ In illis casibz q̄b̄ quis incidit maio-
 rem excomunicatiōem.

In quibus casibus incidit quis
 maiorem excomunicatiōem. R̄ndeo
 in multis: ex quibus aliquos ca-
 sus h̄ exponam. Primo q̄ manus violē-
 tas in clericum vel alias in religiosum
 mittit. Item qui hoc mādat̄ vt post fa-
 ctum eius nomine ratū habeat. xvij. q.
 iij. Si quis suadente dia. Secūdo cū
 q̄s incidit in heresim. similiter z receptor
 hereticorū. Tertio cū q̄s hūanā eccliaz
 non asserit esse caput oīm nec ei tā q̄ ca-
 piti obediēdū. Quarto cum q̄s partici-
 pet excomunicato in crimine p̄t̄ quod quis
 excomunicatus est dando ei consiliū au-
 xilium aut fauorē. Quinto qui in arti-
 culo mortis aut ob aliquod impedimē-
 tum absolute ab excomunicatiōe: z cessante
 ipedimēto nō p̄sentat se. q̄c̄to potēit ei
 a quo absolute debeat reicadit eādē exco-
 municatiōem. Sexto q̄ incendit v̄l fran-
 git eccliam v̄l subet aut consulit: v̄l in ec-
 clia cōmittit aliquod enorme factum vt
 capiēdo corpus xp̄i v̄l destruēdo altā
 revel crucem v̄l similia. Septimo cum
 quis v̄tutur litteris apostolicis p̄ se vel p̄
 alios falsificatis. Octauo q̄ scient̄ con-
 trahunt matrimonium in gradibus cō-
 sanguinitatis vel affinitatis prohibitis
 vel cum monialibus contrahentes sunt
 excomunicati. Nono dñi qui inhibent
 subditis ne vendant personis ecclesiasti-
 cis vel molant vel p̄stent vel alia serui-
 tia faciant. Decimo q̄ pedagium v̄l the-
 loneum recipiunt a personis ecclesiasti-
 cis. z tales non debēt absolute nisi restitu-
 ant eis que ab ip̄is receperunt. Simi-
 liter qui noua pedagia ip̄osuerūt. ¶ In

Sequarto

Decimo consules ciuitatū rectores et alij
 potestatem habentes qui faciunt exactio-
 nes indebitas in clericos et ecclesias. si-
 militer qui faciunt statuta contra prece-
 pta ecclesie libertatem et scriptores eo-
 rum et etiam qui seruāt talia statuta et cō-
 suetudines et s̄m ea iudicant. Duodeci-
 mo potestates rectores cōsules iudices
 officiales qui statuta faciunt scribunt di-
 ctant: per que quis compellitur soluere
 vsuras: vel nō repetere iaz solutas: aut
 qui obseruāt illa statuta et s̄m ea iudicāt
 Tredecimo qui impediūt iudiciū cu-
 iuscunq; iudicis ecclesiastici: v̄l impedi-
 unt volentes recurrere ad forum ecclesi-
 asticum in causis ad ipsum pertinenti-
 bus. Quattodecimo qui absolutiōem
 ab excomunicatiōe vel interdicto extor-
 quent per vim. nam talis absolutiō non
 valet: et incurunt nouam excommuni-
 catiōem. Quintodecimo qui occasione
 sententie excomunicatiōis suspensionis vel
 interdicti late in eos seu suos subditos
 aut eorū rusticos: dederūt licentiaz gra-
 uandi eos iudices qui tulerūt sn̄ias: v̄l
 iudicis seruos qui literas tulerunt nisi
 re itegra licentiā huiusmodi reuocauer-
 rint v̄l si i aliq; pcesserint v̄t scz aliq; rapu-
 erint de p̄dictis: si nō reddiderint infra
 octo dies. Sedecimo qui cogunt cele-
 brare in loco interdicto: v̄l ad audiendum
 diuina conuocans excomunicatos: et in-
 terdictis phibens ne moniti exeant ec-
 clesiā. Decimosextimo suspensiv̄l inter-
 dicti si moniti a celebrante missam non
 exeūt ecclesiam sūt excomunicati: et p absolu-
 tione ad papā mittēdi. Decimooctauo
 insecutor cardinaliū seu ep̄orum. vel hec-
 mādans: vel ratiō habēs v̄l soci⁹ existēs
 excomunicati sunt. Idem de his qui impedi-
 unt visitatiōes monialium: nisi moniti
 destiterint. Decimonono quicunq; per-
 sonas ecclesiasticas aut monasteria vel
 ecclesias eoz spoliauerint vel alias iniu-
 ste grauauerint p eo q non elegerūt illū
 p quo rogauerunt. Item vicesimo reli-

giosi qui sine licentia speciali p̄p̄ij sacen-
 dotis solēpnizauerunt matrimonia aut
 administrauerūt eucharistiaz: seu sacre
 v̄nctionis vel baptismatis sacramenta
 Item vicesimoprimo religiosi qui exco-
 municatos a canone absoluerūt i casib; non
 cessis eisdē. aut absoluerunt a sen-
 tentijs p statuta puincialia seu synoda-
 lia pmulgatis. Itē religiosi qui alios a
 penaz culpa absoluerint Idē d clericis
 et religiosis inducētib; aduocēdū: iurā-
 dū: aut pmittēdū de eligēdo apud eos
 sepulturā: vel v̄t iam electā v̄lterius non
 mutant. Itē religiosi qui temere v̄bicū-
 q; habitū sui ordinis deponūt. Insuper
 monach⁹ mittēs iuxta se habitū suē reli-
 giōis ad saltandū vel hmōi: lz statim re-
 sūptur⁹. si sit corā laic⁹ excom̄cat⁹ ē. si corā
 clericis tm̄: nō. vt p; ne clericiv̄l mona-
 chi seclariib; negocijs. ca. vt piculosa li 6
 Itē religiosi qui infra septa monasteriū
 sine licētia arma tenēt. Itē religiosi q cō-
 fitentib; sibi nō faciūt p̄sciaz d decimis
 soluendis sūt suspensiv̄l p̄dicatiōis offi-
 cio: donec si cōmode possint faciant eis
 p̄sciam. Et si interim p̄dicant excom̄cati
 sunt. Itē de religiosis qui nō fuant inf-
 dicti qd mater ecclesia seruat Itē religio-
 si qui p̄ferūt se ad curias p̄ncipū: vt infe-
 rant dāna suis p̄lat⁹. Itē d religiosis q
 dicūt aliqua s̄ba in sermonib; vel alibi
 vt retrahāt audietes a solutiōe decimarū
 Itē religiosi sicut et canonici regulares
 archidiaconi decani p̄positi plebani et
 alij clerici p̄sonatus h̄ntes: aut etiā qui
 cūq; p̄sbyteri qui audiūt leges aut phi-
 sicā. Item mulieres q dicunt vulgarit̄
 begine: et religiosi qui fouēt eas i illo sta-
 tu sūt excom̄cati Itē religiosi q accedunt
 ad studia sine licētia suoz p̄latoz Itē re-
 ligiosis p̄cipit sub virtutes et cō obedientie
 sub interminatiōe maledictionis eterne
 nei sermonib; suis p̄lat⁹ suis detrahāt
 vel retrahāt alios ab ecclesiā suarū fre-
 quentatione. vel indulgentias iconuel-
 ras p̄nuādent: et ne retrahant testatores

a restitutiōib; debitis aut legat; m̄ficiōib;
 eccl̄ijs factis: nec legata vel debita aut
 male ablata icerta sibi vel sui ord̄is fra/
 trib; v̄l p̄uētib; i alioꝝ p̄iudiciū fieri vel
 erogari p̄curēt nec absoluāt quēq; i casi
 bus reseruat; pape vel ep̄is vel prelat̄is
 h̄mōi: vt de p̄uile. religi. in clementinis
 Itē; sacerdotes q̄ sepeliunt i cimiterijs
 spe interdici corpora defunctorum i casi
 bus nō cōcessis a iure: vel q̄ excoīcatos
 publice aut noīatim interdīctos: aut vsu/
 rarios maīfestos sepeliunt. excoīcati sūt
 Itē; sacerdos q̄ recipit oblatōes ma/
 nifesti vsurarij est suspēsus ab executōne
 officij donec satisfaciāt arbitrio ep̄i Itē;
 de ingressu religionis symoniacē q̄ dant
 vel q̄ recipiūt excoīcati sūt. Et sic d̄ alijs
 plurib; casib; q̄s i iure iuenire poter;

De excoīcatōe minore.

Sequitur de peccato eorum qui
 contemnunt minorem excoīmu/
 nicatōem et ideo non timent cō/
 municare cum excoīcatis. licet cōmuni/
 cando minorem excoīcatōem incurant.
 Notandum q̄ ille q̄ coīcat excoīcato.
 p̄io peccat in seipm qz non cauet sibi
 ab ipso q̄ habet morbum contagiosum
 i quo videtur minus amare aīam suam
 q̄ corpus. Qz si sciret se incurere lepraꝝ
 corporis propter comestionem v̄nā vel lo/
 cutōnem: et sic de alijs. q̄ cito accederet
 ad excoīcatum: cauet sibi ab excoīcato/
 r̄ū participatōe. Sed lepra aīe quazi/
 currit non curat q̄ t̄n periculosior est q̄
 corporis. Itē; temporalia preponit ta/
 lis aīe sue: qz si prohibitum sibi esset sub
 pena v̄niū floreni ne loqueretur illi ex/
 communicato caueret sibi a damno tē/
 porali i quantum possibile esset. Sed ta/
 men de gratia ch̄i et de aīa sua non t̄/
 met. Secundo peccat in eum cui com/
 municat. quia cum ipse sit ifirmus vsq;
 ad mortem: ipse aufert ei remedium.
 vel saltem minus efficac reddit dum
 confusionem ipsius minuit per quaz cor/
 rigi debuit. Eccles. 4. Et confusio ad/

ducens gloriam. psal Imple facies eo/
 rum ignominia. et queratur nomen tuū
 domine. Tertio peccat etiam in eum p̄
 cuius iniuria excommunicatio lata est:
 quia aufert ei rem suam: id est emendaz
 et satisfactionem. quia talis excommuni/
 catus deberet cogi per talem ruborem
 et verecundiam ad satisfaciendum proxi/
 mo leso quam satisfactionem ille impe/
 dit qui ei sic participat. Quarto peccat
 etiam in patrem sp̄ialem cuius senten/
 tiā contemnit. Quinto peccat etiam in
 deum quem in ministro suo contemnit.
 Ipse enim potius p̄uari amat mensa
 dei: id est altaris sacramento q̄ m̄sa ex/
 communicati: et potius amat societates
 excommunicati q̄ filiorum dei. ideo me/
 rito i inferno erit socius diaboli. qz si ali/
 quis pertinaciter participat excoīcatis:
 mortaliter peccat. **¶ Queritur**
 i q̄bus casibus quis licite coīcat seu par/
 ticipat excoīcato. Respondeo q̄ i q̄nq;
 casibus. Primo quando q̄s loq̄tur ei i
 his que pertinent ad absolutōem v̄l ali/
 as ad salutem aīe: lz alia verba icidēter
 iterponat vt mag; proficiat. Secundo
 q̄cunq; aut orator. id est causa oratōnis
 vadens: aut peregrin; aut viator vadēs
 i terras excoīcatorum de uenerit v̄bi non
 possit emere vel non habet v̄bi emat: ta/
 li datur licentia ab excoīcatis acapiēdi
 propter necessitatem. Tertio vxor excoī/
 municati excusatur a participatōe cū
 viro suo excommunicato. Quarto filij
 excusantur a participatōe patris excoī/
 municati. Et hoc intelligitur fm Guil.
 de filijs qui adhuc sunt in potestate pa/
 tris et commensales patris. Alij vero fi/
 lij extra domum patris existentes: non
 excusantur. similiter serui et ancille q̄ an/
 te excoīmunicatōem fuerunt in seruitio
 illius dñi excoīmunicati. Quinto prop̄
 ignorātiā: cū quis ignorat illū esse excoī/
 catū. Quid aut si sciam habitu aliquē
 esse excoīcatū: s̄ actu nō aduerto et com/
 munico ei. Rūdeo fm Guil. Si hoc fa

.90. **Q**uod subito non advertendo: credo quod non pecco nec excommunicatōem iādo. **Q**uēritur utrum si excommunicatus intret ecclesiam alij teneantur exire. **R**ūdeo scōm Ray. si manifestū est illū eē excommunicatum etiā alij exire tenentur vlt. p. curae quod ille exeat. xi. q. iij: sicut ap. l. **Q**uid si excommunicatus intrat ecclesiam et sacerdos iam incepit missam. **R**ūdeo scōm Ray. si est occultus: non debet dimittere officium. Si vero est manifestus. moneat eum publice ut exeat. Et si quidē non vult exire et sacerdos non inchoavit canonē: nō debet pcedere sed debet dimittere. Si vero p. usq. ille intraret ecclesiam vel p. usq. sacerdos cum videret iam canonē inchoavit: debet sacerdos pcedere in officio: ita tamē quod finito canonē vel sumpto sacramento anteq. dicat cōmunionē moneat illum quod exeat. **Q**uod si non vult: potest sacerdos eum eicere: et si non potest reijci: in sacrificiam rediens dicat cōmunionem et reliqua que post canonem restabant. **Q**uēritur si quis assurgat vel reuerentiā exhibeat alicui excommunicato: vlt. inclinēt se salutanti se: aut moneat labia quasi resalutans eum cum tamē nihil dicat: quid d. illo? **R**espondeo scōm Guil. non incurrit excommunicatōem: quia pene non sunt excedende sed restringēde. **U**nde quod verbo salutarur ab excommunicato non debet eum resalutare sed dicere pot. deus vos vel te emendet et h. m. o. **S**cendum quod qui scienter ab excommunicato munus recipit inducendus est: vel quod in p. os vsus conuertat. **U**el etiam beneficeret ad ruborem inducendum excommunicato remitteret. **I**tem vtrum excommunicatis possit aliquid dari? **R**ūdeo scōm Guil. quod pot. causa humanitatis et in sustentatōe vite. scz qn. indigētes sunt: et hoc intellige solū quo ad necessaria vite vt alimēta: vestes et hospitia. **S**ic tamē quod p. hoc nō dimittat laborā p. absolutōe. **S**ec. si perat alia vt cilia: vt secū

rā vlt. fossorū et h. m. o. i: que non sunt eis pcedenda. xi. q. iij. qm. multis. **S**ed quod d. l. vlt. vocat excommunicatū ad mēsam nunquid vlt. or. poterit ad ipam mēsam comedere? **R**ūdeo scōm Guil. credo quod non. tñ. poterit ad aliā mēsam in eadē domo ita remota quod merito posset dici quod nō comedat. **Q**uid si in aliqua domo hospitatus sum ad mēsam et supueniat et ingerat se excommunicatus: nunquid teneor surgere? **R**ūdeo scōm Guil. Si ē publicus excommunicatus: teneor surgere: nō obstāte cuiuscūq. scandalo. Si vero ē occultus et nō possuz sine ei. nota: nō teneor surgere. **S**ed supueniente publico excommunicato an ego teneor exire de domo. **R**ūdeo scōm Guil. nō: imo et si scio publice excommunicatū receptū eē in aliqua domo possum ibi hospitari si sit tāte capacitatis sic quod possū cōmunionē vitare. **N**ā licet mihi cū excommunicato in eadē camera comedere. h. nō in eadē mēsa. **S**il. nec in eodē loco facere. **Q**uid si veniā inuitat ad aliq. festū vlt. p. utiū: et inuenio ibi publice excommunicatū: teneor recedere. **R**ūdeo quod sic: nec debeo ibi epulari sed sedeat ad aliā mēsam. quod oēs talit. cōueniētes ad festū vlt. cōmuniū sil. inuicē cōmunicare dicunt. **Q**uānt. aut. snia. p. lator. valde horrenda est et contemnent. valde p. culosa. ex hoc patz. quia constituit eum in inimicitia dei. **U**lt. ex. plū. leg. quod Greg. papa. no. quāda. diuitē excommunicauit. **Q**uī cū p. temneret excommunicatōez. p. petunt miraculo dei ciconie quod n. d. i. f. i. c. a. runt sup. domū ei. recesserunt: et n. d. i. m. transtulerunt ad domum alteri. **Q**uod vidit dictus contumaz. et ammonit. a cognatis suis quod h. idē cōsiderauerūt in ciconijs. postea h. u. i. l. i. a. u. i. t. e. o. r. s. u. u. p. e. t. e. s. a. b. s. o. l. u. t. o. e. m. **E**t. q. d. i. t. o. a. b. s. o. l. u. t. o. f. u. i. t. a. s. n. i. a. i. l. l. a. t. u. n. c. d. i. c. t. e. c. i. c. o. n. t. e. r. e. d. i. e. r. t. z. n. i. d. u. s. u. u. m. s. u. p. r. a. d. o. m. u. s. s. u. a. r. e. p. o. r. t. a. n. e. r. u. t. **I**tem. al. i. d. e. x. e. m. p. l. i. u. l. e. g. i. t. q. u. o. d. i. n. e. c. c. l. e. s. i. a. s. c. r. i. v. i. n. c. e. n. t. i. j. m. a. r. t. y. r. i. s. m. u. l. t. i. p. a. s. s. e. r. e. s. s. o. l. e. b. a. t. i. t. r. a. e. z. e. c. c. l. i. a. m. s. e. d. a. r. e. z. d. i. u. i. n. i. u. o. f. f. i. c. i. u. i. p. e. d. i. e. **L**um. aut. non possent excludi: ep. s. illi.

loci eos excoicauit mortē comminās eis si ecclesiam deinceps intrarēt. Qui ab ecclesia recedentes nunq̄ oīno ecclesiam intrauerunt: imo si aliquis aliquem capiat violentē in ecclesiam ponat: statim moritur. ¶ Item sciendum cum quāto conatur diligentia confessionē penitētiā tibi impositam debeas adimplē: q̄ negligētia et contēptus penitētie iniūcte facit confessionē p̄cedētē non valere. ¶ Unde in hoc casu sicut in alijs quattuor casibus infra scriptis confessio est tibi iteranda. Pro quo sciendum q̄ sūt q̄ttuor casus communes et visitati i q̄bus doctores dicunt confessionē eē iterādam. ¶ Primus ē p̄pter enormitatē sceleris ob quā oportet peccatōrē ad supiorē remitti q̄ confessionē remissi audire debet et absoluerē: nisi malit alteri committere. tūc talis peccator tenetur illa peccata reiterare p̄ quibus missus ē ad supiorē p̄ absolutōe. S̄ p̄mus confessor d̄z eum absoluerē ab illis a q̄bus potest: nisi p̄fitens excommunicatus sit maiorē excoimunicatōe q̄ tunc a nullo p̄ccō p̄t absolui talis confitēs nisi ante sit absolutus ab excoimunicatōe: q̄ scdm̄ doctores absolutio ab excoimunicatōe debet p̄cedere absolutōem p̄ccōr. ¶ Scd̄s casus propt̄ ignorātia sacerdotis: utpote quando sacerdos ignarus est: querendus tunc ē sacerdos qui sciat ligare et soluere: et cum hoc discernere differentiam p̄ccōrum: et ei iterum confitēdum ē v̄l licētia proprii sacerdotis vel autoritate superioris. Ex quo patet q̄ illi seipsos decipiunt qui ignaros et illiteratos sacerdotes querunt. ¶ Tertius casus est si confessio nō fuit itegravit q̄ scient̄ obticuit aliqd̄ mortale peccatū: aut etiam si accessit cū voluntate ammōyleri peccādi. ¶ Quartus si p̄cepit v̄l neglexit satisficere: et oblitus ē satisfactōem sibi iniunctā. Nā si sciret et eā implere vellet cū p̄a p̄trito et cū bono proposito confessus eēt: nō oportet reiterare confessionē. Et intelligunt isti

duo vltimi casus quādo mutat sacerdotē. Si autē ad eundē sacerdotē reuertit̄: tūc distinguendū est. q̄ aut recenter ac nouiter cōfessus est: aut iā de memoria sunt elapsa ab ip̄o sacerdote p̄pter diurnitatē t̄pis. in primo casu. s. q̄n peccata p̄fessa adhuc sunt in memoria sacerdotis: tūc nō tenet̄ om̄ia reiterare: s̄ solum illud peccatū qd̄ scienter obticuit. v̄l etiam illā fictionē q̄ cū voluntate amplius peccandi ad p̄fessionē accessit. Sed in casu secūdo. s. quādo peccata sunt elapsa a memoria sacerdotis: tūc tenet̄ om̄ia reiterare etiā si decies esset p̄fessus et sp̄ aliquod peccatū scienter obticuisset: tunc oēs iste p̄fessiones sunt reiterande. q̄ p̄fitenti vnū peccatū mortale non dimittit a deo sine alio. Versus. Larga dei pietas veniā nō dimidiabit. Aut totum aut nihil te lachrymante dabit.

Casus papales.

Qui man⁹ violētas mittit in clericum vel religiosum. vel q̄ mādat. vel factū eius noīerātū habet: excommunicati sunt et mittēdi ad papam. Item incendiarij vel fractores ecclesiarū seu locorū religiosorū aut cemiteriorū excoicati sunt ip̄o facto: et an̄ denūciationē ab ep̄o absoluūtur: post denūciatōem nō nisi a papa Incēdiarij aliarū domorū nō religiosarū excoicandi sunt. Si ergo excoicati sunt et denūciati mittuntur ad papā. Item de ingressu religionis symoniace q̄ dant v̄l q̄ recipiunt: mittunt ad papam. Item q̄ phibent excoicatis et interdicitis nemoniti exeant ecciam om̄es excoicati sunt et mittēdi ad papā. Item qui grauāt eos q̄ tulerūt sniam vel dāt licentiā grauādi eos q̄ tales litteras tulerūt ad papā. vel eos quorū occasione sunt plate snie. Item q̄ falsificāt bullā vel trās aplicas. Item clericis p̄cipās scēter et sp̄ote excoicato a papa in diuini excoicatus est et mittēdus ad papā.

Casus episcopales
Blaspematores dei et scōrū. Item
 E 3

Se quarto

fractores votorum. **Item** periturus scienter in iudicio. vel etiam qui recipit iuramentum illud quod scit falsum iurare. **Item** falsus testis in iudicio. **Item** sortilegi: et qui demones inuocant pro furto manifestando. **Item** qui carminant homines vel pecora vel qui crediderunt eisdem carminibus: et fecerunt se scienter carminari: et sic de alijs diuinationibus quibuscumque. **Item** qui de florat virginem. **Item** qui committit adulterium. **Item** qui committit incestum cum consanguinea: et si committit cum consanguine uxoris sue: a modo non potest perire debitum ab uxore: sed tenet reddere. **Item** qui peccauit cum paganam vel iudeam. **Item** qui peccatum contra naturam commisit cum se ipso vel cum alio vel cum bruto animali coierit. **Item** qui contraxit matrimonium post votum castitatis emissum. **Item** qui contraxit matrimonium post sponsalia cum alia. **Item** qui clandestine contraxit matrimonium vel contra interdictum ecclesie. Et nota quod clandestina matrimonia duobus modis fiunt. Uno modo cum occulte et sine presentia testium contrahunt: ita ut exinde legitima probatio non appareat. Alio modo dicuntur clandestina cum sine solennitatibus contrahuntur sicut in facie ecclesie. Ideo autem clandestina coniugia prohibentur: quia si talia contraherentur discordes fierent. et cohabitatio uicem non haberet. ecclesia eos compellit ad cohabitandum nequeat: ideo necesse est in facie ecclesie habere: et ut ante fores ecclesie matrimonia contrahantur. **Item** qui vel qui parauit ab eis: sum vel sterilitatem siue in se siue in alia. **Item** oppressores filiorum ex proposito sine conatu. **Item** parentes qui negligentia pro ueri ante baptismum decedunt. **Item** mulier qui concepit a non suo viro legitimo. quem uir credens filium suum in iudicio aliorum heredem instituit. **Item** qui illicitum procurat quod uir non potest cognoscere uxorem suam. **Item** qui machinatur in morte legitime sue: et e converso. **Item** qui cognouit mortale sacrilegium vel non sacrilegium: siue fuerit homo siue non. **Item** mulier cognita a viro religioso. **Item** ille qui peccauit cum ea quam baptizauit

vel cuius confessionem audiuit. **Item** qui baptizauit puerum propter aliquam necessitate: vel tenuit ad baptismum seu confirmationem. **Item** clericus seu presbyter cuius negligentia furtum sublatum est ab ecclesia. **Item** sacrilegi qui furtum committunt in locis sacris. **Item** violatores ecclesiarum seu cimiteriorum per effusionem sanguinis vel seminis. **Item** qui cum aqua benedicta vel chrismate vel baptismate vel cum eucharistia vel alijs sacris vel sacramentis maleficia exercent. **Item** qui credidit hereticam prauitatem absoluedus est quo ad peccatum. sed non ab excommunicatione nisi a papa vel eius licentia. **Item** symoniacus in beneficio non curato. sed post resignationem quo ad peccatum: sed non quo ad dispensationem. **Item** qui celebrauit excommunicatus quo ad peccatum: sed non quo ad irregularitatem. **Item** qui celebrauit in altari non consecrato vel sine sacris indumentis vel non ieiunus. **Item** ordinatus ab alieno episcopo sine licentia proprii episcopi quo ad peccatum. **Item** clericus per saltum promotus quo ad peccatum: sed non quo ad dispensationem. **Item** qui luxuriauit in ecclesia maxime consecrata. **Item** qui contra mandatum episcopi sepeliuit corpora excommunicatorum vel manifestorum usurario. **Item** usurarius cuius peccatum non dimittitur nisi restituat ablatum. **Item** omnis publicus criminofus. **Item** qui consecit falsum instrumentum. **Item** raptos mulierum. **Item** falsarium litterarum vel monetarum. **Item** omnis homicida uoluntarius vel casualis. Voluit tamen dominus decanus et capitulum bambergensem. quod homicidae et oppressores filiorum uoluntarii et ex proposito mittantur ad papam et ad sedem apostolicam: propter horrorem criminis in terrorem aliorum: non tamen propter necessitates iuris. Versus de casibus papalibus. Ad papam feriens clericum. falsarius. urens Ecclesiam. symoniacus. celebrare ligatus. Iussu prelati uolens exire ligatus. Versus de castro

episcopalis. Qui facit incestum: de/
florans. aut homicida. Sacrilegus. pa/
tris percussor. vel sodomita. Et voti frac/
tor. piurus. sortilegusq;. Suscipiens fur/
tum. faciens symon. ordine salcum. Sal/
sum testificans. partum qui suffocat ei?
Raptor. adulterium. dans toxica. vel
fenerator. Accumbens peccati. pueri ne/
glector alendi. Qui propum tradens
dominū mactare videtur. Furtum susci/
piens. es dotis et ecclesiarum. Si quis
commisit maleficia cumq; sacratis. Et/
q; heresis fautor. rapiens furtim sacra/
mentum. Si quis maiorī manet ex ana/
themate vincetus. Pontificem querat.
necnō qui miserat ignem.

De ieiunio.

Obedire etiam debet libere pze/
lato suo quilibet quādoq; p/
cipit ieiunare sub pcepto. quia
quācumq; trasgressus fueris ieiunium qd ē
sub pcepto ecclesie sciēter et sine causa et
ex ptemptu peccas mortaliter. Secus
est si ex causa rationabili solueres ieiuni
um. Unde queritur de pauperibus et
mēdicantibus: vtrum obligētur ad ieiū/
nium ecclesie. Respondeo fm Tho. se/
cūda scde. q. c. lviij. Si possunt habere
tātum simul q sufficeret ad vnam come/
stionem nō a ieiunio excusant. Similit
et quādo ppter pcedentē inēdīam ieiū/
nium ferre nō possunt. Ex isto possum?
elicerē q isti potius ad ieiunium obligant
qui habēt sufficiēter comedere et bibere
et etatem et vires ad hoc. Quid de pere/
grinantibus et laborantibus? Respondeo fm
Thomā vt supra. Si pegrinatio et la/
bor cōmode possunt differri vlt diminui
absq; detrimento: nō sunt ppter hoc iei/
unia ecclesie dimittēda. Si aut immi/
neat necessitas multū laborandī vlt ma/
gnas dietas faciendī: si simul cū hoc nō
possunt ieiunia obseruari: nō obligatur
homo ad ieiunādum. Vides tamen in
talibus esse recurrēdum ad superioris dis/
pensacionem: nisi forte nō esset consuetū

quia p̄lati dissimilantes videntur anue/
re **R** **Q**uid de mulieribus p̄gnā/
tibus et lactantibus? Respondeo si necessi/
tas debilitat corp̄alis impedit eas: nō
tenētur ad ieiunium. imo si timeat p̄ba/
bit de p̄iculo earū vel abortu nō solum
p̄nt h̄ tenent solue ieiunium. sic? Guil. po/
nit: vtrū vxores p̄t p̄hibitionē viroz
debeat dimittere vota: nō tñ ieiunia ab/
ecclesia p̄stituta. qz deo et eccle pl^o est obe/
diendū q̄ hominibus. sed ieiunia que
vouissent sp̄te illa p̄termittere possent
ppter p̄hibitionē viroz. **S** **S**ciē/
dum q quilibet ad prompte obediēdū
suis superioribus merito debz induci p̄/
ter tres p̄rogatiuas ipsius obediētie.
Prima est. quia obediētia est via certa
salutis eterne. qz sicut p̄ inobediētiā
homo fuit expulsus a gaudijs parady/
si: ita per obediētiā certitudinaliter
oportet illuc redire. Unde figura hu/
ius legitur de tribus magis qui per ali/
am viam reuersi sunt in regionem suam
vt exponit Grego. Secūda quia obe/
diētia est schala regni celestis et felicitatis
eterne. Insuper est etiam clavis eter/
ne iocūditatis. quia sicut nobis p̄ inobe/
diētiā aditus eterne iocūditatis clau/
ditur: ita ecōtrario per obediētiā no/
bis aperitur. Tertia est q p̄latus est
in loco dei: et ergo subditus debet habe/
re p̄latum quasi vicarium dei. quia tan/
tam mercedem obediētie accipiet qui p̄/
lato obedit in bono qd iuberyt si deo in
hoc obediuisset. Vñ et eis dicit dominus
Luce. x. Qui vos audit me audit: et q
vos spernit rē. Vñ etiam p̄latos dñs
nominat deos: Exo. xxij. Dñs non de/
trahes. Vñ subditis murmurantibus
moyses dixit Exo. xvi. Nō contra nos
est murmur vestrum: h̄ contra dominū
Ergo p̄tra p̄latos non est murmuran/
dum. h̄ eis humiliter obediendum sicq;
dño. Vñ Bern. Quicquid vice dei p̄/
cipit homo qd sit certum non displicere
deo: hoc nō est accipiendum quasi p̄ced

plac homo: s; quasi deus. ¶ Secūdo pa-
 trem spūalem honorare debem? sibi de-
 bitū iusticie integraliter psoluēdo. vt vi-
 delicet sacrifices qñ fuerit sacrificandū.
 et decimā prestes de oībus bonis tuis
 et etiā sibi psitearis qñ fuerit psitendū
 ¶ **Q**ueris quō decime z talia sunt
 soluēda. Respondeo fm Buil. lugdu-
 nen. q; de meliorib; sunt soluēda z non
 de deteriorib; Vñ Eccl. xxxv. Noli of-
 ferre munera praua: nō em suscipiet illa
 Itē Num. vii. xvij. Oīa que offert; de
 decimis optima z electa erūt. Item de-
 bent etiā solui absq; mora. vñ Exodi.
 xxi. Decimas z pmitias non tardabis
 offerre. Item integre sunt etiā soluen-
 de hmōi. vñ Eccl. xxxv. Bono animo
 gloriā redde dō: z nō minuas pmitias
 manuū tuaz. Sed hic pauci sunt q; de-
 cimas spōte z integre soluūt: cū tamen
 sit pceptū Malachie. iij. Inferte oīnes
 decimas in horreū meū. Seruātes at
 illud pceptum in qtuor remunerantur.
 Primo remuneratōe temporalī: que est
 abundātia rerū. Secūdo remuneratōe
 corpali: que est sanitas corpoꝝ. z de his
 duob; dicit Aug?. Si decimas dede-
 ris nō solum abundātia fructuū recipi-
 es: s; etiā sanitatem corpis consequeris.
 Tertio remuneratōe spūali que ē ad ep-
 tio pmissōꝝ z peccatoꝝ venia. de his duo-
 bus dicit Aug?. Qui sibi vult eternum
 pmiū pparare ac peccatoꝝ veniam p-
 mereri: decimas reddat. Vñ legit; exē-
 plum. Miles quidā in dādis decimis
 erat deuotissimus. habebat aut; vineā
 quandā que solebat ferre annuatim de-
 cem carrucas vini. tpe vō quodam de-
 dit nisi vnam carrucā vini Quo viso di-
 xit miles. quod meū erat dominus mi-
 hi abstulit: ego illi portionem suam nō
 auferam. s. decimam ptem de decē car-
 rucas: vade z da sacerdoti hanc carrucā
 quod z factum est Eodem tempore fra-
 ter militis sacerdos quidam transiens
 iuxta vineam predictam refertam yuis

inuenit Et arguens fratrem de tāta ne-
 gligentia collectōis yuarum quare tam-
 diu cū collectura tardass;. Et miles esti-
 mabat eum loqui talia ex quadam sub-
 sannatōe. Tūc dixit sacerdos seriosēvi-
 neam vuis esse plenissimā. Et sic inue-
 nitum est q; vberiores fructus tūc habuit
 q; habuerit aliquo āno preterito ¶
 ¶ **T**ertio honorare debemus patrem
 spūalem et honorē z reuerentiā exhibē-
 do. z de hoc scribit Eccl. vij. Honorifi-
 ca sacerdotes z da eis ptem vt manda-
 tum est tibi. Sed ve illis q; sacerdotes
 nō honorāt: s; ipis detrahūt z infamāt
 qui rursus crucifigūt filiū dei in semet-
 ipis: vt ait apls. Nā quoties sacerdos
 ti vel religioso detrahis roties spineam
 coronam capiti christi impōmis. quia ip-
 si sunt caput z superior pars eccie mili-
 tantis. Quoties autem ipis iniuriā fa-
 cis roties ipm xpm clavis pfigis Quo-
 tiens eis iustitatus fueris roties in fac-
 em xpi pspuis. quoties ipos exosos ha-
 bueris vel dicta eoz exprobraueris: ro-
 tiens lancea latus xpi trāstfigis. Vnde
 cū xps ostēdere voluerit quātum istud
 peccatum detestetur: dedarauit hoc in
 pena insolita quā dathan z abyron p-
 tulerunt dū eos viuos terra absorbu-
 it p eo q; ipis sacerdotibus insultauerūt
 et ignē alienū obtulerūt. Ex quo patet
 q; sacerdotes ab oībus merito st; ho-
 norādi ppter tria. Primo ppter tuā vr-
 litatem. quia per absolutōem te a pecca-
 tis purificant. z per sacramēta in eē gra-
 tie te cōfirmant. z regnum celozum per
 clauem sue lingue tibi aperiūt z referāt
 Secundo ratione dignitatis: que tāta
 est q; suum creatorem mirabiliter creat.
 et pro humana salute immortalē hos-
 tiam consecrant. Tertio ratione potes-
 tatis. quia iram dei per oblatōem suā
 placant. z manū dei ad vlascendū erect-
 tam quodāmodo immobilitant virtute
 oblatōis pro te facre. Vnde aucto-
 ritas. Sacerdos est sigillum dei: clauis

90.

ex.

ger celli: os ecclesie: sepulchrum xpi: an-
maruz medicus: dignior angelis: gallus
excitans clamore suo a somno peccati.

De p̄ est honorandus tripl̄r
Atrem celestē. scz supernaturalē
idest ip̄m deum p̄rem omnipo-
tentem honorare debes triplici-
ter. Primo in seip̄o. Sec̄do in vnico ei⁹
filio iesu ch̄o. Tertio in eius matre vir-
gine benedicta z gloriosa. In se siquidē
debes honorare celestem patrē tripl̄r.
Primo sibi p̄ omnib⁹ beneficijs tam
donis naturalib⁹ q̄ gratuitis deuotas
z iuges gratiarum actōes referendo. ad
quod exequendū remonet scriptura p̄-
pheta dicente. Benedicā dñm in om̄i
tpe. Ad hoc etiā te monet tota natura
Videmus em̄ q̄ auicule statim cātant
z creatorē suū laudant cū in auroza lucē
z diei diuinū beneficium sentiunt. Val-
de aut̄ est absurdū q̄ ibi obmutescat cre-
atura rationalis vbi deo plaudit creatu-
ra irrationalis z iubilat. Ad hoc etiā te
excitat natura tua pp̄ia. nam in corpore
humano formauit natura tot mēbra vt
dicunt phisici: quot sunt dies in anno.
Vt ex hoc rationali instinctu informet
vt nulla dies trāseat sine laude diuina z
gratiarū actione. Sec̄do modo ip̄m
patrem sup̄naturalem honorare debes
omnes actōes tuas cogitatōes z affecti-
ones in suam laudem et gl̄iam referēdo
Ad hoc hortatur nos apl̄s cum dicit
Colo cē. iij. Omnia quecūq̄ facitis in
verbo z opere: om̄ia in nomine domini
nostri iesu ch̄i facite. Omnia scilicet ve-
stra dicta vel facta z cogitata in ei⁹ glori-
am z honorem referendo. Et ex hoc tue
actiones non censentur hūane: sed potius
celices diuine: quia celicam formam
ip̄is imprimis quando in eis solum di-
uinum honorem intendis. Ec̄tra dō
maximam iniuriam irrogat qui in suis
actibus intendit ostentatiōem propriā
aut complacentiā humanam. Exēplū
de illo qui arborem fructiferam planta-

uit in horto suo z alius sibi p̄ violentiam
surripit z i horto pp̄rio reponit. Nam ar-
bor fructifera est bona voluntas per di-
uinam gratiā irrigata z fecundata: que
tot fructus bonos p̄ducit: quot act⁹ bo-
nos z meritorios elicit: quā tunc de horto
dei euellimus z in hortū diaboli tran-
splantamus quando de actibus virtuo-
sis z de alijs donis nobis diuinitus cō-
cessis superbum z nobis ip̄is ascribim⁹:
vel p̄ eorum recognitiōem dō laudes de-
bitas non referimus. Tertio ip̄m ho-
norare debes eum p̄ omnibus z sup̄ om-
nia diligendo. Ad quod potissime mo-
ueri debes ex eo q̄ tantis amoris bene-
ficijs te diligendo dotauit z p̄uenit: nā
cū nō esses de nihilo te creauit. Cū p̄-
ditus esses: te p̄ proprio sanguine redemit
vt beatus esses: z seip̄m i laboris tui p̄-
miū repromisit. Gen. xv. Ego ero mer-
ces tua magna nimis. Ideo autē fm̄
Aug⁹. Te tam multiplici dilectione p̄-
uenit vt oēm ingratitudinem z repidita-
tem sui amoris in corde tuo excluderet:
vt si quādoq̄ piguisset amare: iāz non
p̄geat reamare q̄d aut̄ deo sit multū ac-
ceptum cū diligeres laudem ei⁹ in om-
nibus querere: z ei in omnib⁹ tam in p̄-
speris q̄ in aduersis semper gratiarū ac-
tiones referre: z insup̄ ip̄i homini mltū
vtilē z salubre patet per illud exemplū
Legitur q̄ quidam monach⁹ ordis ci-
sterciē fuit Cui⁹ p̄tute mlti sanabāt i-
firmi: maxime ex contactu vestimentoꝝ
eius. Qui cū interrogaretur ab abbate
que esset virtus miraculorum. Respon-
dit nō p̄ ceteris fratrib⁹ laboro ieiuno
vel oro. sed hoc cū scio q̄ extollē me
non p̄t p̄sp̄ritas nec frangere aduersi-
tas. Cui⁹ abbas. Nō te turbauit q̄ mi-
les quidam nuper grangiam nostrā in-
cendit? Respondit non. Totū em̄ deo
commisi si modicū habeo cū gratiarū ac-
tione recipio: si multum itēz gr̄as ago
Et cognouit abbas q̄ virtus tantoz
miraculoꝝ esset amor dei: z contempt⁹

Sequarto

rerum terrenarū **X** **C** Patrē celestē se-
cundo modo honorare debes i filio ei⁹
bñdicto vñico domino nostro iesu ch̄o
z hoc tripliciter. Primo saltem semel in
anno ipsum ad tuum hospitium iuitā /
do. Scias autem q̄ quoties deuote cō-
municas: totiens ipsum ad tuum hospi-
tium iuitas. **C** Sciendum q̄ quilibet
fidelis postq̄ ad annos discretionis p-
uenerit confiteri tenetur omnia peccata
sua: z cōmunicare saltem semel in anno
sc̄; i pascha: nisi de consilio sui sacerdot⁹
vel ppter aliam causam rationabilē ad
temp⁹ abstineat: vt patet extra de peni.
z re. ca. **Dis.** Et q̄cunq̄ saltem semel i
anno non cōmunicando statutum eccle-
sie pertinaciter violauerit peccatus mor-
tale incurrit. Secundo vt eius filius be-
nedictus i sacramento altar⁹ q̄libet chri-
stianus ad minus semel i die libent⁹ vi-
deat z missam audiat: qz ex illa visio tri-
plex solatium hoī puenit. Prīmū est de
peccatis cōpūctio. **Exēplū** de petro: q̄
statim visu xp̄i post negatōem compū-
ctus fuit. z seipm̄ hūiliter recognouit.
Et sicut quoq̄ contigit ex deuota contē-
platōe sacramenti q̄ peccator compū-
gitur: z peccata sic ei dimittunt. **Exem-
plū** de publicano: qui in contritiōe vera
dixit. **Deus** p̄pici⁹ esto mihi peccōri. Se-
cundū est q̄ angeli cū eodem hoīe solēt
gratāter habitare. z talis homo p̄fici-
tā i donis spūalibus. sc̄; i vtutibus q̄ i
corporalibus. id est necessarijs corpor⁹.
Tertū q̄ tali hoī i iudicio coram oībus
gratiam actio maior a domino referet: et
coram oībus i celo acceptior familiarior
z dilectior erit. **Tertio** quando cunq̄ i
ecclesia vides corp⁹ xp̄i i missa eleuari seu
i via portari: vel et⁹ audis nolam aut cā-
panā ad eleuatōem pulsare: te ipsum fle-
xis genibus humiliter: z eum reuerēter
z deuote adores. **Id** est quod hortatur
ap̄ls **Philippē. ij.** In noīe domi om̄e
genū flectatur. zc. **Unde** q̄libet non so-
lum quando videt corpus xp̄i eleuari in

missa: sed et⁹ quando non potest esse i ec-
clesia p̄ laboribus suis z audit pulsus q̄
fit i fra eleuatōem corp⁹ xp̄i debet ge-
nua sua flectere z deum humiliter inuo-
care. **Unde** legitur exemplū de hoc q̄ q̄
dam mulier a diabolo temptata laque-
um ad suspendiū sibi p̄parauit. **Que** dū
cepta conaētur perficere: ecce p̄ eleuatio-
ne corp⁹ xp̄i iuxta mozem campanel-
lam audiuit. **Tunc** illa mulier flexis ge-
nibus deuote dixit. **Aue** iesu xp̄e fili di
miserere mei. **Et** ecce mox trabs z funis
suspendij fracti sunt demonibus fugien-
tibus z dicentibus. **Quia** virtus presen-
tie corp⁹ xp̄i te liberauit a temporalī
z eterna morte. **X** **C** Patrē celestē
tertio modo honorare debemus i m̄re
sui filij benedicti. **Que** mater merito ab
omnib⁹ hominibus ē venerāda: qz a dō
donata est in matrem omnib⁹ hominib⁹
vt ip̄is in omnibus necessitatibus sub-
ueniat. **Et** circa cui⁹ adiutorium quattu-
or sunt p̄sideranda. p̄mo q̄ efficacit ad
iuuat: **Secūdo** vnde hoc habeat q̄ taz
potēs ē. **Tertio** qualit⁹ adiuuat. **Quar-
to** ppter quid adiuuat. z hoc i dō. qz p̄t
z scit z vult. **Ipsa** enim habet ad adiu-
uandum posse: quia est mater omni-
potētie. **Unde** Bernardus. **Data** ē tibi
omnis potestas in celo z in terra: vt om-
nia quecunq̄ volueris valeas i petrare.
Item habet adiuuandi sapientiam: qz
cognoscit defectus nostros et necessita-
tes nostras. **Ergo** dicitur mater sapiē-
tiaz agnitionis. **Unde** **Ecc̄i. xxiiij.** **Ego**
mater pulchre dilectōis z timoris et ag-
nitionis z sancte sp̄ci. **Item** habet adiu-
uandi velle: quia est mater misericordie
z bonitatis. **Sciendum** q̄ magnitudo
misericordie virginis marie ostenditur
in hoc q̄ eius misericordia precellit om-
nium sanctorum misericordias in celo
viventium. **Unde** assimilatur oliuē cā-
pi que est omnibus patens z cōmunis.
Ecc̄i. xxiiij. **Quasi** oliua speciosa i cam-
pis. **Nam** omnibus personis miseretur

1.

2.

3.

nobilibus: ignobilibus: sanis: infirmis
diuitibus: et pauperibus: iustis et iniustis
iuuenibus et antiquis. Item omnibus
morbis et infirmitatibus subuenit si p
honore dei est ut homo liberetur ab ill.

Unde sciendum quod sancti non iuuat
hominem nisi quantum deo placet et sa-
luti ipsius hominis expediens est. Ergo
credere diffinitive ut qui honorat illum
sanctum: vel quod hoc facit vel quod hoc dimittit
ad honorem illius vel illius sancti quod ideo
sibi hoc contingat vel hoc eueniat: hoc sic
credere est erroneum. Quod forte sic voluntas
dei est. ut non liberetur a tali infirmitate vel
tribulatione vel necessitate. Et sancti non
orant pro nobis nisi in quantum cognos-
cunt deum se velles eos exaudire. Quia
forte talis infirmitas vel talis necessitas vel
paupertas est tibi causa salutis: et preseruat
te forte a peccatis: aut forte deus ex mise-
ricordia sua vult sic punire in presenti pecca-
ta tua: aut per has tribulationes auge-
re meritum tuum. Unde Hugo de sancto
Victore. in libro de anima. Quos-
dam presciens deus multa peccare pos-
se flagellat in infirmitate corporis ne pec-
cent: ut eis felicius sit frangi laboribus
ad salutem quam remanere incolumes ad da-
natorem. Unde Augustinus in libro de ci-
uitate dei. Deus cum aduersis rebus exagitat:
aut merita examinat: aut peccata casti-
gat: aut mercedem tibi eternam pro tole-
ratis malis temporalibus seruat. Et er-
go cum puer tuus infirmatur: aut aliquis
defectus habet: et tu imploras et iuocas
patrocinium alicuius sancti. committes hoc
debes deo et illi sancto utrum expediat:
et non diffinitive tenere nec credere si hoc
vel hoc faceres quod puer tuus propterea
liberaretur. Quia tu forte cum peccatis
tuis demeristi quod deus te punit in pue-
ro tuo ut per has tribulationes et occu-
pationes quas habes cum puero pecca-
ta tua cognoscas: et sic cum deuotione deum
iuoces: et merearis remissionem peccatorum.
Et tamen nihilominus sancti inuocan-

dit honorandi sunt cum magna fiducia
quia meruerunt hoc apud deum quod pos-
sunt nobis subuenire in nostris necessi-
tibus. Item misericordia marie ostendit
dicitur pro alijs sanctis: quia iuuat in om-
nibus locis: in mari: in terra: in domo:
in campo: in mensa in lecto. Item in om-
nibus operibus diu noctuque: de mane:
de sero: in iuuentute: in senectute: et sic de
alijs. Unde Bernardus. Virgo bea-
ta omnibus veniam petentibus miseri-
cordie sinum aperit: reus obtinet veniam:
egris medelam: pusillis corde robur: af-
flictis consolationem. periclitantibus ad-
iutorium et liberationem. Unde Chry-
sostomus. O dulcis virgo non est fas te
posse illum deserere: qui spem suam fi-
ducialiter in te ponit. Ex his patet ma-
gnitudo misericordie marie. a a

Circa secundum notandum vnde ma-
ria hoc habeat quod tam potens est in ce-
lo et in terra. Respondetur quod hoc habet
triplici ratione. Et hoc patet ex eo quod quis
potest apud aliquem regem terrenum habe-
re magnum posse: aut ratione parente-
le: aut ratione gratie inuente circa illum
regem: aut ratione beneficii quod exhibu-
it illi regi. Ista triplici ratione beata vir-
go apud regem celestem obtinuit magnam
posse. Primo ratione parentele: quia est
mater regis eterni. Et ideo merito ha-
bet magnum posse tanquam mater regis cele-
stis. Hoc signatus est. in Regum. in. ubi
dixit salomon. Bersabee matri sue. Pete
mater mea: neque enim fas est ut auertas fa-
ciem meam a te. Secundo habet magnum
posse ratione gratie inuente. Unde dixit ei
angelus in annuntiatione. Inuenisti enim
gratiam apud dominum. Et non tantum
apud deum inuenit gratiam: sed etiam apud
totum mundum. Unde Bernardus. Un-
de dicitur. Maria gratia plena: quia deo
angelis et hominibus est grata: deo pro hu-
militatem: angelis per virginitatem: ho-
minibus per fecunditatem. Tantam gra-
tiam apud deum inuenit quod eam ab eis

Sequarto

no sibi i mēz elegit. ¶ **T**ertiatā grāz in/ uenit q̄ oēs petitōes eius exaudir̄. **U**n̄ iij. Regum. ij. **O**m̄e q̄d petieris a me: impetrabis. Illayero dixit salomō ma tri sue: sicz xp̄s d̄t matri sue. **T**ertio h̄z magnū posserōnemēriti. Quia ip̄a sup oēs puras creaturas merita cumulauit **P**ro quo sciendū q̄ eius merita sūt no/ bilia magna z multa. **P**rimo dico nobi lia p̄t̄ imediatiōem. nā opera miscōdie q̄ nos iubemur pauperibus exhibē: ip̄ sa imediate in ip̄m deum exercebat **I**p̄ sa enim cum lacte suo potauit z pauit. **H**ospitio vteri sui hospitaui: vestiuit euz humanitate. scz corpore: quod d̄ pu rissimo sanguine eius factum est coope/ ratione sp̄s sancti. **F**acentem in cunis: pendētem in cruce tanq̄ in carcere visi/ tauit: quia iuxta crucē stetit: z sepultuē eius interfuit. **S**ed quia opa miscōdie q̄ nos facimus pauperibz z exhibem⁹ ip̄ sa imediate in ip̄m deum exercebat: **E**rgo eius merita sūt nobilioza merit⁹ nostris. **S**c̄do fuerunt eius merita ma gna p̄t̄ duplatam operatiōem. qz si/ mul z semel contēplatiōem z actionē ex/ ercebat. **N**am in eo q̄ nutruuit ihm ne/ cessaria corporis ministrādo: in hoc ip̄ sa intendit deo: eius deitatē sublimiter contēplādo. **T**ertio eius merita fue/ runt multa p̄t̄ continuatiōem: quia sine cessatione meruit: z merita cumula/ uit. **S**ed dicerēs: quō semp meruit: nō ne aliquid comedit z bibit z dormiuit: **R**espondeo q̄ illa oīa necessaria corporis ita discrete ordinauit: q̄ etiam cessando ab operibus z quiescendo semp meruit: et hoc ex feruenti charitate. **E**t hoc nō est mirum: quia nobis est possibile semper mereri in omnibz que facimus v̄l dimic/ tumus. cum in gratia dei sumus z om̄ia ad deū referamus. **U**n̄d̄ apl̄s Ro. 8. **S**cimus qm̄ diligentibz deum omnia coopantur i bonum. **I**n hoc etiam pre cellimus sc̄tōs i celo existentes. qz nihil amplius mereri possunt. **S**z nos pos/

sumus in p̄sentivita semp mereri. **V**er bi gr̄a. **S**i comedis p̄t̄ confortatiōe; nature: z cum gratiarū actione cibus tu us laudat deum: z sic comedēdo mere/ ris coronā vite eterne. **S**i dormis inten/ tione eayt fortior fias ad surgēdū z ser/ uendum deo dormiēdo mereris. **B**reg⁹. **S**omn⁹ sc̄tōz non vacat a merito **I**tez si laboras manualiter ea intentōe v̄t ha beas v̄nde teyrozem tuam z pueros de iustis bonis nutrire valeas. v̄t non indi geas furari: nec quicq̄ iniuste lucrari v̄t si laboras v̄t penitentiā **A**de humano generi iunctaz p̄ficias. **E**t quando cum qz haz trium intentionū vnam habes: z sic in gratia laboras: semp mereus in quolibet opere coronā vite eterne. **E**r go pistor non p̄t̄ pinsere panem quin n̄ mereatur coronam. **S**imuliter faber su tor rusticus z sic de alijs laborātibz. **E**t pro vno die in quo fideliter laborasti ha bebis maius premium q̄ totus mūd⁹ valere potest. **U**n̄d̄ p̄s. **L**abores ma/ nuum tuaz qz manducabis. zc̄ **U**nde **B**ernardus de consideratiōe **S**i labor occurret merces inuitet ynusquisqz enim fm suum laborē mercedē accipiet. **U**n de **A**mbrosius. **B**reuis hui⁹ laboris ē meta: sed corona p̄petua. **b**b **T**er/ tio sciendum qualiter beatavirgo adiu/ uat. **I**p̄a quidem iuuat hoīem in omni statu. scz in vita: in morte: z post mortē. **U**nde canitur de ea. **M**aria mat̄ gra/ tie mater miscōdie. zc̄. **A**d iuuat quidem in p̄sentivita tam malos q̄ bonos **B**onos. scz eos in gratia confortando z eis gratiam augmentādo. **I**deo d̄r. **M**aria mater gratie. **M**alos vero ad mise/ ricordia z penitentiā reducendo **I**deo dicitur **M**ater miscōdie. **L**irca q̄d querit tur. **U**trum ip̄a vel eius filius sit mag⁹ misericors. **R**espondeo q̄ filius eius: quia sicut est infinite potentie: sic est in/ finite miscōdie. **U**nde p̄s: **M**iseratiōes eius super omnia opera eius. **S**ed ip̄a dicitur mater miscōdie: quia semper mi/

misericorditer agit. Sed filius eius est iu-
 stus et misericors in omnibus operibus
 Ideo dicitur. Mater misericordie Ad-
 iuuat etiam in morte ab insidijs diaboli
 protegendo Ideo subditur. Tu nos ab
 hoste protege. Adiuuat etiam post mortem
 animas in suis manibus suscipiendo et
 in celum deducendo. Et ideo subdit Et
 in hora mortis suscipe. **¶ Quarto**
 propter quid nos adiuuat. Pro quo scien-
 dum quod virgo gloriosa iureiurando tene-
 tur et obligatur nobis peccatoribus mi-
 sericordiam et gratiam exhibere ut nullo modo va-
 leat a nobis continere misericordiam. Etiam
 si vellet iusto dei iudicio conuincit opor-
 tere gratiam nobis dare. Et hoc tri-
 git triplici ratione. Primo conuincit no-
 bis gratiam exhibere propter ipsius gratie in-
 uentorem. Humanum enim genus in lapsu
 primorum parentum gratiam perdidit:
 quam angelo testante Maria inuenit.
 Sic enim ait angelus ut habet Luce. p.
 Inuenisti enim gratiam apud dominum In-
 stitutum autem est tam in iudicio ecclesiastico
 quam ciuili ut qui rem alterius inuenit ei re-
 stituat cuius erat. Et sic per iustam sententi-
 am cogitur maria nobis peccatoribus qui
 gratiam perdidimus restituere uelit no-
 lit. Secundo cogitur nobis misereri pro-
 pter maternum affectum: nam ex eo quod
 eius filius dignatur dicitur esse frater noster.
 iuxta illud psalmi. Narrabo nomen tuum
 fratribus meis. Item in euangelio dicit Christus
 Magdalene. Uade et dic ad fratres me-
 os. Item ascendo ad patrem meum et pa-
 trem vestrum. Ex hoc iusta ratione co-
 gitur esse mater nostra. Scimus autem
 quod omnis mater diligit filios suos. Unde
 dicitur ihesus christus secundum deitatem natu-
 ralis est filius patris: et omnes electi fi-
 lii adoptiuus. Sicut similiter ihesus christus
 secundum humanitatem est filius virginis ma-
 rie: et nos eius filii ex materna affectione
 Hinc est quod Luce. i. dicit: Perperit filium
 suum primogenitum: quia primogenitus
 eius filius iusto ordine dicitur respectu

nostri qui post illud eius filii sumus Ex
 hac autem materna affectione cogitur ha-
 bere curam nostri. Scimus quod omnis ma-
 ter animalium volucrum serpentum etiam
 quantumcumque venenosam habeant fero-
 citatem: diligit tamen immo cogit dilige-
 re fetum suum. Quod si tam fortis est na-
 tura ut omnis creatura ex virtute mater-
 na cogit velle bonum filiis suis: multo
 magis diuinus affectus in matre dei co-
 gitur nos amare. quia filius dei qui in mi-
 sericordia venit in eius uterum: immo qui
 misericordia dicitur et est. Ipse fecit etiam
 scilicet in eternum misericordiam redole-
 re. Hinc Bernardus. Qui pomum in
 manu habuerit per medium diem: per reli-
 quam partem diei manns redolet odorem
 Sicut similiter. quia misericordia que deo
 est in eius visceribus nouem mensibus
 requieuit. ideo eius viscera redolet mi-
 sericordiam in eternum **¶ Tertio**
 cogit nobis misereri ex filii recommenda-
 tione. Ad hoc enim elegit filius marie tempus
 et locum aptissimum quo nos recommenda-
 ret matri: hoc est tempus passionis et lo-
 cum passionis quo dixit. Mulier ecce filius
 tuus: ut ex loco et tempore ipsam recom-
 mendationem ei profundius inculcarent. Nam
 nomine iohannis qui interpretatur gratia: omnes
 peccatores conuersi ad dominum intelligunt quod
 in illo loco et tempore matri recommendare
 voluit: ut cum ira dei iusto dei iudicio egre-
 dere ad puniendum et damnandum pec-
 catores: ipsa memor loci et temporis passi-
 onis pro nobis affectuosius interpellaret
 ac si in illa causa seu recommendatio filius
 eius ei diceret illud Esaie. xvi. Abscon-
 de fugientes et vagas ne perdas. ac si di-
 cat. Uide mater oculis cordis et corpo-
 ris quot quantum et qualia pro peccatoribus
 patior. et eos tibi habeas recommendatos
 Licet hec multa et magna sit valde mi-
 sericordia matris christi super peccatores
 tamen maior est misericordia filii: ut pro-
 te quia ipse est misericordia habens mise-
 ricordiam essentialiter in infinitum: affectuosus

Sequinto

32.
filius cupiens nos saluari q̄ damari.
Et ideo matrem sue passioni interesse vo-
luit: vt per suam intercessionem (cui nō
est fas aliquid denegare) occasionē ha-
beat miserendi. **Q**̄ autē **M**aria sollici-
ta sit reconciliare peccatores: patet p̄ ta-
le exemplū ee. **F**uit quidā peccator
volens ire ad peccandū, ad altare bea-
te virginis stabat salutans eam angeli-
ca salutatione. Quia modus eius erat
quando cunq̄ poterat altare vel imagi-
nem virginis salutauit. Quod cum face-
ret: vidit imaginem eiusdem virginis q̄
sup altare erat vniuersari cum puero que
tenebat. Viditq̄ sanguinem fluē d̄ pu-
ero in gremiū eius: sicut fluxerat de vul-
neribus christi in cruce. Quod cum cer-
neret obstupefactus est dicens. **O** dñā
quis fecit hoc? Et beata **M**aria respondit
Tuz ceteri peccatores qui amplius cru-
cifigiti sunt et filiū meum q̄ fecerant tu-
dici. **V**olebatq̄ **M**aria sanguinem puē ter-
gere restringere: sed nō poterat. Et pec-
cator ille conuersus ad imaginem dixit
O mater misericordie intercede p̄ me.
Et illa **V**os peccatores vocat̄ me ma-
trem misericordie qui non cessatis face-
re me matrem miserie et tristitie. Et ille
Non sic piissima domina loquere: s̄ me-
mento aduocata peccatorū te esse in-
cede pro me. Et mater ad filiū. **O** pi-
sime fili amore mei miserere huic pecca-
tori. Et filius. **N**ō mater. Nec grauari
debes q̄ te non audio: quia ego rogauī
patrem meū p̄mo si possibile foret aliter
humanum genus saluari transferret a
me calicem passionis. Et noluit audire
me. Et mater **O** fili memento q̄ te ma-
terno amore foui et alui veribus et pec-
tore meo. et cōdona huic peccatori. Et fi-
lius. **O** mater ex iusticia tibi ostendo q̄
exaudire te non teneor. Et mater. **N**ō
fm iusticiam causemur: sed ad misericor-
diam confugimus. Et ergo p̄pter tuam
misericordiam miserere huic peccatori.
Et filius: rogauī ego secūdo p̄rem meū

vt si possibile foret alio modo gen^o hu-
manū saluari trāfferet a me calicē passi-
onis et nō audiuit me. Et mater. **O** fili
memento laborū quos sustinui tecum: et
dona mihi istū peccatorē. Et fili **O** ma-
ter noli grauari q̄ te nō exaudio: sed me-
mento q̄ tertio rogauī patrem meū vt trā-
ferret a me calicē passionis et nō exaudi-
uit me. Et pia mater deposuit filiū et vo-
luit p̄cidere ad pedes eius. Quod cer-
nēs filius inq̄t ad eā. Quid est mater
q̄d facere vis? Et illa. **T**am diu ad pe-
des tuos cū peccatore iacebo quousq̄
uentā ei cōcedas. Et filius. **A**bsit hoc
mater: sanctū est in lege diuina q̄ fili^o
debet honorare matrē. Et iusticia con-
cludit. q̄ ille legem debet implere qui le-
gem dedit. cum autē ego sim filius tuus
et tu mater mea te honorare volo in isto
peccatore: et sibi p̄pter te omnia peccata
indulgeo. et sic pax erit inter me et eum.
et in signum pacis osculet̄ vulnera mea
Et sic peccator osculando sanauit om-
nia p̄ christi vulnera.

De quinto p̄cepto

Non occides. **I**n h̄ p̄-
cepto p̄hibetur homicidium
a quo peccato p̄mo debet co-
hibere homines hoc q̄d ipm
est contra naturam: Docuit em̄ natura
aialia q̄ deberēt diligere ea que s̄t eius-
dem speciei cum ipis. **U**nde **Ecc̄i. xiiij.**
Omnē animal diligit suum simile **U**n-
mirum est quomodo homo vult occide-
re suū simile scz alium hominem. cū na-
tura doceat vnum lupū amare alium.
Sic similiter intelligendū est de homi-
ne q̄ naturaliter et ex instinctu nature de-
beret diligere alium hominē sibi similem.
Un **A**ristoteles octauo **Ethicoz.** **O**m-
nis homo omni homini naturaliter est
amicus. Ergo talis peccat cōtra natu-

ram humanam et inditam. Insuper peccat contra rationem humanam. Dicitur enim ratio hominum quod non deberet facere aliquid quod sibi odit fieri. ut Job. iij. Unde cum ipse homo super omnia naturaliter abhorret mortem. ideo ipse super omnia cauere debet ne mortem alii inferret. Unde promittitur secundo de anima. Omnis naturaliter desiderat permanentiam et esse. Secundo deberet cohibere homines ab hoc peccato: quia peccatum hoc diabolicum est et diabolo assimilatur. Unde Job. viij. Ille homicida erat ab initio. Diabolus ab initio homicida fuit suus ipsius: et consequenter Ade et Eue et totius humani generis. Unde Augustinus. Diabolus est humani generis inimicus inuictor mortis. **B** Tertio deberet cohibere. quia est unum de quatuor peccatis quae dicuntur ad dominum clamare. Et primum horum peccatorum est opprobrium puerorum innocentium. Unde Exodi secundo. Ascendit vox filiorum israel ad dominum. Ergo summe cauendum est cuilibet: ne pupillos et orphanos et viduas innocenter opprobriet vel eis aliquam iniuriam faciat. Secundum est peccatum sodomitarum. Unde Gen. xviij. Clamor sodomitarum et gomorreorum multiplicatus est. Tertio detentio mercedis mercenariorum. Unde Jacobi ultimo. Ecce merces operariorum vestrorum que fraudata est a vobis clamat. et clamor eius introiit in aures domini sabaoth. Quartum est homicidium proximi. Unde Genes quarto. dixit dominus ad Layn; Ecce vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Sicut postea deus dicit ad quemlibet homicidam. Ecce sanguis innocenter a te effusus clamat ad me de terra requirens vindictam super te. Item patet ex hoc quod sit unum de maximis peccatis occidere proximum et innocenter. quia dominus maledixit terre que aperuit os suum et recepit sanguinem Abel fratris Layn. Si autem terra est maledicta a domino que sanguinem

nem innocentem recepit: quid tunc de illo erit qui sanguinem innocentem effudit. Ergo merito dicitur occisoribus in iudicio extremo. Ite maledictum in ignem eternum etc.

Quod homicidium sit duplex. **E**tendum autem quod homicidium est duplex. scilicet corporale et spirituale. Corporale committitur manu vel facto. et hoc quatuor modis. **P**rimo modo iusticia dictante. ut cum iudex reum iuste damnat. vel minister taliter damnatum occidit. Unde queritur. utrum iudicio liceat occidere malefactorem. Respondeo secundum sanctum Thomam secunda secunde. q. lxxij. Sicut pro salute totius corporis praeciditur laudabiliter membrum putridum: sic malefactor qui est corruptiuus aliorum. laudabiliter occiditur ut commune bonum conseruetur. Si tamen haec occasio fieri a iudice vel ministro liuore vindictae vel delectatione fundendi sanguinem humanum: licet iste malefactor iuste occidatur: nihilominus iudex vel minister mortaliter peccat. Similiter si minister hoc facit pro aliquo questu quem exinde se consequi speraret. Similiter autem ambo scilicet iudex et minister peccant mortaliter si reum occidunt iuris ordine non seruato: hoc est si occidunt sententia liter non condemnatum. Et hoc probatur. xxiiij. q. iij. paragrapho penultimo. et. q. v. miles. et ca. cum minister. **Q**ueritur utrum liceat private persone occidere malefactorem. Respondeo secundum sanctum Thomam ubi supra. non licet. sed solum illi cui communitatis cura commissa est. sicut principi vel domino terre habenti publicam auctoritatem non autem alicui privato. **S**ecundo modo fit homicidium necessitate instigante. Sed tunc distinguendum est hoc modo. quia aut illa necessitas bene potest satis faciliter evitari. puta cum quis

potest euadere insequētem se hostē. tūc reus est homicidij et tūc p̄ mortali peccato debet agere penitētiā. **Aut ē necessitas inuitabilis**: puta si quis occidit insequētem se non ex odij fomite. sed ex dolore animi. quia aliter nō potuit periculū occasionis euadere. et talis nō peccat nec astringitur ad penitentiā nisi ad cautelam p̄pter ambigū dubietatis. quia potest timere ne illum occiderit motus ex indignatōe vel iracundia: vel libidine vindicte: et nō ex sola necessitate defendēdi se. ideo interiorē sp̄ debz agere penitentiā: et suis peccatis ascribere q̄ in tantam venit necessitatē: et in hoc concordat **Sanfredus** et **Hostiensis**. **Secūdo** tamē q̄ quis p̄ cōseruatōe p̄prie p̄sone liceat in inuitabili necessitate aliū occidere ne ip̄e occidatur. hoc tamē nullatenus est licitū p̄ cōseruatōne rerū temporalium: quia vita p̄ximī est p̄ferēda rebz fortune. **Tertio** hoc homicidij corporale fit casu. sed ibi distingue. quia aut dabat operā rei licite aut illicite: puta si p̄iciebat lapidem vel iaculum siue in ludo siue p̄ corpis exercitio versus locum vbi p̄suevit esse transitus hominū: reus est homicidio. vt p̄t̄z p̄. q. i. merito. Et irregularis efficitur. vt pat̄z p̄ Innocētiū sup̄ ca. exhibita. **Si vero dabat operam rei licite**: puta si pulsauit et baculus cadēs interfecit aliquem vel occidit eū nō imputat et **Uel** si quis secans arborē et arbor cadēs fortuitu aliquē occidat: nō est culpabilis. qd̄ verum est si fiat in priuato loco et adhibeat veram et plenam diligētiam. s. circūspiciēdo se et alre clamādo q̄ sibi caueat: alioquin sibi imputabit vt p̄t̄z dist. l. hi qui arborē. **Quid de parētibus** in quorum lectis puuli inueniuntur mortui. **R̄ndeo** p̄m **Raymūdum**. Si mors interuenit graui eorum culpa p̄cedente atq̄ negligētia: grauis est eis penitētia iniungēda. Si aut̄ leuis culpa p̄cesserit: nō grauis penitētia est eis iniungēda. Si

autem nulla p̄cesserit negligētia vel culpa de iure nō sunt puniēdi: tamē ad cautelam p̄pter ambiguum est eis aliq̄ penitētia iniungēda. **Concordat** **Hostiensis**. et addit q̄ monēdi sunt parentes ne pueros teneros secum in vno lecto collocēt: ne forte opprimātur. ij. q. v. consuluit. **Quid dicēdum est de custodibus infirmorum** qui ad eorum petitiōem vocauerūt minutorē vt minueret eis sanguinem: vel dederūt eis vinum: vel non bene custodiūt eos ita q̄ ip̄i mortui sunt. **Respōdeo** p̄m **Guil.** In omnibus talibus quādo bona fide fiūt nō debet aliquis de facili scrupulosam p̄sciētiam habere: nisi sit euidēs culpa aut negligētia dissoluta et certum sit q̄ inde mors p̄ueniret. tunc irregularitas contracta est. **Quarto** homicidium corporale cōmittitur volūtate et p̄pria iniquitate compellēte: puta si quis ex odio vel liuore vindicte aliquē occidat. et tūc sine omni distincōe dicēdum est q̄ tale homicidium volūtarium semp̄ est mortale peccatum et enorme. **Querit̄** vtruz magis peccet qui occidit iustum q̄ qui occidit peccatorem. **Respōdeo** p̄m **sanctū Tho.** sc̄da sc̄be. q. lxxij. sic. Et hoc quādupliciter rōne. **Primo** quia nocet ei quē plus debet diligere. et ita magis agit cōtra charitatem. **Secūdo** quia iniuriam infert ei qui est minus dignus et ita magis cōtra iusticiā agit. **Tertio** q̄ p̄uat cōmunitatē maiori bono. **Quarto** quia p̄temnit deū in iusto hoīe. **Luc. x.** Qui vos spernit me spernit. **Item** quia fideles sunt filij dei. i. **Joh. iij.** Videte qualem charitatē nobis dedit deus vt filij eius noīemur et simus. **Igit̄** qui aliquē fidelem occidit: filiū dei occidit. qd̄ constat immanissime seueritatis esse. **Quō** ante p̄spectū dei p̄stare audebit qui fratrem eius occidit. **Querit̄** vtrū occidere animalia sit peccatum. **R̄ndeo** p̄m **Tho.** vbi supra: nō. quia nullus peccat vtendo re sua ad hoc ad quod est ordinata.

Generalit̄ aut̄ plantet̄ aialia p̄t̄ hoīez
 sūt: Querit̄ vtrū mlieri liceat seip̄am oc
 cidē p̄t̄ stuprū v̄l adulterū vitādū Rñ
 deo s̄m Tho. vbi sup̄ nō. qz nō debz in
 se cōmittere crimen maximū v̄t vitet̄ mi
 nus crimen alienū. Nō est em̄ crimē mu
 lieris si ei violentia iſerat̄. Et itēz forni
 catio vel adulterū min⁹ p̄c̄m est q̄ ho
 micidū. p̄cipue sui p̄p̄ius qd̄ est periculo
 sissimū. Quia nō restat̄ t̄ps̄ v̄t p̄ peniten
 tiam expiet̄. Sed hoc est v̄t q̄ potius
 debet se violent̄ p̄mittere occidere q̄ in
 p̄c̄m fornicatōis voluntarie incidere.

Sciendū q̄ occidere seip̄m est p̄c̄m
 mortale: vt p̄bat Thomas sc̄da sc̄de.
 q. lxxij. quadrupl̄. Primo quidē q̄a est
 p̄tra naturalem inclinātōem qz vnaque
 q̄ res seip̄am nitit̄ conseruare quantum
 in se est z p̄t̄. Sc̄do qz est cōtra charita
 tem qua hō tenetur se diligere. Tertio
 est iniuria cōmunitatis: qz quilibet ho
 mo pars est cōmunitatis. Quarto qz ta
 lis in deū peccat: sicut q̄ alienū suū inter
 ficat peccat in d̄m. Ideo qz nullo mo
 do licet illud vt miseriaz p̄sentis vite q̄s
 euadat. naz finis oīm terribiliū ē mors
 s̄m p̄m. Item nec p̄pter vindictaz ali
 cui⁹ peccati in seip̄o lz se occidere. Quid
 de his qui seip̄os mutilant: Rñ deo nō
 licet mēbrū sanū p̄cidere Et quidē si ta
 lis mutilatio fiat ex impatientia alicui⁹
 infirmitatis. aut etiā credebat obsequiū
 p̄stare do v̄t putat castē viuēt̄ nihil omi
 nus talis grauiter peccaret qz non licet
 aliquo mō mēbra p̄scindere ad vitādū
 periculū anie siue p̄c̄m: qz salutē sp̄nāli
 semp̄ p̄t̄ aliter subueniri: cū p̄c̄m subia
 ceat ip̄i voluntati. Ergo tales homicide
 sui p̄p̄ius iudicant̄: z tal̄ repellit̄ a p̄moti
 onez receptōe sacrozū ordinū. Sec⁹ est
 si mēbrū putridūz ideo abscondat̄ a se
 vel ab alio: qz est corruptiuūz corp̄is: qz
 tunc licitū est p̄scindere: de voluntate tñ
 eius cui⁹ est mēbrū aut illi⁹ ad quē p̄ti
 net curare de salute illi⁹. Et Quin
 to homicidū cor̄pale cōmittit̄ a lingua

z hoc primo. s̄z p̄cipledō sicut herodes
 occidit oēs pueros qui erant in bethleem
 iude. Matth. ij. Mittens occidit oēs
 pueros qui erant in bethleem z in omni
 bus finibus eius: non q̄ manu eos occi
 derat. sed quia iussit z precepit. ¶ Sex
 to cōmittit̄ consilio: puta cū quis alit̄
 suadet vel rogat homicidū facere: osten
 dens sibi vtilitatem sequentem ex homi
 cidio tali Et talis s̄m Innocen. est reus
 homicidij: z cū hoc irregularitatē incur
 rit. Nec interest si ille cui dat̄ consilium sta
 tim occidat vel diu postea t̄pe interiecto
 nisi interim contrariū suaderet: z primū
 consilium reuocaret. imo quod plus est
 oportet q̄ illi denunciet de cuius morte
 contractum est q̄ sibi caueat: nisi p̄bat̄
 liter credat q̄ post reuocationē consilij ille
 cui dedit consiliū reuocet a proposito occi
 dendi: vt dicit Inno. Laute tñ ne quē
 q̄ p̄dat. Sic cayphas christuz occidit
 dando consilium de morte eius Joh. xi
 dixit. Expedi vobis vt vnus moriatur
 homo p̄ populoz non tota gens pereat
 Unde Augustinus. Non solum illi ho
 micide sunt qui manu homines occidūt
 sed etiam illi per quozū consiliū frau
 dem z exhortationem hoīes extinguun
 tur Et ad istud duplex homicidū de
 scernendum quidam euangeliste dicūt
 seu tradunt christum esse crucifixum ho
 ra tertia: alij dicunt hora sexta Quia iu
 dei suis prauis consilijs machinātes in
 mortem christi ipsum linguis crucifixe
 runt hora tertia. Milites vero hoc fa
 cto implerunt hora sexta ¶ Septimo
 committitur seu fit defensione seu ani
 mo defendendi eum qui homicidū p̄
 petrat. Nam s̄m Henricuz de firmaria
 Si quis vadit ad interficiendum aliu
 z teip̄m illi scienter associas: nō tamē ip
 sum incitas ad homicidū perpetrā
 dum: nec super hoc aliqua verba eius co
 habuisti nec ipse tecum: immo tu sibi ex
 animo hoc dissuadisti: licet tibi acquies
 cere noluerit. Et nihilominus tu de ip̄o

fo timens se ipsi associas eo animo ut si
 forte ille insequeretur eum tu eum defen-
 deres: et sic occidit alium per te associat?
 Et in hoc casu dicit Hostien. q. talis est
 homicida necynquam poterit ad ordi-
 nes promoveri. Et sic intellige q. sola de-
 fensione committit homicidium ¶ Octa-
 vo committitur tradendo proximum in mortem
 sicut iudas christum: de quo dicit Math.
 26. Querebat oportunitatem ut eum trade-
 ret. Et tales traditores cum iuda dam-
 nabunt: et rei erunt in sanguine innocio
 sicut iudas in christo ¶ Nono committit
 iudicando iniuste aliquem ad mortem. Sic
 pylatus occidit Christum: de quo dicitur
 Luce. 23. q. adiudicavit fieri petiti-
 nem eorum. Ne illis falsis iudiciis q.
 propter munera vel favorem iudicium et iu-
 sticiam pervertunt: quia enormiter pec-
 cant in christum qui est veritas et iusticia
 Unde Isidorus de summo bono Non
 est persona in iudicio consideranda: sed
 causa. Qui consanguinitatis et amicitie
 favoris siue inimicitiarum occasione iu-
 diciu pervertunt sine dubio in christum
 dominum qui est veritas et iusticia peccata no-
 scuntur. Unde Chrysostomus. Facile
 deviat a iusticia qui in causis non deus
 sed hominem formidat. Hoc patet in
 pylato: qui christum multis modis et viis
 nitebatur liberare: sed postmodum fina-
 liter ex timore humano iniuste ad mor-
 tem sententiauit. ¶ Sciendum q.
 iudici non licet vendere iustum iudicium
 Unde Augustinus. Non debet iudex
 iustum vendere iudicium: non testis ve-
 rum testimonium: licet vendat ad voca-
 tus iustum patrocinium et iuris perit re-
 ctum consilium. Ergo graviter peccant
 qui iusticiam exequi nolunt. nisi accep-
 tis antea muneribus. Et tales quando
 q. confunduntur hic et in futuro. ¶ Un-
 de legitur q. quidam iniquus iudex nol-
 liviluit facere iudicium nisi antea acce-
 ptis aliquibus muneribus. Et cum que-
 dam vidua quandam causam habuit:

quam iudex ei continue prolongavit.
 Tunc ipsa fuit conquesta cuidam bono
 viro q. dixit ei. Ipe tibi non faciet iudicium
 nisi ei manus inungas. Tunc illa
 mulier accepit pinguetudinem butyri et cor-
 ram omni populo presenti iudicio ad iu-
 dicem accessit: et ei manus inunxit. Qui
 indignater dixit. Cur mihi maculas ma-
 nus? Et illa. Quia mihi dictum est q. non
 habeo finem nec expeditorem cause mee:
 quam mihi tam diu praxistis nisi ungeretis
 bis manus. Et sic ille confusus coram om-
 ni populo stetit. et ei ex verecundia iudicium
 fecit. Item sciendum q. iudex iniuste iu-
 dicans puniendus est a superiori suo ut
 exemplo eius alij timeant tale facinoram
 plus committere. Unde legitur q. qui
 daz rex persarum cum deprehendisset quendam
 iudicem suum iniuste iudicasse eum
 iussit excoartari: et sellam iudicis cum tali
 cure cooperire ut iudex futurum continue
 memor fieret supplicij et timeret iniuste iu-
 dicare. ¶ Secundum tamen q. non fa-
 cilliter homo iudicandus est ad mortem:
 qui est nobilissima creatura. Unde Ari-
 stoteles de regimine principum. Nobil-
 lissimum animalium est homo caue ef-
 fundere sanguinem humanum. Unde
 etiam Augustinus de spi. et li. Tante di-
 gnitatis est humana conditio: ut nullum
 bonum propter summum bonum ei sufficere
 possit. Unde Bernardus in sermone. Fe-
 cit deus hominem secundum corpus egregiam
 creaturam: sed secundum animam magis: ut pu-
 ta imaginem creatoris insignem: rationis par-
 ticipem: beatitudinis eterne capace. Ergo
 talis nobilis creatura non leuiter est delenda.
 Hoc isti deberent attendere q. homines
 quasi pullum galine occidunt: et modicum
 estimant effundere sanguinem humanum:
 et occidere hominem. Cum tamen deus lo-
 quitur per Ezechielem. c. xvij. Nunquid vo-
 luntatis mee est mors impij dicit dominus et
 non magis ut auertat avia sua et vivat.
 Ergo quando esset spes probabilis de emenda-
 tione melius esset hominem vivere et se emendare

dare: et peccata sua per satisfactiones de-
 lere: quod sic leuiter et facliter occidere. In
 signum huius dicit dominus per Ezechiel
 18. Nolo mortem peccatoris huius. et cetera. et
 ego illi qui ita atrociter homines cruciant et
 puniunt: et ita in misericorditer sententiatur
 et iudicant: timere deberent illud dictum
 Jacobi. 11. Iudicium ei sit sine misericor-
 dia: qui hic non facit misericordiam. Et
 illud dictum apostoli. Quo iudicio alium iu-
 dicas: teipsum condemas. Et super omnia ti-
 mere deberet dictum christi quod habet Luce
 vi. Eadem mensura qua mensi fueritis
 remetietur vobis. **D**ecimo committit
 hoc homicidium non liberando proximum a
 morte. Unde querit vtrum quilibet teneat
 liberare proximum a morte. Respondet quod sic. quod
 quilibet ex debito charitatis teneat repel-
 lere iniuriam a proximo et liberare eum a mor-
 te vel defendere eum cum potest: alias erit reus
 homicidii. Et ista veritate docet euidenter
 instinctus naturalis in brutis animalibus:
 ut patet de delphinibus put dicit philosophus
 xi. de animalibus. Similiter patet in porcis
 qui sibi mutuo subueniunt. et unus nititur
 alium liberare. Non tamen quilibet teneat pro
 tali liberatione alterius periculo mortis se ex-
 ponere: sed solus iudex teneat ad hoc et
 manu armata. Qui autem ex charitate
 hoc faceret: opus perfectionis exerceret.
De persona priuata dicunt magni docto-
 res quod si credat quod hominem solo verbo pos-
 sit liberare a morte iniusta quod teneat face-
 re verbo: verumtamen facto teneat impedire si
 possit efficere sine peccato.

Homicidium spirituale octo modis
 committit.

Homicidium spirituale quo quis
 interpretatur dicitur homicida com-
 mittit octo modis. **P**rimo
 modo quod committit in corde proximum odi-
 endo: de quo prima Jobis. 11. Ois qui odit
 fratrem suum. homicida est. Et satis quoniam
 ois homicida non habet vitam in se ma-
 nentem. Glo. ibidem. Et si viuens in terra ho-
 mines viuere cernit: in perpetuum tamen cum

demonibus condemnabitur. Et istud
 homicidium tanto grauius est corpora-
 li homicidio: quanto anima que per ini-
 diam occidit est prestantior corpore: quod
 secundo patet ex hoc quod homicidium corpo-
 rale est quo homo interficit alium per in-
 iuriam autem homo perimit seipsum. et
 ideo quanto nephandius est hominem in-
 terficere seipsum quam alium: ratio detesta-
 bilius est homicidium spirituale corpora-
 li. Et isto modo tam pueri quam mulieres
 iudeorum christum crucifigentium facte sunt ho-
 micidae: odientes dominum iesum christum. Et si-
 militer hodierni iudei sunt homicidae christi
 hoc modo. Homicidium quando sit pec-
 catum mortale vel veniale patet infra. xiiij.

BSecundo committit in voluntate: scilicet
 fetam scilicet spirituale et bone voluntatis
 propositum suffocando. Nam quoniam
 in te bonum conceptum tibi diuinitus
 inspiratum per negligentiam et contem-
 ptum extinguit: totiens diuinum fetum
 manu gratie diuine in te plantatum vo-
 luntarie iugulas et perimis. Quia anima
 cuiuslibet hominis est sponsa christi: quod
 tunc ab ipso impregnabitur quando bo-
 na voluntas et bonum propositum con-
 cipitur. Tunc idem conceptum occidit
 quando bona voluntas per negligentiam
 et contemptum ad effectum non produci-
 tur. **T**ertio committit verbo
 et ore proximo suggerendo mala que sunt
 contra deum et salutem. Ideo christus
 dicit de diabolo ut habetur Joannis.
 viij. Ille erat homicida ab initio. Unde
 Augustinus super Joannem. Homici-
 da diabolus dicitur: non quod gla-
 dio armatus nec ferro cinctus ad ho-
 minem veniat: sed quia malum verbum
 seminavit. Noli ergo te non putare ho-
 micidam esse: quando fratri tuo mala pro-
 suades. Unde apostolus prima ad Corin-
 thios. xv. Corripunt bonos mores colloquia
 praua. Ergo quando cum quis
 verbis tuis occasio es alicui ad peccan-
 dum: si hoc ex proposito et scienter feceris

aut proximi pertinet: ut non solum velim⁹
 et bonum sed etiam operemur secundum illud. i. Jo
 annis. 3. Non diligamus lingua neque
 bo: sed opere veritate. Ad hoc autem ve
 limus alicui requiritur ut eius necessita
 ti subueniamus. Juxta illud. i. Joh. 3.
 Qui viderit fratrem suum habere necessita
 tem clausit viscera sua ab eo. quoniam cha
 ritas dei manet in illo: Ergo elemosy
 narum largitio est in precepto. Sed quia
 precepta dantur de actibus virtutum: neces
 se est quod hoc donum elemosyne cadat in pre
 cepto secundum quod actus est de necessitate virtu
 tis: puta secundum dictamen recte rationis. et
 secundum hoc aliud est considerandum ex par
 te dantis: et aliud ex parte recipientis. Et
 ex parte quod dantis requiritur quod illud
 quod in elemosyna datur sit superfluum non
 solum respectu sui ipsius: sed etiam respec
 tu aliorum quorum sibi cura incumbit
 Quia recta ratio dicat quod unusquisque si
 bi prius provideat de his quorum sibi cura
 incumbit. et postea de residuo necessitati
 aliorum subueniat. Ex parte autem re
 cipientis requiritur quod necessitate habeat:
 alioquin non esset ratio pietatis quare ei da
 retur. Unde dist. 82. ca. i. His paupe
 ribus danda est elemosyna que in manibus
 suis laborare non possunt. Non autem om
 nis necessitas obligat ad preceptum: sed
 solum illa sine qua quis sustentari non
 potest. Et ideo relinquatur quod datur elemo
 synam de superfluo est in precepto respec
 tu eius que est in extrema necessitate posi
 tus. Sciendum tamen quod non simpliciter
 expectanda est semper extrema necessi
 tas: quia tunc non possunt iuvare natura
 consumpta. Sed tunc intelligendum est
 casus extreme necessitatis quando appa
 rent signa future necessitatis extreme pro
 habilia: ut cum quis videt alios impen
 tes vel pigros ad subueniendum: et vi
 det pauperem indigere vite necessariis
 nec sibi posse satisfacere: tunc enim ex pre
 cepto charitatis tenetur sibi subuenire.
 Sed circa necessitatem extremam dare

elemosynam est in consilio sicut de quolibet
 meliori bono dantur consilia. Unde dicit
 Basilius. Cur tu abundas: ille pro me
 dicat: nisi ut tu bone dispensationis meri
 ta consequaris: ille vero patientie meri
 tis decoretur. Famelica panis est que tu
 tenes: tunica nudus est quam in conclaui
 conseruas: calceus discalceatus est qui pe
 nes te marcescit. Idcirco tot iniurias com
 mittis que dare valens. Octavo commit
 titur primo detrahendo de qua detra
 ctione iam dicitur.

De detractioe. **P**
 rimo quia comparatur homicidio: quia
 ille cui detrahitur in conscientia
 illius que audit detractorem occidit: in cuius
 conscientia prius vivebat per bonam famam:
 et tale homicidium gravius est corpora
 li. Quia secundum Henricum de firma. ibi solum
 corpus unius occiditur: hic autem sicut plu
 res anime perimunt. una ipsius detractoris
 alia eius cui detrahitur cum hoc preceperit
 et irascitur et querit vindictam. Tertia ipso
 rum audientium. unde tale homicidium
 periculosissimum est: quia est contagiosum.
 serpit enim de vno ad alium. et letaliter in
 ficit omnes illos in quos venenum detractio
 nis infunditur. Unde Bernardus su
 per canonicam Joannis. Unus est detractor
 que loquitur: et tamen unum verbum eodem in
 momento multitudinis audientium dum
 aures transfigit: animas interficit. **S**
 eundo prevalere ad detestandam detracti
 onem hoc quod detractor diversis ge
 neribus rerum comparatur. Nam primo com
 paratur cani: ut dicitur Math. 7. No
 lite sanctis dare canibus. Eccl. ix. Sa
 gitte infixae femori canis: sic verbum in ore
 stulti. Canis sagittam habens infixam fe
 mori non quiescit donec remouerit: neque
 stultus quiescere potest donec verbis quod
 audiuit de proximo alii retulerit. Detra
 ctiores sunt canes diaboli non permittentes
 etiam unam auiculam auferri ab hinc quin la
 trent et eas mordeant. Item comparatur por
 c. 3

rd. quia ad modum porci os citi inqnat
 q̄ pedē. Et sicut porc⁹ ingreditēs i hor /
 tū aliquēz ibi lutū et florē inueniēs : flo /
 res dimittit⁹ lutū ingredit⁹ : ⁊ se in eo vo /
 lunt. Sic detractor bona visa v̄l audī /
 ta de p̄ximo obliuiscit⁹ ⁊ mala audita v̄l
 visa de p̄ximo ponderat⁹ ⁊ retinet. Et sic
 os ⁊ linguā inqnat : qđ est mēbrū nobi /
 le p̄re alijs mēbris. Unde Aristo. i. poli.
 Nullū em̄ aīaliū naturalit̄ h̄z f̄monem
 nisi h̄o. Itē detractor cōparat⁹ f̄penti in
 his p̄prietatib⁹. Serpens est aīal p̄diti /
 osum. i silētio mordēs : tortuose i cēdēs.
 Sic detractor p̄ditōr ē q̄ occulte oblo /
 quitur p̄ximo. Unde Eccl̄i. x. Si morde
 at f̄pens in silētio : nihil eo min⁹ h̄z q̄ oc /
 culte p̄ximo detrahīt. Tortuose etiā in /
 cedit detractor : dū a laude ei⁹ incipit cui
 detrahīt. ⁊ deinde subdit. Nō dico hoc
 animo detrahendi : sed vt fides ei adhi /
 beatur : dicit semultum amare cū cui de /
 trahīt. Et ego dico qđ sic eum diligit si /
 cut iudas iesum christum dilexit q̄ eum
 falso osculo tradidit. Unde versus. Nō
 bonum fatis sed corde malū meditar⁹
 Oscula que iudas dom̄o dedit hec mi /
 hi tu das. Ergo tales sūt p̄ditōrēs p̄xi /
 morū sicut iudas christi. **Tertio** quia
 detractores peiores sunt furib⁹ illis qui
 vestes ⁊ alia furantur temporalia. Unde
 Ambrosius. Tolerabiliores sūt fu /
 res qui vestes et alia bona diripiunt q̄
 fures qui famam nostram bonam di /
 lantant. Cui⁹ ratio potest eē hoc quod
 dicit Salomon. Melius est nomen bo /
 num q̄ multe diuitie. Unde qui nomē
 bonum alicui aufert : magis nocet ei q̄
 si multas diuitias furaret. **Quarto**
 quia detractoris lingua peior videt esse
 inferno. Infernus enim solū malos de /
 uorat. Lingua vero detractoris bonos
 ⁊ malos Insuper detractores vno mor /
 sello comedunt vnam totam puīciam :
 vel archiepiscopatum ciuitatem : v̄l pa /
 rochiam : vel villam cum eis obloquunt⁹
 Et est valde periculosum cum dicitur : i

tali puīcia sūt raptores : i tali ep̄scopa /
 tu sūt vsurarij : i tali ciuitate adulteri : et
 sic de alijs. Quia ibi innocēs cū nocēte
 ifama⁹ : qđ est cōtra iusticiā. hoc p̄z : qđ si
 vn⁹ est re⁹ : tūc tres v̄l plures sūt inocen /
 tes. **Quinto** qđ iter oīa alia peccā istō
 videt pei⁹ expiari : qđ p̄z p̄ hoc qđ scdm
 Augustinū. Nō dimittit⁹ peccm nisi ab /
 latū restituat. Lū igit p̄ detractōez ab /
 stuleris p̄ximo bonā famā (q̄ iter bona
 corporalia est aliqđ nobilissimū) ip̄ ossi /
 bile vel summe difficile videtur vt ei va /
 leas plene restituere : cum non possis sc̄
 re in quot cordibus hominum virt⁹ tue
 detractionis sit diffusa. quare. ⁊c. **Uñ**
 sciendum qđ iter omnia peccata ista duo
 peccata. s. detractio ⁊ rerum ablatio ma /
 gis difficulter dimittuntur homini. q̄a
 sine restitutione nec valet contritio nec
 lachrymarum effusio : etiā si tot lachry /
 mas effunderes sicut Petrus ⁊ Maria
 Magdalena effuderunt : quando ama /
 re peccata sua planxerunt. Itē nec va /
 let peccatorū confessio nisi fiat f̄m pos /
 sibilitatem p̄dictorū restitutio. Ergo
 detractores qui iniuste p̄ximos infā /
 mauerunt tenentur in publico reuoca /
 re : ⁊ eis bonam famam restituere scdm
 posse ⁊ nosse si volunt gratiam ⁊ dei mi /
 sericordiam ⁊ remissionem peccatorum
 consequi.

Quot modis fiat detractio.

Detractio fit sex modis. **Primo** cum quis occulta mala
 p̄ximi manifestat : cum ifamā
 p̄dor confundendo. ⁊ si ea intentione (et iā
 q̄uis vez sit) de p̄ximo malū loquit⁹ ad
 nocēdū ei : mortale ē. Verbi gratia Si
 q̄s aliqđ occultū peccm cōmisisset qđ tu
 b̄z soli deo ⁊ sc̄ret : ⁊ si hoc publicares
 alij ifamādo eū : peccares mortaliter lz
 verum esset. Sed si manifestares illi q̄
 possz prodesse vt emendaretur : hoc eēt
 bonum ⁊ laudabile : quia in hoc queret⁹
 retur salus p̄ximi. Item si ille ap̄d quez
 tu illum infamasti alteri eadem itentio /

ne hoc occultum malum reuelat. s. ipm infamando similiter peccat: et sic d' singulis ascendendo. Quot peccata perpetrantur cum quis in vna tota terra vitate infamatur. imo si aliquis manifeste in aliqua ciuitate infamatus est et factum eius notorium est in illa ciuitate: et tu uentures ad aliam ciuitatem ubi h' non sciretur: tunc si publicares ibi de peccatum et excessum illius hominis: ea intentione ut ibi etiam infamaretur: grauius peccares. Ergo nullo modo debemus manifestare mala proximi illis qui non sciunt et maxime ubi non p'dest sed magis obest.

Secundo quando audita mala de proximo cum augmento referunt alijs. Et heu hoc ualde commune est mala proximo aggrauentur et augmententur. Quod tamen est multum periculosum et grande peccatum: talia mala cum augmento proferre: et sic proximum suum confundere. De his enim et contra istos dicit propheta dauid. psalmo. cxxxix. Vir linguosus scilicet sermones cum augmento proferens non dirigetur in terra. Et ecclesiastici nono dicit salomon. Terribilis in ciuitate sua homo linguosus.

Tertio crimina falsa imponere proximo: et hoc est grauissimum inter peccata detractionum: quia vix remittitur tale peccatum. Unde Hieronimus. Non facile uenia dixisse p'ua d' rectis. **Q**uarto cum quis negat occulta bona proximi. Verbi gratia Sicut cum aliqua bona referuntur de proximo: et ille inuidus negat hoc bonum verum esse quod dicit de illo cui inuidet quod uis verum sit in se. et cum hoc facit ex inuidia et vindicta grauius peccat.

Quinto cum quis nitiatur ea minuire bona manifesta proximi que non potest ex toto negare: tamen nitiatur ea minuire. Unde Hugo. Detractor est qui bona proximi in quantum potest diminuit.

Sexto cum quis bona proximi peruertit in mala: dicens ea esse facta mala intentione: cum tamen cor soli deo pateat. Unde

de Hugo. Detractio est locutio ex iudicia pcedens: bona aliorum denigrans. Et hoc. s. quod sic bona proximi quis conuertit in mala: pcedit ex inuidia et ex defectu caritatis. Unde Augustinus. Tertius est quod de aliquo incerto neminem iudicet: quem tanquam me ipsum diligerem. Insuper est signum magne nequitie et puerilitatis in homine quod sic proximum suum iudicat et bona sua deprauat. Unde Chrysostomus super Mattheum Sicut difficile aliquem suspicatur malum qui bonus est: sic difficile aliquem suspicatur bonum qui ipse malus est. Idem ibidem. Omnis homo secundum se estimat alterum.

Sciendum quod summe debemus cauere ab his modis detractionum secundum quod dicit salomon Sap. primo. A detractione pate ligue Detractores enim teste aplo ad Ro. i. deo odibiles sunt. Ut autem hoc melius seruare possemus. nullus nostrum deberet loqui de proximo eo absente quod nollit loqui eo presente. Unde Leuitica. xix. dicitur. Non maledices surdo. Surdo maledicit qui absenti detrahit. Homo enim absens minus potest audire detrahentem quam si surdus esset. Surdus enim quandoque audit quando sibi alta voce clamatur: absens uero qui quandoque distat per duas leucas vel amplius non audiret detrahentem quantumcumque clamaret. Unde etiam Hieronymus. Noli diligere detrahere ne eradiceris. pauci enim sunt qui huic uitio plene renunciant. Existis patet quod detractio est commune peccatum: et tamen grauius in hoc offenditur deus. Unde Augustinus super illud psalmiste Pro eorum me diligere detrahebant mihi. Plus nocent in membris detrahentes christo quam animas interficiunt creditorum: quod qui eius carnem mox resurrectionem peremerunt. Et propterea detractores grauius puniuntur a deo: et quandoque tales desperant in agone mortis. ut p'per ex

emplū. Fuerunt duo socij clerici quoruz vn⁹ detractor pessim⁹: de nemine bñ poterat loqui: q̄ infirmitate detent⁹ cuz ad penitentiā a socio moneret parui pēdēs ipius monita ī nullo se penit⁹ correxit.

Luncq; ad extrema appropinqueret: adiuuatus a socio suo pmisit vt infra triginta dies sibi appareret si posset: si dōs pmitteret: et sic mortuus ē. Post paucos igit dies deo pmittente non p salute ei⁹: sed vt ceteri tali erudirent exēplo Apparuit socio totus niger et accēsus tot⁹ ignitus ī tro et foris ī cēdio ifernali. Ad cui⁹ conspectum cū ille tremore deficeret: dixit ei Ego sum ille ifelix quondā soci⁹ tuus p quo oras inaniter: qz ppetue suz dānatus. Et cum ille quereret quō sibi accedisset ī agone: Respōdit cū essem ī extremis: ductus sum corā iudice. Cūq; obmutescerem p timore: vidi multas aīas sole lucidiores ad iudicē cōtra me manus extendētes et clamātes. Vndē dicit dñe sanguinē nostrū de illo mendace detractore: qui nos apud hoīes mēdāciter ifamauit. ad hāc vocem cuz me iudex inspiceret toruovultu et irato: et ego ī eius aspectu terribus et confusus et deplatus contra me malis mibi conscius memetipm et miscēdiaz dei sum oblit⁹: et sic desperās ppetue sum dānatus.

De his q̄ detractōes libēt audiūt **R**equiritur de pccō eoz q̄ libenter audiunt detractores: contra qd̄ pccm̄ pmo possūt valere verba sacre scripture que illud dissuadent. Vñ puer. 4. Labia detrahentiū sint pculāte. Item Ecclī. 28. Septi aures tuas spinis. et noli audire linguā nequā Vñ queritur vtrum peccet q̄s audiendo detractore. Rñdeo scdm̄ Tho. scda scde q. 73. Si quis detractorem audiat. scz absq; resistentiā: videtur detractori consentire: vnde fit particeps pccī eius. Et si quidem inducat eum ad detrahenduz vel saltem placeat detractio ppter odiū eius cui detrahitur non min⁹ peccat q̄

detrahens et qñq; magis. Vnde Bernard⁹ de cōsideratōe Detrahēre aut detrahētem audire quid horum dānabilius sit: non facile dixerim Si vero ei peccatum non placeat sed ex timore vel negligentia vel etiā ex verecundia quadaz obmittitur detrahentem repellere et oñdere q̄ ei detractio displiceat: tñc peccat quidem: sed multo minus q̄ detrahēs et plerūq; venialiter Quādoq; etiā ipm̄ potest esse mortale: vt quia ex officio incumbit ei detrahētem corrigere: vl̄ etiā ppter aliquod periculum inde cōsequēs Vel ppter radicem qua timor human⁹ qñq; p̄t esse pccm̄ mortale: qd̄ fit quando hō sic dispositus est vt ppter timorē cuiuscunq; rei tpalis faciat aliquid prohibitum vel p̄termittat aliquid qd̄ est p̄ceptum ī lege diuina: talis timor ē peccatum mortale. Item qui libenter audiunt detrahēre p̄ximis sunt sicut canes. Quia cū vnus canis leditur tunc omēs concurrūt et eum lacerāt et mordent Sic similiter faciūt detractores cum audiūt alicui obloqui: tunc obloquenti applaudunt: īsuper et verba sua etiā apponunt Et sic aīas suas p̄rias occidunt et mortem eternā incurunt Cōtra quos dicit Augustin⁹. Non accommodes aures tuas ad percipiendum verba detrahētis ne concipias mortem ī anima tua. Detrahentis em̄ et audientis vtriusq; esca ē mors anime. Et vt breuiter concludam. Detractor et libēs auditor diabolu portant ī lingua. Vnde quilibet ī quantum potest debet cōpescere detractores Vnde legitur d̄ quodam ep̄o qui erat ī purgatorio et vehementer affligebat ī fetore clerici sui existentis ī inferno et ascendentis ad ipsum: quia detractiones eius quandoq; audierat et cum non satis corripuerat: q̄ q̄ ep̄s satis ī se bon⁹ fuerat. Item q̄ infelix sit lingua detractoris patet per hoc exemplū: Fuit quidam maximus detractor religiosoz et sacerdotuz et alioz bonoz hoīm: qui tādē

mortu⁹ ē. Post multos vero annos euz
aperiebatur sepulchru⁹ ei⁹: totuz corp⁹ ei⁹
putridum erat p̄ter linguaz eius. Sed
rane linguam illā inter se voluentes ro/
dere non valebant: in signum q̄ lingua
illa non erat digna in terraz redigi p̄ eo
q̄ multos homines leserat: Et miser il/
le homo cuius lingua illa erat. iā in aīa
z post iudicium in corpore z anima in
eternum torquetur: nec tamen consu/
metur. Unde Apocalyp. xix. Dors fu/
giet ab eis.

De sexto p̄cepto

Non mechaberis. Hoc sextū p̄/
ceptū expresse prohibet lesionez
contugalem in p̄sona cōiūcta. sicut
ait p̄cedens p̄ceptum phibebat lesione
alicuius in p̄pria p̄sona. Unde s̄m Au/
gustinū. Illud p̄ceptum phibebat lesio/
nem alicui⁹ in p̄sona p̄pria: istud aut om/
nem illicitū concubitū: z hoc implicite.
Unde dicitur. Non mechaberis. i. nul/
li alteri excepto federe matrimoniali re/
cōmisceris: vt dicit glosa interlinearis.

A Sciendū tū q̄ istud p̄ceptū
trāsgrediuntur septem genera hominū
Primi sunt fornicarij sicut solutus cum
soluta. Et licet quidā dixerint fornicati/
onem simplicem non esse p̄ccm mortale
Hoc tamen Henricus de fir. dicit esse
falsum z impossibile p̄pter duo. Primo
q̄ fornicatio simplex inuenitur ī diuina
lege phibita. Lex autem diuina nihil p̄/
hibet nisi peccatum mortale. Secundo
patet euidenter quia nihil a participati/
one celestis regni excludit nisi peccatum
mortale. Sed p̄pter simplicem fornicati/
onem aliquis excluditur a participati/
one regni celestis: vt patet per apostolū
Eph. v. Hoc autē scitote quoniā for/
nicator aut immūdus non habet partē
ī regno dei. quare. zc. Ex quo patet q̄
luxuria est malum peccatum: q̄ nunc
potest scienter z voluntarie fieri sine pec/
cato mortali.

Homicidium potest fieri
sine peccato iusticia exigēte. vt cū iudex
amore iusticie aliquem occidit. vel etiaz
quando vim vi repellere decet. vt patz
in quinto p̄cepto. Item aliquis po/
test furari sine peccato in extrema neces/
sitate. quia tunc omnia sunt communia.
Item in festis potest quis laborare sine
peccato. Item quādoq̄ quis potest iur/
rare sine peccato. Similiter z irasci po/
test quis quādoq̄ sine peccato. sed nul/
lus potest fornicari sine peccato scienter
quia mortaliter peccat. Donam⁹ q̄ ali/
quis nullum maluz cogitauerit neq̄ de/
xerit neq̄ fecerit. z omnia bona egerit q̄
excogitari possunt. z semel fornicetur et
sic decedit sine penitētia: tūc de necessi/
tate damnabit: etiaz si omēs misse que
vsq̄ ad finem mundi celebrabuntur ab
ecclesia p̄ eo celebrarentur nō liberaret
eum a morte eterna. Et p̄pter illaz bre/
uem delectatōem omni gaudio celi z so/
cietate beatorum puabitur. Unde Ihero/
nymus. Qui luxuriatur viuens mortuz
us est. **B** Sciendū q̄ ad detes/
tātōem huius fornicatōis que fit cum
meretricibus valent tria. Primum est hoc
q̄ quandoq̄ sunt coniugate. z sic quan/
do aliq̄s credit se peccare cū talibus sim/
plici fornicatōe ip̄e quādoq̄ committit
adulterium. Secundum quia quādoq̄
talis cōmittit incestum. quia quādoq̄
tales meretrices cognite sunt a consan/
guineis illius qui peccat cum eis. ergo
si duo consanguinei peccarent cum vna
soluta meretrice: tunc p̄mus absoluitur
a simplici sacerdote. secundus autē mit/
titur ad auctoritatem ep̄i. Tertio q̄ cū
talibus peccat magno se committit dis/
crimin: licet non sint cōiugate z affines
eius. ip̄e tamen s̄m Guil. lugdunē. in
summa viciōrum capitulo de luxuria
eque peccat: ac si forent. ex quo equalis
est contemptus.

Defloratio virginum q̄ magnū
peccatum est.

Secūdi sunt q̄ cōmittūt stuprum
 qd̄ est illicita defloratio virginū.
¶ Ad detestatiōem huius
 peccati. s. stupri valent quattuor. Prīmū
 est magnitudo huius peccati. q̄ ostēdit in h̄
 q̄ sicut fili⁹ emor q̄ filiaz iacob dinam
 corrupit interfect⁹ est hac d̄ causa cū p̄e
 suoz toto populovrbis sue: vt legit̄ Ge
 nef. xxxiij. vbi iuenies hystoriaz rei ge
 ste. Secundo quia hoc peccatuz aufert
 virginitatem que est thesaurus incom
 parabilis. Unde Eccl. xvi. **Nō est cō**
digna ponderatio continentis anime.
 Omnia enim visibilia in terris precellit
 dignitas virginitatis. Unde Ambro.
 in li. de officijs. Super greditur virgini
 tas conditionē humane nature. p̄ quas
 homines angelis assimilant. Itē idem
 Qui nō nubunt vxores non ducunt si
 cut angeli in terris sunt. In signū hui⁹
 dignitatis debetur eis fructus centesim⁹
 mus. cum coniugatis solum debetur tri
 cesimus: viduis solum sexagesim⁹. In
 super perduto isto thesauro nunquā re
 cuperari potest. Unde Isidor⁹ d̄ sum
 mo bono. Omne peccatū per penitentiā
 recipit vulnerum sanitatem: virginitas
 autem si labitur nulla penitentiā repa
 ratur ad integritatem. Unde etiā Hie
 ronymus. Audenter loquor cum etiā
 de omnia possit: suscitare tamen nō po
 test virginem post ruinam: valet quidez
 liberare de peng: sed non valet corona
 re corruptaz. Tertio quia virgo casta ē
 vxorz sponsa christi: qui est summus sa
 cerdos: qui virginē deberet ducere i vxorē:
 vt habetur Leuitici. xxi. **Nōdo si**
quis vere diligeret sponsum virginis id
est xpm: non sponsam eius pollueret. s̄
paret. Si quis maritum alicuius mu
lieris veraciter z fideliter diligeret: vxorē
eius nullo modo pollueret etiā si
vxor cōsentiret ei. Insuper aduertere de
beret talis: q̄ christus qui est sponsus p̄
gins sc̄tz videt q̄ sponsam eius pollu
is. Et si hoc tibi fieret cum vxore tua le

gittima: nōne punires illū z trascerets
 sup eum qui talē tibi iniuriā z irreue
 rētiā facerz in coniugē tua. z cum hoc
 te p̄ntē z vidente. Sic similiter accēden
 dum est de christo cui omnia nuda z ap
 ta sunt: qui indubitanter talē irreuere
 tiā sibi in sua sponsa factam grauit̄ in
 te vindicabit nisi penitueris z eum pen
 tētia placaueris. Quarto quia ille q̄ illi
 cite deflorat aliquam virginem. aliquā
 do ē occasio mille fornicationum quas
 ip̄a postmodum p̄mittit. quia ille q̄ p̄u
 mo corrumpit clausuram vl̄ sep̄ē alicu
 ius horti vl̄ vinee: occasio ē illius dam
 ni qd̄ faciūt q̄ postea veniūt: qz aliter nō
 intrassent. Quia est cōs regula. q̄ q̄ oc
 casionem damni dat: damnū fecisse vi
 detur. Et talis virgo sic corrupta quan
 doqz nunqz maritū legitimū habebit.
 sed cōmunis oibus erit. z quocūqz pec
 cata sic p̄petrauerit: ille q̄ eam p̄mitus
 violauit omniū reus erit. **¶** Sc̄dum q̄
 hec est differentia inter stuprum z raptū
 Nam stuprum est illicita defloratio vir
 ginum: ita tamē q̄ ip̄a puella sp̄otanea
 voluntate in talem defloratiōem p̄sentit
 at Raptus autē dicitur quando cūqz p̄
 raptoris violētiā virgo defloratur. Et
 talis raptor grauit̄ peccat. z debet ex
 communicari cum omnibz suis fautoribz.
 vt patz. xxxvi. q. ij. ca. i. Unde eti
 am dicit̄ extra de adulterio. q̄ si q̄s de
 florat virginem inuitā tenet ducere eaz
 vel maritare. Sed si defloret eam volū
 tariam: ad neutrum tenet. In foro ta
 men penitentiali est intelligēdum q̄ pu
 elle satisfaciāt vel cum ea componat. Er
 go p̄fessores debent iniūgere illis q̄ vir
 gines deflorauerunt p̄ penitentiā q̄ eis
 satisfaciāt. Tamen nunqz potest tale
 damnū plene recompēsare. quia virgi
 nitas est thesaurus incomparabilis. Quē
 illi defloratores virginū grauit̄ puni
 antur patz p̄ tale exemplū. **¶** Miles qui
 dam virginem quādam sepius corrupe
 rat: quo mortuo cum illa p̄ eo oraret et

1.

2.

centesim⁹.
 sexagesim⁹.
 triagesim⁹.

3.

fleret: mortu⁹ miles visibiliter apparēs
 ei voce rauissima illam alloquēs. **Q**ue
 dū quererz causam rauitatis eius: ait.
Quia in vocis dulcedine gloriabar can-
 tilenas luxuriosas et seculares decātan-
 do. **L**uius cū crura nigerrima et scabio-
 sa et vlcibus plena apparerent: et inquit
 reret causam: respōdit **Q**uia multū glo-
 riabar in cruribus meis de pulchritudi-
 ne: more militari illa extendēs et ornans
 supbe. nūc inter spinas gradior crucior
 et vulneror in illis. **I**lla iterū dixit. **D**o-
 mine q̄s est reliquus status vester? **E**t il-
 le. aperit oculos tuos et vide. **E**t reiecit
 pallium a pectore quo amictus videba-
 tur. et vidit maximū bufonem et teterrī-
 mum pectori eius inherētem: ita vt bra-
 chīs eius collum stringeret et os suū ori
 illius iūgeret. **L**uius etiā venter p̄ vē-
 trem dependēs pedibus eius genitalia
 quasi quibusdam lorīs stringeret ligare
 videbat. **R**eq̄situs quare hoc paterēs.
Respōdit: p̄ osculis lubricis q̄bus te et
 alias mulieres illicite osculatus sū hec
 patior oscula: pro amplexibus tuis strī-
 gor: amplexibus bufonis. pro ope libi-
 dinis in genitalibus crucior sine cessatio-
 ne. **C**um mulier q̄reret vtrum ab his
 penis essz liberāndus: respōdit **N**ō ores
 pro me quia nihil mihi p̄dest. qz eterna-
 liter damnatus sum. et hoc ideo. qz me-
 dicinam penitētie neglexi. hoc dicto dis-
 paruit. **M**ulier postea inclusorum ele-
 git. et ibi peccata sua defleuit.

De adulterio.

Quicquid sunt q̄ transgrediunt legē
 coniugalis promissionis qui sū-
 dem cōiugalis thori temere vio-
 lantes per adulterium se polluūt. **U**n-
 de dicitur. **A**dulteratio est quasi ad alte-
 rum thorum illicita accessio. **E**t id adul-
 terium est grauius peccatū q̄ stuprum
 quia maior fit iniuria in abusu mulieris
 que alterius potestati subijatur. **M**ag-
 nitudo hui⁹ vicij potest ostendi per sex.
Primo quia est contra sacramētum

matrimonij quod ip̄e deus instituit in
 paradyso in statu innocentie. vnde fit i-
 iuria tanto sacramēto: nō absqz magna
 dei cōtumelia. **S**i monachus p̄fessus
 ordinis sancti benedicti vel alterius san-
 cti peccat transgrediendo ordinem quē
 ille sanctus instituit. quid tūc de illis q̄
 transgrediūtur ordinem quem deus p̄
 se instituit. s. matrimonium. **S**ecun-
 do per hoc q̄ est contrarium iuri natu-
 rali. **U**nde etiā ex p̄cepto iuris natu-
 ralis est hoc. quod tibi nō vis fieri alte-
 ri ne facias. **E**rgo sicut tu nō velles q̄
 aliquis cum vxore tua peccarz: sic tu nō
 pecces cum vxore alterius. **I**us ergo na-
 turale docet hoīem q̄ hoc nullo modo
 debet facere homini alteri quod edit si-
 bi fieri. **T**ertio quia hoc peccatū exu-
 perat omne furtum temporale. quia illud
 quod sic aufert suo pximo est maius q̄
 cunqz terrena substantia. hoc patz. quia
 plus debet diligere vxorem suam super
 oīa temporalia. immo sup oēs alios ho-
 mines in mūdo existentes. **U**n̄ **G**enes
 ij. dixit **A**dā de **E**ua vxore sua **P**ro-
 pter hoc relinquet homo patrem et matrē
 et adheret vxori sue. **I**n signum hui-
 us multi sunt qui potius vellent exher-
 redari et omnibus temporalibus priua-
 ri q̄ hoc malum scienter et voluntarie in
 suis vxoribus sustinere. **Q**uarto qz
 hoc vicium quodammodo assimilatur
 homicidio. **C**ū em̄ vir et mulier sint vna
 caro: vt patz ex veteri testamēto. vnde
Gen. ij. q̄ postq̄ misit dominus soporē
 in adā: tulit vnā de costis eius
 et inde formauit eū. **T**ūc post soporē et
 formationem dixit adā. **H**oc os ex
 ossibus meis et caro de carne mea. **I**tem
 in nouo testamento. vt habet in euāgel-
 io **M**arci. x. vbi christ⁹ dicit. **N**ā nō sūt
 duo sed vna caro. **E**rgo q̄ aufert vxorē
 suam alicui. idē est ac si ip̄m sibi aufer-
 ret. **E**rgo phibitio adulterij in decalo-
 go immediate ponit post phibitionem
 homicidij. et ante phibitionem furti.

Unde Clemens papa. Quid in oibus peccatis adulterio grauius: scdm em in penis locū tenet. id est in phibitōibus.

¶ Quinto potest ostendi p mala que sequuntur ex adulterio. Sequitur aut ex hoc peccato homicidia. vñ Dauid cū in adulterium cecidisset fecit interfici militem suū Sequit̄ inde etiā qñq; incestus. vt scz q̄s cognoscat filiam patris sui vel ei⁹ vxorem ignorās quis sit pater ei⁹. Itē sequitur ex hoc peccato exhereditatiōes

¶ Vñ Eccl̄. xxiiij. Mulier relinquēs suum virū peccabit statuēs hereditatē ex alieno matrimonio. Sciendū q̄ mulier que de adulterio cōcepit filium: ita q̄ ille puer qui nō est filius suscipit sibi expēs ab eo qui putat̄ esse pater. z suscipit hereditatem cū alijs filijs qui sunt veri heredes: tūc talis mulier z similis talis filius spurius si hoc sciēter fecerint z admiserint in p̄iudiciū herediū: ambo tam mulier q̄ spurius damnabunt̄ si sic decedūt. Ergo cōsulte agendū est mulieri in tali casu fm informatōem discreti cōfessoris. Et de hac materia plenius habet̄ in summa pisana Adulterium. i. ij.

¶ Sexto potest ostendi grauitas adulteri ex penis que infligunt̄ pro hoc vicio. Pro quo sciendū q̄ adulterium puniunt̄ quādoq; corporaliter: quādoq; temporaliter: quādoq; spūaliter: quādoq; eternaliter. Et primo corporaliter quandoq; a deo. vñ. ij. Regū. xij. dixit Nathā ad Dauid postq̄ p̄misit adulteriū. Nō recedet gladius de domo tua vsq; in sempiternū: eo q̄ despereris me z tuleris vxorem v̄ie ethi. Et quādoq; talis adulter ex p̄missione diuina torq̄tur qñq; h in presenti a diabolo in terrore aliorum

¶ Vñ Petrus damianus dicit q̄ q̄dam vir rusticus in vigilia sanctorū Seruasij et Prothasij martyriū mane surgēs boves suos ad pascua duxit. h vicinus suus se illum simulans febricitantē: lectus vxoris ingrediū: quem vxor vt maritus suū febricitantē z frigus sustinentē am-

plectitur: quam ille cognoscens statim recessit. Nec multo post maritus ei⁹ rediens stratū recepit: z debitū petiuit. Cui vxor exprobrās ait. Optime poteris hodie ecciam martyriū ingredi que tibi cōtigua est cū cereris chustianis. Cūq; ille attētius audiret qd̄ illa loqueretur: z p ordinem didicisset: p̄sternati mēte z gnouerūt se esse delusos. Tandem sumpto spiritu vindictā a domino postulabant: z vt latētem adulterium notūfaceret. Hic adulter demone plenus z seipm lacerans ecclesiā intrauit: modo in altum volans: modo in ima se precipitans: modo ad parietem caput elidens modo ad pauimentū se p̄sternens: tandem infelicem animā coram populo exalauit. Item quādoq; puniunt̄ temporaliter. vt a iure quādoq; fustigantur. z quondam lapidabātur. vt patz Johis viij. vbi scribe z pharisei duxerūt mulierem in adulterio de ph̄esam ad iesum dicētes. q̄ moyses p̄cepisset talem lapidari. Tūc christus dixit. Qui sine peccato est vestriū p̄mus in eam lapidem mittat. Si si modo omēs deberent lapidari: forte lapides deficerent. z si hīc nō: tamen in futuro ip̄is cōtinget si nō peniterint. Item spiritualiter. s. in p̄uarōe regni celestis. Unde apostolus. Adulteri regnū dei nō possidebūt Item eternaliter. Unde Apoca. xxi. Er̄it ps eorum in stagno z sulphure z i igne v̄rētū. Dicit̄. Omnes adulterantes quasi dīban⁹ accensus. Unde exemplū. Legitur q̄ quidam vir sanctus et deuotus orauit p vxore sua defuncta. Illa apparēs dūxit ei q̄ sequerēt eam: z duxit euz ad domum teterrimam: in qua vidit demōes horribiles portantes cupam vnā igneam in quam proiecerunt burgensem vnum mortuum de villa sua z vxorē alterius: z ibi comburebantur et balneabantur tanq̄ in metallo bullienti. Et natabant in tali pena tanq̄ pisa in olla bullienti. z ambo clamauerunt vt vt

ve. **Q**uod ille audiens perterritus est. Tunc
 vxor eius dixit ei. Cum his quos bene
 nosti balnearer ego eternaliter. nisi mise
 ricordia dei pro penitentiam a peccato me
 reuocasset. Illi enim duo relicto maritali
 thoro adulterio sibihnuicem adheferunt
 diu simul peccantes: et horum peccatorum
 ego mediatrix fui. et eis modum et viam ad
 hoc dedi perpetrandum. Sed illis in pec
 catis morientibus: ego penitentiam protuli
 salutarem. Tunc vir dixit. Quid tunc eis
 profuit confessio in agone et sacramentorum
 susceptio? Respondit mulier. nihil eis
 profuit. quia non ex charitate sed ex timore
 peccati talis confessio et penitentia. Unde
 apostolus. Sola charitas est que libe
 rat a morte. Ergo quod non fit ex chari
 tate non est meritorium vite eterne. **E**

Quarti transgrediuntur legem regula
 ris professionis qui votum continentie que
 se deo astrinxerunt miserabiliter violant.
 et isti peccant contra fidem deo datam
 et contra veritatem diuine obligatiois
 qua se deo astrinxerunt. Unde tales sa
 crilegi dicuntur. ut sunt religiosi et sacer
 dotes in sacris ordinibus constituti. et
 sanctemoniales postquam per velationem
 fuerint domino consecrate. Et hoc pec
 catum est omnibus predictis grauius.
 quia in eo maior fit iniuria ipsi deo.

Quinti transgrediuntur legem natu
 ralis conditionis. ut incestuosi: qui cum
 consanguineis suis commiscetur. quod
 tamen aliqua animalia bruta facere ve
 rentur. ut patet de camelo qui sue matri
 proprie naturaliter refugit commisceri.
 Unde narrat philosophus. xi. libro de
 animalibus. quod quidam oculos cameli
 cum clamide sua obtexit. et sic matrem su
 am submitit. Quod cum camelus post
 concubitus cognouisset statim calcibus
 illum peremit et suis pedibus conculcauit.
 Item hoc peccatum hominem quasi canem
 reddit. Canis enim in opere suo non seruat
 consanguinitatem. Item propter magni
 tudinem istius peccati apostolus Pau

lus tradidit sathane ad cruciandum illum
 fornicatorem que cum nouerca sua peccauit
 ut haberet. i. ad Corinth. v. **S**exti
 transgrediuntur legem naturalis inclina
 tiois: que vitio indelicibili se contaminant con
 tra naturam peccantes et naturalem vsus
 coeundi quacumque arte vel ingenio puer
 tentes. Et hoc peccatum secundum Augustinum
 est grauius omnibus alijs: propter quod mu
 tum vel indelicibile dicitur eo quod ipsum nomi
 nare turpissimum est. Item os dicentis et
 et aures audientis polluuntur inde. ut
 patet. xxxij. q. v. In eo. Et istud idem pec
 catum propter suam enormitatem est vnum
 de peccatis clamantibus ad diuinam vlti
 onem et eam iugiter postulantibus. Unde
 Bene. xix. dixit dominus. Clamor sodomor
 um et gomorreorum multiplicatus est: et pec
 catum eorum aggrauatum est nimis. Et post
 ista dominus quasi admirans et dubitans su
 per tanto scelere dixit. Descendat et videbo
 vtrum clamorem opere compleuerunt:
 quasi diceret. Incredibile mihi videtur
 homines tantum flagitium perpetrasse: et tan
 tum peccatum in natura humana esse. Et hec
 fuit etiam vna causa quare christus tam diu
 distulit incarnari. Etiam in signum huius om
 nes sodomite extincti sunt in nocte natiuitatis
 christi. Ad designandum quod animam
 humana natura nunquam incurtere debet
 tale peccatum. quam naturam filius dei
 dignificauit cum homo natus sit. Et sciendum
 quod tales sodomite pessimi homines
 sunt. Unde Gen. xij: Homines autem
 sodomite erant pessimi: et peccatores co
 ram domino nimis. Item grauitas illius
 peccati patet ex vindicta subuersiois
 cuiusque ciuitatum. in qua vindicta attendendum
 est quod dominus non solum puniri nocentes
 voluit. sed etiam innocentes. scilicet
 uulos vniuersi dicit. In hoc est prouisus pu
 eris ne diuiti videntes exempla patrum
 sequerentur et grauius damnarentur. Et
 etiam circumiacentes regiones punire vo
 luit. Nec solum homines sed etiam ani
 malia in terra nascentia: ipsamque terram

destruxit: eā conuertēdo in mare mortuum: in q̄ nihil uiuit nec auis nec piscis. Unde Gen. xix. Dominus pluit sup sodo mamz gomorrā ignem z sulphur de celo subuertit ciuitates has z oēm circa regionem: vniuersos habitatores vrbūz z cuncta terrevirentia. Et cuz ista pena punitū est hoc peccatū a tempore abrae vsq; ad hanc diem. z interim longū spacium est transactum. Quia ab abraam vsq; ad xp̄m elapsi sunt duo milia sexcēti septuaginta sex anni. A christo autez iam transacti sunt mille quadringēti q̄draginta quattuor anni. His simul computatis sunt quattuor milia annoz centuz z viginti anni. Et adhuc vsq; hodie semper punitur hoc peccatuz: quod ante tot annos ppetratum est. quia nihil potest ibi uiuere nec auis nec piscis. Ergo idem locus dicitur iaz mare mortuū. Itē nec homo cogitare debet d̄ tali peccato. Unde vxor ip̄i Loth deducta d̄ sodomis cum filiabus z marito respiciens retro versa est in statuā salis: ad oñdendum quantum displiceat deo memoria huius peccati.

Actus matrimonij quādo est peccatum z quādo non.

Sep̄timi transgrediuntur legem naturalis dilectionis: vt sūt ipsi coniuges concubitu coniugales cum nimia libidine exercentes. Ad cuius pleniorē intellectū est notandū q̄ actus matrimonialis fit sex modis. Primo cū fit causa plis pcreande ad cultuz dei. z hoc est opus pietatis z nullū peccatuz. sed potius meritorium. Unde Gen. p̄. dicit dominus ad adam z euam Crescitez multiplicamini. Secūdo cū fit causa reddendi debitum: z hoc est actus iusticie. Unde apostolus Vxorivir debitum reddat. Quia quilibet in matrimonio constitutus tenetur reddere debitū cum ab eo exigitur p loco z tempore. Et si hoc ex contemptu dimitterz: grauiterp peccaret. Et tali modo actus matrimo-

nialis ad reddendū debitum pro loco z tempore: nullum est peccatū sed potius meritorium. Tertio cū fit causa fornicationis vitā de: non in se sed in ip̄a coniuge. Et hic actus est etiam licitus z nullum est peccatū. non tamen videtur habere rōnem meriti. Et isto modo antiq; patres vsi sunt actu coniugali cum magno timore dei z cum magna mentis puritate solum intēdētes in eo diuini cultus propagationem. Quarto fit causa delectatōis. z tunc distinguitur. Vel illā delectatōem exercet affectu maritali: aut fornicario. Si maritali vtpote si delectatio sistat infra terminos matrimonij: ita q̄ eam nō cognoscerz si vxor eius nō esset: sic solū peccaret venialiter. Si autem affectu fornicario vtpote quādo affectus delectatōis z cupiditatis fertur extra terminos matrimonij: ita q̄ eā cognoscere vellet: etiam si vxor eius nō esset tūc peccat mortaliter. quia tūc amor istius delectatōis preponit deo. Quinto committitur actus matrimonialis qui dicitur impetuosus. z est iste actus qui ex sola libidine pueniēs merbas honestatis z rationis transcendit. Quod fit primo faciendo libidinem per meretriceas blandicias: aut causa explēde libidinis vt cum vntur calidis z incētuis vt potentior sit ad illud factū. vel cum conat facere cum nō appetat: tunc credo eum mortaliter peccare. xxxij. q. iij. Sexto cum cōtra naturā vel naturalē vsum cognoscit vxorem suam: tūc mortalissime peccat. quia omne animal naturam suam seruat: sic etiam debet hō. Non em̄ debet homo esse sicut equus z mulus vel aliud animal brutū. Vñ p̄s nolite fieri sicut equus z mulus zc. Istō peccatum est maximum. ita q̄ predicator propter suam turpitudinem nō audeat nominare: immo inter omnes species luxurie est pessima. Nam quinq; sūt species luxurie. s. simplex fornicatio. stuprum. adulteriū. incestus. z peccatū cō-

2676.

1444.

op̄ pietatis.

actus iusticie.

tra naturam quod est pessimum: Unde Gregorius. Grauiissime peccat adulteri. sed grauius incestuosi. sed omnes transgreduntur contra naturam delinquentes. Unde Augustinus. Valde detestabile esset quod esset mulier accincta gladio et vir fusa. Istud peccatum clamat ad celum propter suam enormitatem. Et est maius quam si quis cum propria matre peccaret. Unde caute est de hoc peccato loquendum.

Quo tempore ab actu matrimoniali sit abstinendum. **S.**

Sciendum quod sunt quinque tempora in quibus ab actu matrimoniali abstinendum est. Primum tempus est quadragesima ante pascha. qua tunc legitur in capite ieiunij. Egrediatur sponsus de cubili suo: et sponsa de thalamo suo. Etiam merito. quia sicut quis ieiunat a cibo corporali: sic etiam debet abstinere a delectatione carnali. et ut ipsi peccatori a deo dimittatur quod illicite contra deum per totum annum viuendo promisit: Per istud sacrum tempus sibi etiam licita abstrahere debet. Unde Bernardus in sermone de sanctificatione ieiunij. Nam in eo quod ab ipsis licitis abstinemus: ea nobis illicita condonantur que prius commisimus. Unde Ambrosius. Nullum omnino in quadragesima uxori sue ante octavas pasche iungat. Secundum tempus est quattuor temporum et dies rogationum. quia tunc rogat ecclesia pro magnis et arduis causis. Primo rogat deum ut bella sedet que in vere frequenter fuerunt. Secundo ut teneros fructus conseruet et multiplicet. Tertio ut ad receptionem spiritus sancti habilitemur. Augustinus. Tempore processions et ieiuniorum non licet coniugibus conuenire. quia tunc a licitis abstinendum est ut facilius impetretur quod postulatur. Tertium est tempore sacrorum dierum et sacrarum noctium. Exemplum Gregorius in libro dialogorum dicit. quod quedam legitima a viro suo cognita in sabbato de nocte

et cum die dominica processioni se conueneret: a diabolo rapiebatur coram omni populo. et multum vexabatur et torquebatur ab eo. Quartum est tempus infirmitatis feminarum. id est tempore menstrui. quia ut dicit Hieronymus. tunc concipiuntur pueri in membris condamnati et leprosi. morpheatici et lunatici. et tunc patebunt peccata parentum. Quintum est tempus pregnationis et purificationis. Unde queritur: utrum liceat petere debitum vel reddere tempore pregnationis. Respondeo secundum Petrum lombardum: si esse potest sine periculo abortus: reddi debet. et etiam potest sine peccato mortali exigi. quia visus matrimonij non tamen est in officium. sed etiam in remedium. Si vero esset periculum pueri existentis in utero non debet exigi nec reddi. quia in matrimonio principalior est institutio in officium quam in remedium. Similiter post partum. id est ante tempus purificationis non licet eos conuenire. Unde Augustinus. Si quis mulieri in puerperio commiseretur peccatum valde magnum perpetrat. Et mulieres quandoque ex hoc non parit amplius. quia semen viri cum sanguine mortificatur. et hoc maxime contingit si infra decem dies conueniunt. Quot pueri sic negliguntur: de quibus reddituri se tales rationem: scilicet parentes. Et valde absurdum est quod homines rationales hoc tempus non seruant. Unde Aristoteles. animalium dicit femina elephantis impregnata a masculo omnino non tangitur. et post partum quiescit per triennium. Unde etiam dicit Augustinus. quod quae tempora predicta non seruant quod tales pueri qui tunc concipiuntur efficiuntur epileptici. ceci. claudi. surdi. stulti. et obsessi a demone. Et tunc patebunt peccata patrum istorum in pueris. Queritur utrum peccent coniuges exigendo vel reddendo debitum in solemnitatibus et ieiunijs? Respondeo secundum Raymundum. Exactus debet reddere nisi caute et sine

De septimo

periculo possit differre. exigeretamē nō debet in predictis tēpibus. i. Lho. vij. Nolite fraudare inuicē: nisi forte ad tēpus de consensu vt vacetis oratōi. Nam ppter dies pcessionis z ieiunioꝝ conuenire nō debent. quia etiam a licitis abstīnēdum est vt facilius impetret quod postulat. xxxij. q. iij. Christiano. Idē dicit de temporibꝫ festiuis. xxxij. q. iij. Quotiescūqꝫ. Itaqꝫ qui reddit illis tēporibus nō peccat Sed q̄ exigit aliqua infirmitate: vtputa ꝑcupiscētia ductus sine cōtēptu temporis siue ecclesiastice exhortatōis vel ordinatōis vel alitꝫ peccat. Concordat Thomas. Sz ex istis elici potest q̄ q̄ ꝑtinaciter z ex cōtēptu temporis sacri vel ordinatōis eccie debetum exigit istis diebus peccat mortaliter. sed nō ista ꝑsona que reddit debetum: cum tamen potius ob reuerētiam dei z sanctorꝫ abstineret. Ergo acriter arguendi sunt illi ꝑtinaces z obstinati qui temere exigunt debetum illis diebus sine omni timore dei.

De septimo ꝑcepto

Non furtū facies. **A** Ubi fm Augustinū ꝑhibet omnis ꝑtractatio rei aliene ꝑueniens ex cupiditate vel iniuria Et sic ꝑ illud ꝑceptū peccāt. xvij. genera hominum. Et sunt ꝑmi raptores qui aliena violēter rapiūt. Et tales raptores in tribꝫ ꝑiores sunt diabolo ꝑrimo quia diabolus solum torquet in futuro eos qui hīc male agunt. Sed illi econuerso plus torquent z spoliāt bonos q̄ malos. Unde Esaie. lix. Qui recessit a malo ꝑede patuit. Et ꝑuerbioꝝ. xxxix. Vln sanguinūm oderūt simplicem. Diabolus iustificare se ꝑt in cōparatione istozꝫ dicens. Ego afflixī in inferno solum illos qui meruerūt Illi econuerso illos spoliauerūt q̄ nūqꝫ meruerunt. Secūdo quia diabolus timet

angeluz hominis z signū crucis z aquā benedictam z nō violētiam facit homini in corpore Sed raptores nec timent angelum nec etiam ipm deuz nec signū crucis: nec aquā bñdictam: sed etiā suā seuitiam exercent violenter in hominez eum spoliando. Tertio quia in inferno punit diabolus vbi est ꝑopus locꝫ tormentozꝫ. sed illi in mundo vbi deꝫ de dicit homini libertatem de se z suis rebꝫ facere fm voluntatem. Ergo merito illi raptores possunt dici angeli diaboli missi in mundum ad faciēdum illud in mundo quod facit diabolus in inferno Ergo dicet eis in iudicio extremo. Ite maledicti in ignem eternum qui paratus zc. Unde querit. vtrū rapina grauius peccatum sit q̄ furtum Respōdeo fm Thomam in summa. q. lx. arti. ix. q̄ sic. Quia violētia magis est ꝑtra voluntatem q̄ ignorantia. Item ꝑ rapinam nō solum infertur iniuria alicui in rebus. sed etiam vergitur in quādam ꝑsona iniuriam. Q̄ autem homines iniqui minus verecundātur de rapina q̄ de furto: hoc est ex eo quia homines sensibilibus inherentes magis gloriātur de virtute exteriori que magis manifestatur in rapina: q̄ de virtute interiori que tollitur ꝑ peccatum Et ideo minus verecundantur de rapina ¶ Sciēdum autem q̄ non solum raptores sūt qui rapiūt: sed etiam qui ꝑcipiūt z cōsulunt: z qui eos scienter ad hospitia recipiūt. z qui inde comedūt vel bibunt. vel qui ꝑ suis debitis furtum vel rapinam scienter recipiunt: tales tenentur ad restitutionem partis quam habuerūt ¶ **B** ¶ Si diceret. Quid faciet vxor raptoris vel furis: potest ne comedere de rapina vel furto? Ad hoc dicendū si maritus habeat aliquid de iusto. de istis rebus debz mulier separatim expēdere z victum sumere Si vero nihil habeat nisi de rapina: vel si sit aliquid de iusto. hoc tñ ita ꝑmixtū est q̄ discerni

non p̄t: tūc m̄lier fm̄ doctores nō debz
 de rapina comedere v̄l de furto: s̄ alium/
 de sibi victū querere: v̄l a cōsanguineis
 z amicis: v̄l labore manūū: vt etiā que
 rendo elemosynas hostiatim vt d̄t Ho
 stiensis. Si aut̄ maritus sit ita mal⁹ q̄
 oīno cogat eam viuere d̄ rebz raptis: nec
 etiā possit sibi aliū de victū conq̄rere: tūc
 ne fame moriat: restat ei tripl̄x remediū
 Prīmū q̄ viuat d̄ dote v̄l de sp̄salitio.
 Nā vt dicit glosa. in hoc casu p̄t recupe
 rare dotē: etiā stante matrimonio. Se
 cundū remediū est vt denūciat ep̄o q̄ p̄t
 cōpellere maritū vt pascat vxorē d̄ iusto
 ij. q. i. Si peccauerit v̄l cōmittat eam
 alicui p̄sone honeste: que de honesto lu
 cro sibi prouideat: vt habet extra de pi
 gnoribus. Ex litteris. Tertiū remediū
 est si sit cā in arto posita q̄ de nullo alio
 possit sibi victū exq̄rere v̄l inuenire: tunc
 p̄viuere d̄ rapina: quia necessitas legē
 non h̄z Et quicquid sic exp̄derit: dolen
 ter sumat z vtatur sc̄dm q̄ parat⁹ p̄t ad
 subleuandū solū necessitatē z p̄ponat fir
 miter restituere q̄ citius poterit quicquid
 inde sumpserit. Semp̄ tñ vxor tenet vi
 ro debitū reddere in casibz supradictis:
 z econuerso ¶ Est tñ sciendū q̄ quāuis
 vxor de oue vel boue vel alia re rapta in
 specie comedere non poterit extra casuz
 v̄ltime necessitatis: tamen ea vendita d̄
 p̄cio nutrirī p̄t: cui⁹ rō est. Cū em̄ res ra
 pta venditur: tunc in p̄cio dato vitū fur
 tiuel rapine purgatur p̄ hoc q̄ emēs vo
 luntarie dando preciaz trāstulit dñūm
 Unde p̄cū illud licite quilibet p̄t reci
 pere ab eo nec tenet restituere. Quidaz
 tamen magni doctores dicūt q̄ vxor lu
 cite p̄t vti rebz sic p̄mixtis: dñū tñ in mēre
 habeat q̄ libenter velle viuere de licitis
 acquisitis. ¶ Sciendū aut̄ q̄ nulli hoī
 licet comedere de rapina z furto p̄t q̄
 in necessitatē articulo: nec elemosyne dā
 de sunt de talibus: sed restituende s̄t be
 redibz. Unde legit q̄ quidam miles ra
 puit pauperi vidue yaccā. Que: cui⁹

fleret z instanter peteret v̄t ei yaccā resti
 tueret p̄t paruos pueros q̄s habuit.
 Rñdit. Si ego tibi eam non acciperez
 tunc alī⁹ sequens me tibi eā acciperet: et
 sic yaccam retinuit z recessit. Post mortē
 eius punit⁹ est a diuersis demonibz. Et
 vnus eū inter ceteros incessanter z infas
 tigabiliter puniuit. Tunc ille dñatus
 dixit ad talem demonē. Cur me tam cō
 tinue psequeris z punis magis q̄ aliq̄s
 alioz? Respōdit Si ego nō facerē tunc
 alī⁹ faceret. Hec sunt v̄ba q̄ p̄tulisti dñū
 pauperi vidue yaccam recepisti z violen
 ter rapuisti. ¶ Sc̄d̄ sunt qui p̄
 idēbitas exactōes a subditis bona extor
 quent. Vbi sciendū q̄ licite v̄ltra debi
 tum cēsum null⁹ dñs p̄t aliquid extorq̄
 re a subditis sine p̄ccō. Ex causis tñ ra
 tionabilibz p̄t petē moderatū subsidiū:
 dñmō hoc petat sine exactōe. ¶ Et pri
 mus casus q̄ v̄ltra cēsum dñō licet pete
 re moderatū subsidiū: est p̄ defensione
 patrie: vt puta cū patria iniuste ab ho
 stibz inuadit: tunc em̄ subditi non soluz
 tenent res suas impartiri: sed etiā tenen
 tur ad hoc corporalit̄ laborare. Sc̄d̄s
 casus si sit capt⁹ in iusto bello. Terti⁹
 si ex iussu p̄ncipis v̄l pape v̄l p̄pli debet
 at ire z tra hereticos v̄l paganos Quar
 tus est si debet filiū militare v̄l filiam
 desponsare. In oībus his z similibz p̄t
 licite a subditis petere subsidiū modera
 tum. Sed si dñs vult ludere in aleis z i
 alijs vanitatibz vult expendere v̄ltra vi
 res: p̄pter tales causas non licet quicq̄
 exigere a subditis: z si exegerit tenetur re
 stituere fm̄ Buil. extra de consue. i fine.
 ¶ Sciendū q̄ qui v̄ltra debitū censum
 accipiūt a subditis nisi in casibz cōcessis
 z iam enumeratis: p̄ditores dicuntur. Et
 rō est: qz eandē fidem debet dñs subdi
 to: quā subditus dñō Sed si subditus
 capi faceret dñm: v̄l aliud malū ei face
 ret: diceretur p̄ditor. Et si le est de dñō
 quo ad deū. Sed si diceres si non esset
 meus subditus nō facerem. Respōdeo

No ideo cu tibi dñs comisit vt cu spolia
 res: hvt cu ptegeres. Et tal est dñatio
 diabolica q affligit subditos suos fvi-
 entes sibi: illos magis q sibi magis fvi-
 runt. Itē tales iudicium dei sine misericōdia
 merent: qz talit exhibebit se eis dñs q/
 les ipi se exhibuerūt suis subditis. Un
 Luc. vi. Eadē mēsurā q mēsi fueritis
 zc. Un exemplū legit q qdē miles ha-
 buit p'em z m'em q multū fuerūt misē/
 ricordes z timētes deū. Sz parētibz de
 functis fili' fact' est opp'sso: subditōz z
 pauperū: z cū argueret ab amicis z reli/
 giosis qre tantū spoliaret suos paupēs
 subditos. Rñdit: oues n're sunt: ideo de
 bem' eas tōdere z vti eis. Tādē volēs
 cū d's ab hoc errore reuocare pp' fuitiū
 qd in iuuetute sibi exhibuit misit ad euz
 angelū q rapto eo oñdit ei pulcherimū
 palatiū in q erāt hoīes vestiti aureis ve/
 stibz z cantabāt dulcissime: z oīa gñā oz/
 ganorū audiebant in palatio illo: q au/
 diens rātū gaudiū volebat intrare z re/
 pulsus est a custode porte dicēte. Quō
 vis intrare istud mū dissimū z pulcher/
 rimū palatiū cū habeas vestē sanguino
 lentā. Qui cū respexisset vidit se respersū
 sanguine. Qui angel'. Iste ē sanguis z
 labor pauperū quē tu violent' z sine iure
 exactōes faciēs i subditos accepisti. Si
 igit' vis intrare istū palatiūz reijcias a te
 istā vestē: Qui ad se rediēs vitā in meli'
 comutauit z oīa iniuste recepta restituit
 z postea eis multū misericors fuit z vitā
 suā in bono finit. Tertiū sūt q ppter
 debita dñōz cūes z alios subditos in/
 debite pignorant qd est rapina corā dō
 qñ sic res pauperū indebite pignoratur
 dimissis rebz pncipaliū debitorū. s. dñō
 rū. Sed heu iam cōe est q rusticit' mer/
 catores totam guerrā luunt: qui nunqz
 causamyl' occasiōem ad hoc dederunt:
 Et tales paupes merito essent marty/
 res xpī: si patient' hoc sustinerēt: z cuz h'
 sibi a pctis cauerēt. D. Quartū
 sūt q mercedē alioz iuriōse detinēt z cō/

seruant. Vbi sciēdū q iniuriōse detinēt
 res mercedē alienā tripl'r peccāt z tripl'r
 malū incurrit. Prīmū est q tram dei q/
 uissimē se puocant: qd p3. qz illd cōmū
 pccm de clamantibz: z in auribz dei cla/
 more diuilevltiōis iugit' expostulantibz
 Dicat em pccm clamare: qz sua enormi/
 tate deū puocat ad vindictā. z talia pec/
 cata sūt qtuor vt p3 sup. v. B. C. Qui
 ti qvunt re apd ipos deposita v'l et' ip/
 sis accōmodata ad aliū vsum qz eis con/
 cessa est. V'l etiā vtunt' pignore: tales
 furtū comittūt z cōtra dei pceptū faciūt
 Sexti sūt sacrilegi q rē sacraz fu/
 rant siue auferūt de loco sacro siue nō sa/
 cro: vt p3. xvij. q. iij. qsqz. Et tale furtū
 d: pprie sacrilegiū: qd etiāz comittit' cuz
 qd facit iniuriāz clericis v'l psonis ecclesi/
 asticis: eos. s. detinēdo v'l eorū res aufe/
 rēdo: tales em sacrilegi sūt excoīcati i pō
 facto z puati pceptōe sacramētōz. Que
 rit' vtz reliquie scōz possint furtiue sub/
 trahi vt honorabili' reponant: Rñdeo
 fm Guil. nō. nam sacrilegiū est qtiēcum
 qz auferit sacz d' sacro: v'l sacz d' nō sacro
 Et nota q reliqas emere v'l vēdere fm
 Raymundū symoniacum est. S
 Septimi sūt qui furtum comittunt
 Unde queritur vtrum in re parua com/
 mittat' furtum sicut in re magna Respō
 deo q sic qz in furto nō qd ablatū est h'
 mens furantis attendit. xiiij. q. vi. c. v.
 Et hoc intelligendū est qñ volūtas ē ta/
 lis q etiam maiora subtraheret si possz
 V'l qñ ex ablatōe parueri dñs itelli/
 gitur grauari. Nam sic d' Tho. Pa. 2.
 q. lxxvi. Si aliqz res minimas furtie ac/
 cipiat per quas homo nō reputat sibi no/
 cumētū inferri: z ille q accipit possit pre/
 sumere hoc nō esse ptra voluntatez dñi
 excusat. Alias furtū semp est peccatum
 mortale qz est ptra dilectionez pxiimi cui
 inferitur nocumētuz. Vnd etiā in talibz
 minimis si quis habeat animū furandū
 z inferendi nocumētuz pxiimo erit pec/
 catū mortale: vt Tho. ibidē dicit Hoc

summe aduertendum est q̄ non solū fur-
tum notabile: sed furtum parū est picu-
losum homini. Unde si decem furarent
vnam aucaam z eam comederent q̄libet
tenetur restituere partem que eum con-
tingit si uult indulgentiam z remissionē
peccatorū consequi. Similiter intelligit̄
de his qui gramina de pratis aliorum
metunt: vel cum pecoribus suis scienter
damna proximis in segetibus vel pra-
tis inferunt: Item qui fructus arborum
vel rapas agrorum subtrahunt cō-
travoluntatem proximorum. Item ve-
natores qui cum equis et canibus suis
hominibus in segetibus z frumētis suis
damna inferunt. Item vectores qui
cum curibus suis per sata agrorum va-
dunt z sic eis damnum inferunt z sic de
alijs. Item rustici qui quādoq̄ agros
aliorum proximorum sibi contiguos cum
aratro diminuunt: z suos augmentant.
Unde exemplū in dialo. cesarij. vbi le-
gitur q̄ rustico cuidā morituro diabolus
assistens palum igneum in os eius mit-
tere minabatur. Ille culpā nō ignorās
quocūq̄ se vertebat semp diabolū p̄sen-
tem vidit qui habebat palū: iste quidez
cuidam vicino suo subtraxerat de agro
ei⁹ vt agrū suū augmentaret. Ad quez
cogēte iā dicta necessitate suos amicos
transmisit z ablata restituere p̄misit z ve-
niā postulauit. q̄b̄ illerūdīt. Nō igno-
sco: sinitē eū bñ torqueri. Item teret vt
prius: z itez mittit nuncios vt p̄us: sed
veniam non consequitur. Tertio cuz la-
chrymis venientibus z dicentibus: q̄ miser
ille non pōt mori nec viuere. Respondit
Hodo beneyndicat⁹ sū: modo remit-
tam. Ab illa igif hora omnis terror dia-
boli abscessit. **S** **E** **T** **E** **x** **e** **m** **p** **l** **ū** **d** **e** **p** **a** **r** **e** **n** **t** **i** **b
rentibus qui debēt pueros suos fideliter
informare q̄ ip̄is nec alicui alteri homi-
ni aliquid subtrahant z furtiue recipiāt
Unde legit̄ q̄ quidam puer defunct⁹ ē
z iudici p̄sentatus: quez puer quasi per
velamen cōtemplabatur: multumq̄ ei**

seuerus videbatur. Diabolus autē eun-
dem puerum accusabat dicens Domie
iudica s̄m iusticiam: quia puer iste ger-
mano suo obulum furatus est: nec inde
fecit penitentiam: nec restituit ablatum
Lui dñs. Velles vt p̄ tantillo hūc pu-
erum damnarem: Supplicantibus p̄
puero quibusdam sanctis quibus puer
seruierat culpa pueri remittitur. H ad p̄-
ceptum iudicis puer ad puteum igneū
p̄ijcitur: in quo tantaz penam sustinuit
q̄ postmodū hanc verbis exprimere nō
potuit. Postea de puteo extractus iudicem
iocundum z dulcem inuenit. Data
q̄ sententia anima corpori restituitur. z
obulum soluere iussus est. Et mirantibus
cunctis qui aderant per signa que in eo
inuenerunt verbis eius compulsi sūt cre-
dere. Item q̄ homo post hanc vitā pu-
niatur pro minimis rebus patet p̄ tale
exemplū. Nam filius cuiusdam ducisse
decedens confessus est (q̄ suis tantū esset
nouem annorum) qui post mortem ap-
parens dixit matri sue se esse in valde
magna pena purgatorij: quia nō soluis-
set quedaz debita que accomodauēat a
familia patris sui ad ludos faciendos z
globos emendos: nec de hoc memor fu-
it in morte vt soluisset tales hallēses. Et
petiuit a matre vt pro se solueret: z sic pe-
na sua finem haberet. Respondit se li-
berē velle facere. Et inquisitiōe facta fe-
cit omnes tales hallenses soluere famu-
lis z famulabus suis: qui ei illos hallen-
ses concesserant. postmodum autez pu-
er apparuit matri in magna claritate iri-
mans q̄ esset liberatus a pena: z posit⁹
in felicitate maxima.

De vxoribus q̄ furā-
tur viris suis.

O **E** **t** **a** **u** **i** **s** **ū** **v** **x** **o** **r** **e** **s** **q** **u** **e** **f** **u** **r** **a** **n** **t** **v** **i** **r** **i** **s** **s** **u** **i** **s** **:** **e** **t** **r** **e** **s** **v** **i** **r** **o** **r** **u** **m** **f** **u** **r** **t** **i** **u** **e** **s** **u** **b** **t** **r** **a** **h** **u** **n** **t** **:** **d** **e** **i** **p** **i** **s** **c** **o** **n** **t** **r** **a** **v** **o** **l** **u** **n** **t** **a** **t** **e** **m** **v** **i** **r** **o** **r** **u** **m** **s** **e** **u** **m** **a** **r** **i** **t** **o** **r** **u** **m** **e** **l** **e** **m** **o** **s** **y** **n** **a** **s** **f** **a** **c** **i** **u** **n** **t** **:** **q** **u** **o** **d** **f** **i** **e** **r** **i** **n** **o** **n** **d** **e** **b** **e** **t** **.** **v** **n** **d** **e** **s** **c** **r** **i** **b** **i** **t** **u** **r** **:** **x** **x** **i** **j** **.** **q** **.** **i** **i** **j** **.** **A** **b** **i** **l** **.** **z** **c** **.** **S** **z**

90. **h**unq̄d vxor in aliquo casu p̄t facere ele/
 mosynā sine licentiā viri. Rūdeo q̄ sic:
 20. z hoc in triplici casu. Primo si vxor fue
 rit lucratua: Sc̄do si habuerit res pa
 rasfernales z p̄rias preter dotē vbi hu
 iusmodi parasferalia locū d̄ cōsuetudinē
 habent vxoris sunt: p̄t de illis etiā iū
 to marito elemosynā facere. Tertio si fa
 ciat elemosynam de reb̄ sue dispensati
 20. onī cōmissis: puta d̄ panē vinoz h̄mōi
 Cnam de approbato more h̄ solēt ad di
 pensatō em vxoris pertinere) potest z de
 bet facere elemosynas: moderate tamē
 q̄ egestatem coniūgi non inducat. Et
 debet sibi formare conscientiam q̄ non
 displiceat viro: lz aliq̄n displiceat z phi
 bucit. Quia aliq̄n phibent vt tēperant
 vxores: non tamen ex toto sed ab exces
 su. Potest etiam sibi formare conscienti
 am ex miseria paupis: cogitans q̄ si ma
 ritus videret placeret ei q̄ sibi fieret ele
 mosyna. **Q**uid tunc dicendū est de il
 lis mulieribus que furantur maritis: z
 illa supfluez inutiliter expēdunt sc̄z in su
 pb̄tā vestium vel cinguloz vel peploz
 z etiam quandoq̄ in conuiuijs cum vi
 ri absentes sunt multa expēdunt: qd̄ ē
 contraynū capitulū de regula matrimo
 niali. Quia existētes in matrimonio de
 bent sibi nūcē esse fideles in reb̄ tem
 poralib̄ z ynus non subtrahere aliq̄z in
 utiliter expēdere. Item rep̄hendendī
 sunt isti parcī viri qui recludunt oīa bōa
 sua ab vxoribus nullā eis potestatez cō
 mittentes tanquā ancille z famle. H̄ illi
 facere deberent solū qui habent vxores
 tales quales: ne occasio mali eis eēt po
 testas talis rerum temporalium. Sed eis
 qui pb̄as z hōestas: z timētes deū z cō
 scientiosas etiam pb̄atas vxores habēt
 non est faciēda talis reclusio. Quia ex
 hoc datur talib̄ mulierib̄ occasio furā
 di: quia oīa debent esse illis cōmunia si
 mul sc̄z tā viro q̄ mulieri: exēplo p̄mitie
 ecclie: vt d̄ Actū. 4 Erant ill' oīa cōia
 Si ei hoc omnib̄ xp̄ianis fuit: multo for

tius debet esse illis qui sunt simul in mā
 trimonio. Hoc etiam videt ch̄s appros
 bare in euangelio dicens. Jā non sunt
 duo sed vna caro: Ex hoc sequit̄ q̄ mul
 to minus res illoz debēt esse diuise. Sc̄
 enduz aut̄ q̄ mulier pb̄a z honesta z mi
 sericors quandoq̄ facit hōiem crudelez
 p̄m̄z misericordem. Exēplū legitur q̄
 quedam nobilis d̄na multū compatiē
 batur infirmis maxime tñ leprosis. Vir
 aut̄ nobilis z potēs tantū abominaba
 tur leprosos q̄ eos videre non poterat.
 Qui quadam die equitabat ad venat
 onē. Tūc quidā leprosus apparēs an
 te ianuā suā id est illius nobilis z rauca
 voce clamare cepit. Quē mox vt d̄na au
 diuit ad eū descendit z q̄suiuit si vellet cō
 medere z bibere. Et ille. Ecce hic crud
 orū vehementi solis ardore nō manduca
 bo neq̄ bibā nisi me tuleris in domū tu
 am. Et illa: Nunquid nosti quātū do
 minus me? abhorreat leprosos: z ip̄e d̄
 to rediet de venatōe: z si te in domo iue
 niret: forsan me z te interficeret. Illo ge
 menter plorante: d̄na non potuit ei? la
 chrymas sustinere: sed p̄rijs brachijs i
 domū portauit: eūq̄ rogauit vt come
 deret: nullo mō voluit nisi eū d̄na in p̄
 priam camerā z in p̄riū lectum deferz.
 Ibi em̄ desiderabat quiescere anq̄z cō
 mederet. Dum ergo illa gemitū z fletuz
 eius tantū ferre nō poterat portauit euz
 p̄rijs humeris ad camerā suā: z in le
 cto suo eū quiescere fecit: z cooptorio p̄d
 oso corpus ei? cooperiens. Et ecce vir d̄
 venatōe veniens dixit mulieri. Ap̄i mi
 hi cameram illā vt requiescam post estū
 solis. Cūq̄ illa aliquantuluz tardaret
 timēs d̄ morte leprosi z sua: d̄ns euz ma
 gna indignatiōe camerā intrauit: z sat̄
 cito post reuersus ad vxorē ait. Vō in
 q̄t hū fecisti q̄ lectū meū optime p̄passi:
 h̄ miroz vbi talis sp̄s aromaticas repe
 risti q̄b̄ tota camera respersa est tāto sc̄z
 odore suauitat̄ q̄z mihi visum ē q̄ fueris
 in paradiso. Quo audito mulier q̄ nō nī

si mortē expectauit: ingressa camerā ita
iuenit: h̄ leprosu minime iuenit: q̄ p̄ ad/
miratōez miracū magnitudie oīa p̄ or/
dinē marito itimauit. Illeualde cōpun
ctus q̄ p̄us q̄stleo fuit: māsuēcere cepit
sicut agn̄? z postea paupes z maxime le/
prosos sp̄ dilexit: z vitā suā cū vxore sua
in bono finiuit. **Uñ apl̄s. i. Corin. 7.**

Saluaf̄ vir infidelis p̄ mulierē fidelem
Non sunt serui z ancille q̄ res
dñoz suoz furtiue z inutilit̄ cōsumūt vl̄
etiā de rebz dñoz ip̄is iuitis elemosynā
faciūt. Tales em̄ p̄pter piā int̄tōem a
peccō mortali non excusant̄. **Uñ querit̄**
vtz fuus vl̄ ancilla ī aliquo casu possit
elemosynas facere de rebz dñi sui. **Rñ**
deo fm̄ **Tho. i. 4. dist. 15.** Serui anal/
lez famuli nō p̄nt elemosynas dare d̄ re
bus dñoz suoz sine eoz cōsensu nisi pa/
nēvel brodiū z h̄mōi q̄ nō inferunt sensi/
bile nocumētū. **Itē reph̄endēde sūt q̄**
dā ancille q̄ p̄mittūt q̄nq̄ cōmestibilia
p̄re sicut brodiū pulmētū z h̄mōi q̄ no/
lunt laborē h̄re vt pauperibz talia serua/
rent z ip̄is darent: q̄uis quandoq̄ dñs
vel dña illd̄ libent̄ videret: z eis h̄n pla
ceret. **Sz iste ancille p̄t̄ p̄gritiā suā no**
lunt illa fragmenta colligere q̄ sup̄sunt z
pauperibz erogare: h̄ potius canibus z
porcis tribuunt: z sic paupes egere per/
mittūt. **Et de his destrictā rōem reddi**
turisūt deo oīpotētī q̄ pauperibz vtilia
fuisent si eis distribuissent. **Itē reph̄en**
dendi sūt fuis z ancille q̄ furtiue bōa do/
minoz suoz subtrahūt z ea crapulose cō
sumūt faciētes zuiuia. **Postq̄ domin⁹**
z dña dormitū iueūt: tūc p̄mo tales lau/
te ī comedēdoz bibēdoz viuere incipiūt.
Tales em̄ tenent̄ p̄fiteri z dñis suis sa/
tisfacere cū alias habeāt satis comedē/
rez bibere. **Itē etiā reph̄endēdi sūt**
dñi z dñe q̄ fuis z ancillis nō necessaria
sua administrāt: z eos in laboribz nimis
aggrauāt z eos vilipendūt p̄bis z factis
maledicēdo eis vl̄ alias iūrias irrogan
do. cū tñ x̄ps dicat ī euangelio **Qd̄ vni**

ex minimis meis fecistis zc. **Decimē**
sunt artifices z mechanicī qui opera sua
fraudulenter faciunt. z sic p̄rimos suos
decipiūt: malū p̄ bono vendētes. **Con**
tra quos dicit p̄pha. **Ue qui dicit̄ bo**
num malū z malū bonū. **Uerbi grā** si
cut faber q̄ p̄mittit se facturū aliquid d̄
bono ferro: z oppositū facit. scz de ferro
minus bono **Similiter sutor q̄ p̄mittit**
se de bono coreo facturum calceos siue
ocreas. z oppositū facit. **Etiam ip̄i sar**
tores q̄ scissuras nouas inueniūt z nouē
tates in scissionibus vestimētōz. qz fm̄
Henricū de bassia sup̄ Genesim. **Nō lē**
cet excogitare tales nouitates z vanitat̄
tes. z multo minus licet eis facere z p̄re/
parare: nisi causa exposcat **Rō** huius ē
quia nullus debet puocare p̄rimuz ad
peccatum vel iuuare ad vanitatem. **Er**
go q̄ excogitāt z q̄ faciunt nouitates tal
les quibus ad peccandū vtunt̄ hoies p̄
ticipes erūt illoz peccatoz. qz qui occa/
sionem damni dat: damnū dedisse vide
tur. **Item artifices q̄ nimis pro salario**
recipiūt plus scz q̄ meruerūt. **Itē artif**
ces z laboratores q̄ statutū z consuetum
p̄ciuz recipiūt: h̄ infideliter laborāt z de
lidiose. qz quādoq̄ p̄ tres dies laborāt
quod in duobz p̄ficere possent. z sic de
alijs. **Et tales hoies penitere z cōfiteri**
debent p̄ h̄mōi excessibus. quia vnus/
quisq̄ redditurus est rationē in die iud
icij de suo labore et de suo artificio.

Undecimē sūt inuētores renē
quia qui rē inuētam nō restituit raptor
iudicatur. prout legitur. **xxiiij. q. v. ca. p̄**
mo. **Si quid inuenisti z non restituis**
rapuisti. **Unde Augustinus de verbis**
apostoli. **Quod inuenisti z non reddid**
isti rapuisti. quantum potuisti fecisti. qz
nō plus potuisti. ideo nō plus fecisti. q̄
alienum negat si potuit tollit. **Uñ etiā**
Origenes sup̄ Leuiticam. **Multri sine**
peccato putāt esse. alienū cū inuenerinc
si teneāt: z dicūt deus mihi dedit. **q̄ nō**
debeo reddere. **Discant autē peccatum**

si le effera pte si qd inuenit si reddat. Ad
 h̄ aryt ille q̄ rē alienā iuenit euadat pe/
 nā furti: tūc fm̄ Henrici d̄ firmaria: d̄
 publice denūciare q̄ ille cui⁹ fuit res ve
 niat: z si certa iudicia exp̄sserit sibi reddat
 vl̄ fm̄ Hostien. Si ille n̄ venerit cuius
 res fuerit: eriget paup̄ib⁹: vl̄ ip̄e idē in
 uētor tenere p̄t illā rē si ē idigēs z paup̄.
 Et h̄ fz q̄sdā auctoritate penitentiarij sui
 seu sui dioceſani si forte sibi retinuerit dī
 sp̄sarōem talū rez q̄ dicunt vage resti/
 turōis. **D** **¶** Duodecimi sūt ho/
 spites q̄ vulgarit̄ dicunt. stubenreuber.
 q̄ nūmū cōputāt hoīb⁹ secū comedētib⁹
 z hospītib⁹. **Q**: tales debēt moderate
 hospītib⁹ suis cōputare. Sicut q̄ eis p̄
 laborib⁹ z occupatiōib⁹ suis satisfic̄: qz
 q̄cūqz tal̄ vltra debitū z nimis excessiue
 suos p̄imos taliter exactionando ag/
 grauat nūmū cōputādo scient̄ z ex p̄po/
 sito tenet ad satisfactōez talū. **S** **¶** Scien/
 dū et q̄ isti hospites p̄t lucz tpale p̄e
 parant cibaria phibita atqz illicita suis
 hospītib⁹ q̄ st̄ fortes z saniz bñ possēt vt
 cibo q̄ dragesimali. p̄cipies se faciūt illo
 rū p̄ccoz. **V**erbi gr̄a. Sic reptū ē in q̄
 dragesima i vna q̄rta feria i q̄ fuit anga
 ria: z cuz h̄ fuit v̄gilia apl̄i **M**atthie q̄
 p̄les fortes saniz robusti v̄si sūt d̄ lactici/
 nūz z alias habuiffet sufficiētā d̄ ab̄ q̄
 dragesimalib⁹. i q̄ n̄ modicū peccāt tā co
 medētes q̄ et̄ illi q̄ administrāt p̄t lucrū
 eis talia fercla. **E**t rō ē: qz i tota q̄drage
 sima fm̄ **T**homas sc̄da sc̄de. q. c̄lvij.
 interdicit vniuersalit̄ oua z oia lacti/
 cinia. **A** **¶** Tredecimi sūt q̄ plebanū
 defraudāt in oblatōib⁹ z decimis z alijs
 sibi de iure debitis. **E**t de hac materia
 h̄ sup̄. 4. **S**. Itē q̄ c̄sum subtrahunt
 suis dominis. **Q**uia secundum Henri
 cum de firmaria. **L**ensum illum qui fu/
 it ab initio rei imposi⁹ sine dolo z frau/
 de integraliter debent soluē. **E**t qui de
 hoc aliquid subtraxerit: peccat mortali/
 ter. **I**tem qui thelonea vel vectigalia
 dominis suis fraudulenter subtrahunt

qui omnes tenentur ad restitutōem: d̄
 modo tamē tres p̄ditōes habeāt h̄mōi
 vectigalia. **P**rima q̄ imponant̄ aucto/
 ritate p̄ncipis. **S**ecunda q̄ subsit cā ra
 tionabilis p̄pter quā fuerūt imposta. si
 cut p̄ pace faciēda vel p̄ via publica re
 paranda. **T**ertia q̄ sunt moderata. quia
 sic tollerāda sunt: extra de verboz signi/
 ficatōibus. **Q**uerit: vtrū laicus a cleri/
 cis possit exigere pedagū. **R**espondeo
 q̄ ecclesiastice p̄sone ad pedagia que dan
 tur a trāseūtib⁹: z guldagia q̄ dan̄t pro
 conductu per terrā alicui⁹ vt securi⁹ va/
 dan̄t: ad talia penitus nō tenent: nec eti
 am pro rebus quas non causa negocia
 tionis deferūt z deferri faciunt. **E**t in/
 hibetur ne ab eis talia exigantur: cōtra
 ria consuetudine non obstāte. al̄s qui
 talia exigūt si sunt p̄sone seculares: sunt
 excōmunicati ip̄o facto. **S**i collegium
 vel vniuersitas castrū vel ciuitas ip̄o fa
 cto subijcitur interdīcto nec a p̄dict̄ ab/
 solui possunt nisi plene restituerint z t̄n/
 gressioni satisfecerit: extra de cens. q̄ q̄
 li. sexto. z in clemētinis eodē titulo p̄nt̄

¶ **Q**. xij. ḡna mercatoz
 damnant. **¶**

Q **¶** Martidecimi sunt mercatoes. q̄
 mentiēdo z decipiēdo emunt et
 vendūt. **U**nde querit q̄ntum
 illi peccant q̄ nec emere nec vēdere noue
 rūt nisi cū mendacijs z iuramētis. **R**ū/
 deo fm̄ **R**ay. **Q**uoties causa decipiē
 dī p̄iurāt vel mentiunt̄ scienter: peccāt
 mortaliter z tenent ad restitutōem. **S**a
 endū q̄ hoc nō solū itelligit̄ de magnis
 rebus: s̄ etiam de p̄uis. vt patet in quō
 busdam hoībus qui puas res habent
 emere vl̄ vendere. z tamen in eisdē mul
 tiplīciter mentiunt̄ z proximos decipiūt.
Sed si dicis: verum est quod iuro? **R**e
 spondeo q̄ peccas in hoc q̄ sine necessē
 tate iuras. z nomē domini dei tui inua
 num assumis. **S**ed si iterum dicis: nō
 credūt mihi nisi iuramēto? **R**espondeo
 nō est laudabile in te q̄ sic te exhibuist̄

¶ nullus verbis tuis fidem adhibeat: nisi hoc quod loquaris ei cum iuramento affirmes. Et iterum dicitis. nulli creditur amplius nisi iuret. nec aliqs potest iam videri vel emere nisi iurauerit. Respondedo. nō est vniuersaliter verū. quia plures boni viri emūt z vendūt: z tamē nullo modo iurant: etiā in magnis et arduis emptionibus. sed simpliciter verbo affirmant vel negāt s̄m dicitū christi qui dicit. Sic sermo vester est est: non non. Unde exemplū legitur in dialogo Lesarij q̄ duo ciues colonienses inter cetera peccata sua confessi sunt duoz peccatorū genera: que quidez in se sunt valde magna: licet p̄pter vsu mercatoribus his diebus parua videant̄ z quasi nulla. videlicet mendaciū z piurium. Domine inquit pene nihil possumus emere vel vendere quin oporteat nos mētiri iurare z sepe piurare. Quibz cum diceret plebanus: peccata ista valde sunt graua z a saluatore prohibita sp̄o dicente. Sic sermo vester est est: nō non. Responderūt: nos non possumus hoc preceptum in negociationibus nostris custodire. At sacerdos. vtamini cōsilio meo et bene cedit vobis. Et nolite mentiri neqz iurare. sed sicut mercatū vestrū vultis dare sic eū laudate. Et promiserunt ei q̄ temptare vellent vno anno. hoc em̄ sacerdos petiuit ab eis Impedienti igitur eos sathana: qui semp saluti humano aduersatur pene nihil illo anno videri potuerūt. Reuersiqz anno reuoluto ad suū plebanum dixerunt. Obediētia huius anni fuit nobis multū damnosa homines a nobis defluūt nec aliquid sine iuramento videri possumus. Tunc sacerdos Nolite timere quia temptatio est z fixum tenete in corde vestro q̄ nulla aduersitas nulla paupertas vos a tali proposito auertet. z dominus vobis bñdiceret. Qui ex verbis suis compūcti promiserūt q̄ custodire vellent eius consiliū diuinūqz preceptum per omnes dy

es vite sue: etiā si oporteret eos mēdicare Mira res: statim dominus immisissam compescuit temptationem. z ceperunt omnes homines eos plusqz ceteros mercatores frequentare: z facti sunt in breui diuites ita vt mirarent̄. Et reuersi ad suū confessorē gratias egerūt. eo q̄ per eius salubre consiliū a tam grauibz peccatis fuerūt exonerati. z insuper in rebus ditati. ¶ **S**ecūdo mercatores sunt qui in statera deliquit et hoc fit tripliciter. Primo cū quis habet diuersa pondera sic q̄ vedit ad minus z emit ad maius Secūdo cum habet mensuram iustam z pondus iustum. sed scienter male mēsurat. vt caupones q̄ replent mensuram cū spuma z etiaz q̄ digitum libze supponūt. Similiter pānicide q̄ cū pollice vnam retrahūt. z sic de alijs. Tertio quādo quis habet iustam libram z mēsuram. sed facit vt res ponderosior sit tpe veditiois. vt q̄ lanā aspgit aq̄ vel pip ad cellare portat Et vñ nū qd vedit cū aq̄ limphāt. z sic d̄ alijs Duplex damnū hēbūt tales Primū temporale. vñ Deut. xxv. Nō habeb in sacco tuo diuersa pondera. Et post. vt viuas lōgo tpe. Sic p̄ oppositū cito moriunt̄ zūū faciētes. Et etiā res male acq̄sitate cito pdunt. Scdm̄ est spūale dānū qz cū scriptū sit. p̄ q̄ hō peccat p̄ hec z puniet̄ Qui igit̄ in statera peccat merito instatera michaelis puniet̄. vbi tunc mala eoz in magno pōdere: bona vero eoz rū nullū pōderis esse videbunt̄ ¶ **T**ecū mercatores s̄ q̄ p̄pter dilatio nē t̄p̄s res vendūt maiori p̄cio q̄ valēt vel valē p̄nt. nisi dubiū sit q̄ merces veditē tpe solutiois debeāt plus vel min⁹ valere. qz tūc licite p̄nt vendi in tāto pl⁹ q̄nto estimat̄ q̄ debeāt valere tpe solutiois Et h̄ intelligesi iste veditoz iā nolebat veditē merces suas. h̄ intēdebat suare vsqz ad illd̄ t̄ps z tūca p̄mo veditē Lū em̄ veditoz statuatur in corde p̄ q̄nto velit resuā dare. n̄ p̄t p̄t dilatōez p̄cū augmē

De septimo

care. Verbi grā: si quis tam vellet ven-
dere equū vnū p̄ decē florenis p̄mptis
et si p̄pter dilatiōem ad dimidiū annum
dat eū p̄ .xi. florenis: tūc tenet̄ vnde-
cū florenū restituere. q̄z vsuram p̄missit
Sed si aliq̄ dicant: nō possumus v̄de-
re merces nostras sine dilatiōe: R̄spondeo
cū dilatiōe licet v̄dere. s̄ p̄pter dilatiōem
non licet p̄cium augmētare. q̄z si ven-
dūt res suas longe carius p̄pter dilatio-
nē solutionis q̄z si eis in cōtinenti solue-
rent: p̄mittunt vsuram. vt patz extra de
vsuris. c. Consuluit ¶ Quartū sunt qui
aliud ostendūt z aliud vendūt. Et sunt
illi q̄ occultāt malū sub bono z superi-
ponunt illud bonū qd̄ sit in aspectu ho-
minū. sed in medio illud qd̄ dēterū est.
et dicūt q̄ totum sit sicut sup̄ius apparz
et sic mētendo p̄ximos decipiūt. Exē-
plum in dialogo Lesarij. Patrona q̄
dam venit in q̄dragēsimā confiteri pec-
cata sua. Flectēs itaq̄ corā p̄fessore ge-
nua sua: q̄cquid boni se meminerit com-
misisse cepit enumerare z cū phariseo in
euāgelio se iustificare dicēs. Dom̄e tot
sextis ferijs soleo in pane z in aqua ieiū-
nare: z tales elemosynas dare: ecclesiaz
frequētare: z multa in hunc modū face-
re. Cui sacerdos ait. ad quid dñā veni-
stis: nūquid p̄ istis operibz vultis recipere
penitētiam: quare nō dicitis peccā ve-
stra: R̄spōdit illa. Nihil mihi conscia
sum. At sacerdos. Cuius officij estis:
R̄spōdit mulier. Ferrū vendere soleo.
Ad qd̄ ille. Soletis aliquñ minores p̄ti-
culas in ligaturis maioribz intermiscere
vt sictorū vendatis: Dicente illa: soleo.
R̄spōdit. Ecce hoc criminale peccatū
est: quia dolus z fraus. Secūdo interro-
gavit. Soletis aliquñ mentiri iurare z p̄-
iurare R̄spōdit illa: q̄z in talibz sepe ex-
cedo. Tertio q̄stuit Soletis emulis ve-
stris aliquādo maledicere z alijs pl̄ v̄-
dentibus inuidere. Illa r̄ndit. In his
sepe deliqui. Et plebanus. Et ista om̄ia
peccata mortalia sunt. z nisi penitētiam

egeritis cōdignam citius ibitis in gehē-
nam Territa illa in verbis eius peccasse
se cognouit. z quid de cetero p̄fiteri de-
buit didicit ¶ Quinti mercatores sunt
q̄ vilius z remissius solent emere rem q̄
valeat. vt p̄tingit in necessitate cū quis
est coactus: z necessitate v̄gente oportz
eū cum damno suo bona sua vendere. z
talīs sic emēs z multo minus p̄ eisdē re-
bus dans q̄ valeant tenet̄ recompēsa-
re damnū p̄ximi. Hoc isti nō aduertūt
quī quādoq̄ si possent libēter emerent
p̄ vno floreno qd̄ valeret duos. Et de
hoc nullam sibi p̄scientiā volunt forma-
re. cuz tñ sciant q̄ talīs res p̄muniter sic
non vendatur. sed ille ex mera necessita-
te sic v̄dere cogitur. Exemplū de vno
quī emit p̄petuos redditus z certos scz
vnum florenū p̄ .xiiij. s̄ venditor ex necē-
tate coactus sic v̄didit. z alter cū dam-
natōe sui z suorū sic emit. Item alius q̄
vni equū vnū p̄ .xl. florenis vendidit
q̄ vix decē florenos valuit. z sup̄ hoc ei
cōcessit quinq̄ florenos p̄ annū. z insup̄
eodē anno talīs bis p̄municauit. Et ta-
libus peccata nō dimittunt̄ nisi restitua-
nt z recōpensent damnū p̄ximis. Et
quod dictū est de venditiōe: intelligēdū
est etiam ex p̄te emptoris. Unde quan-
do venditor crederet rem suā minus p̄-
ciosam esse q̄ sit. vt puta vendit aurum
p̄ximo p̄ minori p̄cio q̄z credit esse auri-
calcum. aut animal sanū qd̄ putat eē in-
firmum. z sic de alijs Nā emptor si hoc
cognoscit z minus dat q̄ valeat: iniuste
emit z ad restitutiōem tenetur ¶ Sexti
sunt qui viciōsum z defectuosum v̄dūt
p̄ bono. Circa quod q̄ritur vtrū v̄di-
tor teneat̄ dicere viciū rei vendēde. Re-
spōdeo s̄m Thomā sc̄da sc̄be. q. lxxvij
V̄ditor q̄ rem viciōsam vendēdā expo-
nit ex hoc ip̄e dat emptori damni vel p̄-
culi occasionem. Damni q̄dem si p̄pter
h̄mōi viciū res sit minoris p̄cij z ip̄e ni-
hil de p̄cio minuit. Periculi aut̄: puta si
p̄pter h̄mōi viciū plus rei reddat impe-

h̄mōi.

7.

M. In
hodie
f. tales

ditus vel noxi? puta si aliq̄s vendat ali
 cui equū claudicantē p̄ veloci. v̄l domū
 ruinofam p̄ firma: vel cibū corruptuz p̄
 bono: & sic de alijs. Unde r̄ideo breui
 ter **S**ivicia h̄mōi sunt occulta & v̄ditio:
 non deregūt: erit dolosa & illicita v̄ditio:
 & tene v̄ditio: ad d̄nī recōpensatōem:
Sivero vitium rei sit manifestū: puta cuz
 equus est monocul? vel cū vsus rei et si
 non cōpetat vni: p̄t cōpetere alteri. & v̄
 ditio: p̄pter h̄mōi vitium subtrahit d̄ p̄cio
 quantum oportet: nō tene ad manifestā
 d̄nī vitium rei: q̄ p̄pter h̄mōi vitium emptor
 forte vellet plus de p̄cio subtrahi q̄ esset
 subtrahēdū: v̄n venditor p̄t licite vitium
 reticere. hec ille. **S**eptimi sunt q̄ cuz
 p̄mpta pecunia emunt in continentia illud
 idem sibi vel alijs econverso vendūt. Et
 p̄pter dilatōem dant cari? q̄ valere p̄t
 Et nullū laborem vel aliq̄d dubiū nec
 aliquas expensas cū hac re habuerunt:
 s̄ immediate eodē tpe & loco p̄pter dilatō
 nem multo carius vendiderūt. Verbi
 gratia. Sicut isti qui emunt auenā cuz
 est in bono foro: & p̄pter dilatōem cari?
 vendunt q̄ ex post valere potest. Item
 qui q̄nq̄ emunt duo vel quattuor vasa
 vini p̄ p̄mpta pecunia: & immediate p̄t
 dilatōem multo carius vendunt: & quā
 docq̄ nūq̄ ex cellaris trahūtur. & sic q̄n
 q̄ illa vasa bis vel ter vendunt: & t̄n sp̄ i
 eodem loco manent. Itē qui emūt pan
 num vel lanam vel h̄mōi p̄ p̄mpta pe
 cunia & immediate carius vendūt p̄t di
 latōem: & tales q̄nq̄ plus lucrant q̄ il
 le qui talia meramonia duxit p̄ quadra
 ginta v̄l quinquaginta miliaria i magnis
 expensis & laboribz. Circa hoc querit.
Utr̄ mercatores possint licite lucrū reci
 pere & carius vendere q̄ emptū sit. Re
 spondeo cū laborant p̄ omnibz & q̄si cōe
 negoaiū in mercibz gerunt: p̄nt modē
 tum lucz recipere: secus de imoderato vt
 patet extra de emptōe & venditōe. ca. p̄.
Sciendū est q̄ hoc intelligendū est si ip
 se venditor rem melioravit: & etiā si p̄cū

rei mutatiū est s̄m d̄tēritatem loci v̄l tē
 poris: vel p̄pter piculū cui se exponit trā
 sferendo rem de loco ad locum p̄t cari?
 vendere: duz t̄n moderate fiat vt dicitur
 est. **O**ctavi mercatores sunt qui que
 runt tenebrosa loca & lucem solis & clarit
 tatem diei obtenebrant. & hoc ideo faci
 unt vt res aliter appareat q̄ sit: sicut p̄
 nicide faciunt. & in hoc ostendunt se esse
 filios tenebrarū. Unde d̄n̄s merito dicit
 eis. **M**atth. xxi. Mittite eos in tene
 bras exteriores: q̄ tenebras dilexerunt
 ideo tenebras habebunt. Et i hoc ostē
 dunt se male velle facere vel agere. De
 talibus dicit x̄ps in euāgelio. vt h̄ Jo
 annis. 3. **O**is em̄ qui male agit odit lu
 cem & non venit ad lucē vt non arguant
 opa eius **Q**ui aut̄ facit veritatē: v̄it ad
 lucem vt manifestent̄ opa ei? q̄ a d̄o s̄t
 facta. Et tales mercatores q̄ causa d̄cē
 piendī hoc faciūt quātū in eis est: oculos
 ch̄ri conant̄ velare. **U**n̄ auctoritas **O**cu
 los d̄nī oīa cōspiciētis conant̄ velaē qui
 malū p̄ bono h̄ntunt̄ vendere d̄ aē v̄l mu
 tuare Et tales in casu quo nūq̄ p̄ximū
 decepissent: t̄n solū intētio eoz ad et̄ naz
 d̄n̄atōem sufficeret. **N**oni sunt qui
 cū mechanicis cōveniunt & pactū faciūt
 d̄ndo eis p̄mptā pecuniā vt sibi sup̄ ter
 minū assignatū tot facta v̄l tot paria me
 chanica p̄pararent: & sciunt veracit̄ q̄ tē
 pore illo assignato multo plus eis dem
 mechanicis soluerent talia eis sic p̄para
 ta: & sic nimis grauāt istos paupes me
 chanicos: sic q̄ ipi ex suis continuis la
 boribus vix sibi nutrimentū acquirunt.
Decimi sunt qui illas res vendunt q̄
 ad nullū vsū sunt v̄tiles nisi ad peccan
 dū: sicut gladios & sagittas intoxicatas
 aut venena aut falsos tesseres & h̄mōi:
Tūc indubitant peccāt oēs illi q̄ faciūt
 vel tenent v̄l vendunt v̄l donāt: et oīa
 mala sequētia istis imputabunt. **Q**z
 q̄ occasione d̄nī dat: d̄nū dedesse vide
 tur extra d̄ iniu. & d̄ano. c. **S**i culpa **L**o
 cor. **T**ho. & Hosti. **R** **S**i aut̄ iste
J i

De septimo

res q̄ vendende sūt p̄nt esse vitales vt arma
in iusto bello: aurifrigiū ad ornamenta
ecclesiastica: Et etiā q̄ dā venena q̄ ad ali
q̄ medicinalia vlt̄ aīalia nociua. q̄ talia
vendit p̄parat̄ dat nō peccat: nisi forte
p̄babilit̄ dicitaret sibi p̄sciētiam q̄ em
pro: rē illam q̄reret ad malefaciēdū tūc
em̄ non d̄z ei vendere nec dare nec accō
modare. Verbi gr̄a: Sit vnus q̄ vellet
aliquē iniuste occidere vlt̄ alias letaliter
vulnerare: tūc talī nō debes gladiū ven
dere vlt̄ accōmodare: alias re^o eris illi^o
pcc̄i. Itē aurifaber faciēs annulū aure
um illi quē veracit̄ scit̄ velle abuti: sic dā
do alicui mulieri ī matrimonio p̄stiture
vlt̄ vginivt alliciat talē mulierē vlt̄ vginē
ad actū illicitū. tal̄ aurifaber reus erit ī
pcc̄o isto. z sic de alijs Et hoc idē possu
m^o p̄ talia exēpla a fili cognoscere Quia
si quis q̄reret hoīez aliquē ad occidēdū
eū. z indicās sciēt̄ illi locū vbi eū inueni
et: re^o erit homicidio. Itē si q̄s indicaēt
alicui volētī fornicari p̄stibulū seu locuz
aliū vbi tales meretrices inueniret: reus
erit illi^o pcc̄i: q̄ est regula iuris. q̄ q̄ oc
casionē dāni dat: dānū dedisse videtur.
Ergo vniuersalit̄ loq̄ndo: q̄cūq; iuuat
verbo vlt̄ facto aliquē ad peccandū: reus
erit oīm pcc̄oz illorū. **S** **Unde**
cimi sūt qui ī dieb; festiuis mercimonia
sua exercēt. Et de hac materia iuuenies
sup̄ra in fr̄io p̄cepto. **D.** **Unde**
cimi sūt q̄ emūt furtū vlt̄ rapinā **U**n̄ sciēduz
q̄ q̄ scit̄ vlt̄ p̄babilit̄ credidit esse furtū
vlt̄ rapinā: z sic emūt. Quā q̄nq; modis.
Primo q̄ sp̄ tenet̄ eaz reddē etiā si aīal
moriat̄ vlt̄ violent̄ auferat̄. Ergo q̄cūq;
emūt rē furtiua vlt̄ raptū sp̄ tenet̄ restituē
et: si añ decē annos emisset. z aīal eodē
die mortuū eēt **U**lt̄ et: si eadē die q̄ emūt
violent̄ fuisset ablatū: adhuc tenet̄ resti
tuere si vult̄ veracit̄ penitere. Sp̄ em̄ te
net̄ furtū d̄ cāu fortuito r̄stituē nisi ī vno
casu: puta si rē obtulisset dño tpe et loco
cōgruo: z iste noluisse recipere. **S**c̄do q̄
tenet̄ restituere oēs fruct^o p̄ceptos z qui

medio tpe p̄cipi poterāt. **T**ertio q̄ res
estimāda ē fm̄ optimū et^o statuz. puta si
res tpe veditōis fuisset melior q̄ postea
tūc nō sufficit q̄ simplr̄ restituere. **Q**uar
to q̄ nō p̄nt repetere p̄cū q̄ dedit ab il
lo cui^o res ē: nec etiā p̄t agere v̄ veditores
de p̄cio soluro obstat em̄ sibi sua turpi
tudo. **Q**uinto q̄ p̄dit etiā exp̄sas volū
tarias. **S**i aut̄ emit bona fide: puta si p̄
babilit̄ rē credidit esse iustā: sic bona fi
des q̄tuo: bona sibi p̄fert. **P**rimo q̄ n̄
tenet̄ rē restituere durāte bona p̄sciētia.
Sz si postea sciuerit rē esse furatā. tenet̄
restituere h̄ fruct^o sumptos non tenet̄ re
stituere. **S**c̄do p̄t rē alienare z v̄ dē stā
te bona p̄sciētia. **S**z si aliq̄ d̄ lucrū exp̄v̄
ditōe furti consequit̄ illd̄ d̄z dño restitu
ere postea veniētī. **T**ertio q̄ rē nō tenet̄
restituere in casu fortuito durāte bona
p̄sciētia z fide. **S**i em̄ res interim peat
absq; culpa sua: in nullo tenet̄ dño resti
tuere. **Q**uarto q̄ post restitutionem rei
p̄t agere v̄ veditore d̄ p̄cio q̄ dedit. **E**t
venditor tenet̄ sibi restituere p̄cū.

De usurarijs.

Unde cimi sunt usurarij. Pro
quo sciēdū. **Q**uid sit usura: **R**ū
deo fm̄ **S**off. Usura est q̄cquid
forti accidit ex int̄tōe p̄cedētī vlt̄ pacto.
Sz fm̄ **R**ay. Usura ē lucz ex mutuo
pacto debitū vlt̄ exactū. **S**ciēdū q̄ vsu
rarij qui recipiūt aliqd̄ ex pacto vlt̄ soz
tē: peccant q̄nter: **P**rimo q̄ faciūt con
tra legem dei. **U**nde **L**euitici. xxv. **P**e
cuniam tuā non dabis fratri tuo ad vsu
ram. **I**tem **D**eutero. xxij. vbi sic legit̄.
Fratri absq; usura id̄ quod indiget ac
cōmodabis vt benedicat tibi domin^o ī
opere tuo in terra quaz ingredieris pos
sidendam. **U**bi insinuatur quāta sit vti
litas mutuari absq; usura z gratis. **B**e
nedic̄ enim et dñs in omni opere suo. et
aliud testimoniz est in ps̄. vbi inquit
dauid a dño dicens. **D**omine quis ha
bitabit in tabernaculo tuo? **E**t subiun
git domin^o. **Q**ui pecuniam suam non

dedit ad vsuram: 27. Secundo grauit^r peccat: quia vendunt tempus: qd inter omnia transitoria maxime voluit domini esse comune omnibus absq; personarum acceptione. Cum enim in alijs rebus diuites melius habeant q̄ pauperes de solo tempore non potest habere diues nisi idē quod pauper. non enim potest esse tempus nisi vnu tempus simul et semel. Magna enim iniquitas est cum vsurarius vendit pauperi illud quod omnibus comune est. Ideo iusto dei iudicio in tempore indigentia punitur vsurarius cum illud vendit in presenti quod sibi datum fuerat ad p̄niam agendam. Unde minatur eis dominus per prophetam dicens. Cum acceperis tempus iustitias iudicabo: quasi diceret Tu modo habes tempus in manu tua: sed cum acceperis id est post mortem tuam in manu mea omnibus faciam iusticiam quibus iniuriatus es. Tertio faciunt graue peccatum: quia vendunt vnam rem bis. Ergo sicut Iho. accipere vsuram pro pecunia mutuata sibi in iustum est: quia vendit illud quod non potest habere gratia. Si quis vellet seorsum vendere vinum: et seorsum vsuere vini: venderet eandem rem bis: vel venderet illud quod non est: vnde manifeste per iniusticiam peccaret. Et simili ratione iniusticiam committit qui mutuatur vinum et triticum petens sibi duas recompensationes: vnam quod de restitutum equalis rei: aliam vero pro cum vsus quod vsura dicitur.

De iniquitate vsurarioꝝ.

Vsurarius primo peior est fure quia fur de nocte solum furatur. sed vsurarius die noctuq;. Et quia magis de pauperat et quia plures exhereditat. Secundo peior est alio modo inferno: quia sicut dicitur in iudicio lugdunensis in summa viatorum. Infernum enim in resurrectione domini que non sua erant restituit. Usurarius audita passione et etiam resurrectione domini: non vult aliena restituere: sed potius vult care re omni fructu passionis christi. Item infernum solum punit malos qui meruerunt pec-

cando in presenti contra deum. sed vsurarius spoliatur bonos et malos indifferenter. Item sicut infernum nunquam replebitur vsque ad nouissimum diem. sic auarus vsurarius nunquam replebitur pecunia: sed semper anhelat ad plura acquirenda. Tertio peior est iudeo quia iudeus a iudeo vsuras non accipit. sed vsurarius a fratre suo christiano accipit: quod iudeus nullo modo faceret. Quarto peior est morte corporali: quia mors solum interimit corpus. sed vsurarius corpus et animam. Quinto peior est iuda traditore: quia iudas semel christum vendidit. et cum pro xxx. bonis denarijs dedit: sed vsurarius quotiens christum vendidit quotiens vsuram accepit et non sicut iudas pro xxx. sed pro vno solo denario eum sepius vendidit. Et non solum vendidit christum sed etiam beatam virginem mariam et societatem omnium sanctorum et angelorum in celo existentium. Item vendidit seipsum et uxorem et omnes liberos et heredes qui possident pecuniam vel bona temporalia cum vsura acquisita. Item iudas xxx. denarios restituit quos iniuste acquisiuit. Unde Math. 27. dicitur: quia pro pecunia ducta retulit triginta argenteos. Sed vsurarius nullo modo vult restituere quod iniuste acquisiuit. Vnde exemplum in libro dono timoris. Legitur quod sacerdos quidam monebat quendam vsurarium de salute anime sue: quia grauiter infirmabatur. Dicebat autem quod sibi tria essent necessaria. scilicet conteri bene: et confiteri plene: et restituere pro posse. Et ille. Duo prima libenter faciam: tertium quomodo facere? quia mihi nihil et filijs meis remaneret. Et sacerdos. Sine hoc non potestis saluari. Et ille. Dicunt ita sapientes et scripture. Et sacerdos. ita vere. Et ille. Ego volo probare vtrum dicat verum quia non restituiam: et sic mortuus est magis timens paupertatem presentem quam futuram. Sexto vsurarius peior est omnino peccatore. hoc patet: quia cum alij peccatores quandoque a peccatis cessant. Sicut superbi in quadagesima deponunt

De septimo

supbia: luxuriosus desistit a luxuria. gulosus ieiunare. Sed usurarius usura omni die committit: nulla die excepta siue in parasceue. siue in die natiuitatis et resurrectionis: et sic de alijs instanti peccat sicut in die simplici. Item peccat in omni loco: quia siue sit in ecclesia audiendo missas: siue in mensa comedendo: siue in lecto dormiendo. ubi cumque fuerit sp. peccat et augmetur. Ex his patet quod usurarius non verecundum contumeliam facere debet vniuersis angelis et sanctis eius: in quibus festiuitatibus peccat committendo usuram. Et ideo desistit erit in extremis auxilio dei et omnium sanctorum. **U**n cum dicit Dominus miserere anima istius usurarii. proinde Christus Iesus. Quomodo miserebor eius? quod nec in ipsa die quam genus humanum in cruce redemi me honorare voluit. Sic potest dicere beata virgo maria de suis festiuitatibus in quibus ab usura ob reuerentiam eius cessare noluit. Si ita omnes sancti eius interpellant ad intercedendum pro usurario respondere possunt. Una festiuitas est nobis in anno consecrata. scilicet dies omnium sanctorum hanc festiuitatem usurarius exprobrauit in qua nobis omnibus contumeliam introgauit: nec honorati omnium nostrum peccat. Idem potest respondere omnes angeli quorum festiuitatem. scilicet festum michaelis quod est festum omnium angelorum non celebrauit huius usuram suam exercuit. Ergo non immemore usurarius mala morte morietur. **U**n legitur exemplum. In diocesi coloniensi quidam usurarius diues defunctus est: qui cum infirmaret: materia tandem ascendere in cerebrum: factus est freneticus. Cumque quotidie diceret et os moueret. dixerunt ei ministri sui. Quid comeditis domine? Respondit ille. Denarios ego mastico. visum enim fuerat ei quod demones in os eius denarios infunderent. non possum inquit demones istos sustinere: quia nimium me infestant: portate me ad monasterium tale: illic boni homines sunt: forte auxilio eorum ab his demonibus liberabor. Quo cum delatus fuisset: clamauit. reportate me: reportate me: plures demones huius video quam in domo mea. Sicque miser delatus et a demonibus miserabiliter agitur: infelices

animam reddidit: ostendens cunctis uidentibus quam execrabile vitium sit usura in tormentis sibi sic a demonibus illatis. **X** **E**t nota quod usurarius sunt duplices. scilicet publici et occulti. Nam publici usurarii plectuntur a iure pena quadruplici. Prima est quod ipso iure sunt excommunicati: Secunda est per uariationem communionis. quia sacramentum eucharistie talibus non est dandum tam in morte quam in vita nisi se penitentiam et restituant. Tertia exclusio oblationis. Quarto per uariationem sepulture: quia non debent in loco sacro sepeliri: ut habetur extra de usuris. c. **Q**uod in omnibus. Sed si diceretur ubi est locus sepulture usurariorum? Respondet quod infra patibulum sepelendi sunt. **U**n huiusmodi omnium sum est per exemplum ubi legitur quod fuit quidam usurarius qui nolebat restituere et frequenter admoneret. Infirmitate usque ad mortem uocauit sacerdotem et petiit sacramentum et ecclesiasticam sepulturam. Sacerdos respondit quod non daret nisi plene restitueret. quod ille facere rennuuit. Recedente sacerdote et infirmitate iualescere appropinquabat morti. Reuocatus est sacerdos ut animam angelis dei recumendaret. Sacerdos ait: Ego comedo eam omnibus demonibus in inferno existentibus. Et sic sacerdos recessit. quia ille adhuc restituere noluit. **I**psa defuncto rogauerunt amici sacerdotem ut defunctum sepeliret in atrio benedicto propter amicorum suorum honorem. Quod sacerdos eis negauit: quia in vita usuras restituere noluit. Habebat autem dictus sacerdos unum asinum qui nihil aliud faciebat quam quod liberos ad ecclesiam ferebat et deferrebat: et ideo nullam aliam uiam sciebat. Rogauerunt sacerdotem amici defuncti ut corpus super asinum poneret: et ad quemcumque locum illud deferret: ibi sepeliretur. Qui putaret quod ad ecclesiam delaturus esset uel ad domum sacerdotis (quia aliam uiam nesciebat) placuit pactio sacerdoti. Asinus corporis usurarii super se positum non declinans ad dexteram uel ad sinistram tulit ad patibulum. Et se excuties coram omni populo proiecit illum a se sub patibulo: et ibi sepultus est.

90. postez faciēdū. aa **Q**uerit̄ vtrū liceat accipere mutuum sub usura. Rñdeo fm̄ Thomā sc̄da sc̄de. q. 78. Nō lz ali quē iducere ad mutuādū sb̄ usura: lz tñ ab eo q̄ pat̄ est facē et q̄ exercet vsuras: Mutuū accipere sub usurā p̄t̄ aliq̄d bonū: vt ē subuēctio sue necessitat̄: vt̄ alterius. itelligit̄ **U**dalric̄ non solū d̄ necessitate utilitatis quā aliq̄s cōsequit̄ agendo negocia sua. S; hac utilitate cessante puta cū recipet̄ p̄t̄ ludū alee vt̄ h̄mōi tñ sc̄dm̄ eundē accipere ad vsurā: ē p̄c̄m mortale. bb **Q**uerit̄ vtrū liceat donare elemosynas ab vsurarijs recipere. Respondeo sc̄dm̄ **U**dalric̄ sic: nisi per hoc efficiantur non soluendo. Nam tunc qui reciperet ab ipsis teneretur eis restituere. vel illis a quibus ipsi receperunt. Secus itaq; si habent alia p̄ter vsuras et per hoc non efficiantur non soluendo. cc **Q**uerit̄ vtrū maritū liceat recipere dotem a patre vxoris sue qui est vsurarius. Respondeo sc̄dm̄ **B**uil. Si pater non sufficit ad soluendum que de usura habet: et maritus sciens voluntatē vel habens ignorantiam crassam cōtraxit cū filia nō debet recipere dotē a tali patre. Si autē nō putabat soceꝝ esse vsurarium vel alias esset soluendo: qui tñ nō erat: p̄t̄ dotem in solutōe recipere. licet postmodum sciat veritatez. Hec **B**uil. Tut̄ ar̄ d̄ q̄ sc̄d̄s p̄t̄atē n̄ recipiat dotē. aut si recipit restituat illi q̄b̄ pat̄ tenebat. Si ar̄ in p̄t̄ate socer d̄ alijs bonis erat sufficiens ad soluendū: tñ gener idubitant p̄t̄ dotē recipere. dd **I**tem quērit̄ vtrū liceat creditori recipere debitū q̄d vsurarius ei debet. Respondeo sc̄dm̄ **B**uil. Si bona fide credidit ei pecuniaz vt̄ ex illa cōmodum suū faceret. et lucrādo forte se ex ea liberaret. recipere potest q̄d mutauit: et si ille alias non sufficiat vsuras soluere. Si vero alia causa credidit puta ad ludendum in alea: vel dādū meretrici aut histrioni: non debet debitū ab illo recipere qui nec vsuras extortas suf-

ficiat restituere. ee **N**otandū est etiā q̄ eccia tantū detestat̄ vsurarioꝝ voraginem q̄ eam restrinxit omni modo quo potuit. hoc patz quia p̄tra eozuz solutōem multiplex remediū adhibuit. qz si p̄misisset aliquis vsuram soluere: cogi nō debet ad soluendum. quia vsure sunt indebite. extra de vsuris. ca. Debitorēs Quicunq; iudex sentētiā daret ad soluendum vsuras ex cōmunicatōis sentētiā incurreret **I**tem sc̄dm̄ remediū est: q̄ post absolutōem p̄t̄ eas repetē: et vsurari⁹ tenet sibi restituere q̄ p̄ vsuram ab eo recepit: **C**irca q̄d queritur. vtrū vsurarius teneat ad omnia damna Respondeo fm̄ **R**aymūdū: tenet ad omnia damna q̄ ille p̄ter solutōem vsure passus est. vt si domū suam p̄ter hoc vilius vēdidit. et si aliam cōduxisset aut si p̄ter hoc alia bonā sub usura quesiuit. Tertium q̄ si nō vult restituere: tñc p̄t̄ iudici vel alij prelato denūciare. et iudex siue talis prelatus ex officio suo potest illū cogere ad restituendū. **S**ciendū q̄ antiquitus vsurarij fuerūt ab alijs hoībuz valde despecti et cum hoc rari. **U**n̄ narrat **B**uil. lugdunensis in summa viciorū q̄ antiquitus quandoq; in vna tota ciuitate vix inueniebatur vnus fenerator. et ille nō fenerabatur nisi data fide q̄ nō publicaret: de quo cum certitudinaliter cōstaret eum esse vsurarium. tñc amplius dicebatur domus eius dom⁹ diaboli: et sic de alijs rebus eius. **O**sculū pacis non dabatur ei in missa. ignis a vicinis suis in domo eius nō sumebatur: pueri ad eius occursum pauescebāt et in alterutrum cū digito demonstrabant. **N**ūc vero nostro tēpore fiunt tales cubicularij p̄ncipum. et ab hoībuz eis assurgit quod tamē est absurdū et abominabile multum. ff **S**edecimi sunt illi q̄ recipiūt donaz munuscula a iudeis **L**it̄ ca quod notāda sunt hic duo **P**rimo q̄ red eus noluit vt̄ iudei penitus p̄sumerent sed disigerent. et quare eos eccia

nō psequit̄ quasi hereticos. s̄ sinit eos
 viuere q̄ nō ex toto deleant̄. z hoc fit p̄
 ter tres rōes. Prima qz in fine mūdi de
 bent p̄uerti. vñ ps. *Lōuertent̄ ad ves/
 perā.* Et tunc fm̄ dictū christi vt habe/
 tur Joh̄is. x. Fiet vnū ouile z vnus pa/
 stor. Vñ etiam Hierē. xxij. In dieb⁹
 illis saluabit̄ iuda. Secūda ratio. quia
 sunt liberarie nostre q̄ntum ad vetus te/
 stamentū. Et ergo ne pagani dicerent.
 vos christiani istas litteras p̄posuistis.
 habemus vetus testamentū z dicta p̄/
 phetarū a iudeis. Tercia rō est p̄pter
 memoriale dominice passionis. Ergo
 quotiescunq; aliquē iudeū videmus ro/
 tiens memoriā dominice passiōis ha/
 bere debemus. ps. *Ne occidas eos ne
 obliuiscant̄ ppli mei.* **¶ Secūdo**
 videndū est quō christiani se habere de/
 bent erga iudeos. Tūc fm̄ Raymun/
 dū dico. q̄ christiani nō debēt cū eis co/
 medere aut ad p̄uicia sua vocare. **Se/
 cundo** q̄ infirmi christiani nō debēt in
 suis infirmitatibus ad se vocare iudeos
 nec ab eis recipere medicina. **Tertio**
 nec christiani debent cū eis in eisdē bal/
 neis balneari. xxvij. q. i. ca. Nullus. et
 ca. Omnis. **Quarto** non debēt p̄mitti
 habere inter christianos officia publica
 ne occasionem habeāt se uēdi. dist. liij.
 Nulla. xvij. q. iij. **Lōstituit.** **Sexto** in
 dieb⁹ lamērationis z dominice passiōis
 non debēt in publicū prodire Et etiam
 in die parasceues nō debent habē ostia
 et fenestras aptas. extra eo. **Que super**
his: **Septimo** q̄ nō debent habere fa/
 mulos vel famulas christianos. qz chri/
 stiani nullo mō debent esse assidui itra
 domū iudei nec tanq; famuli aut nutrix
 aut obstetric. al̄s ip̄i christiani si ab eis
 recedere nolūt excomunicari debēt. ex/
 tra eo. **Iudei. z ca.** **Ad hec.** **Octauo** qz
 christiani nō debent eis locare domos
 suas ad exercendū vsuras in eisdem **No**
no. qz christiani nō debēt retinere munus/
 cula vel dona a iudeis eis data **¶ Circa**

q̄ querit̄: vtrū christiano liceat accipere
 dona vel munuscula a iudeis. Respon/
 deo q̄ sic. z tamē tali modo q̄ ip̄e recipi/
 ens nō velit aliqd̄ facere p̄pter talia do/
 na q̄ sit⁹ tra deū: tūc licite pōt recipere
 s̄ nō debz sibi retinere: nisi forte eēt tal/
 lia que ab eo vel ab añcessoribus suis ip̄
 si iudei p̄ vsuram recepissent. Vñ dicit
 Tho. in q̄dam eplā ad ducissam lotho/
 ringie. Cum ea que iudei p̄ vsurā extor/
 serūt nō p̄nt licite ab ip̄is retineri. **Lōse**
quēs est vt si vos illa ab eis receperitis
 nec vos licite retinē p̄testz. nisi forte eēt
 talia q̄ a vobis vel añcessoribus vestr⁹ ha/
 ctenus extorserūt. Si q̄ vero dant q̄ ex/
 torserūt ab alijs debēt restitui eis q̄bus
 ip̄i iudei tenent̄ restituere si inueniūtur.
 Alioquin in p̄ios vsus fm̄ sui diocesane
 cōsiliū sunt talia dona z munuscula ero/
 gāda. **¶ Qd̄** ad hoc dicitur sunt q̄ reci/
 piūt p̄pinas z dona a iudeis. s̄. auca vs/
 cātros vel ciphos argēteos. z sic d̄ alijs
 p̄pinis. qz oīa talia erogāda s̄z paup̄/
 ribus. Ergo q̄cunq; reciperet vnū can/
 trū a iudeis q̄ nō h̄nt nisi vsurariā pecu/
 niam. z si sic morit̄: ip̄e z oēs heredes q̄
 illum cantrū possidebūt sciēt̄: oēs dā/
 nabunt Ergo isti etiā q̄ comedūt de au/
 cis istis q̄s iudei p̄pinauerūt dominis
 suis circa festū Martini: q̄libet tal̄ tene/
 tur in tantū paup̄ibus erogare fm̄ cōsi/
 liū sui p̄fessoris. **hb.** **¶ Querit̄** vtrū
 pueri iudeoz inuitis parētib⁹ sunt bap/
 tizandi. Respondeo fm̄ Tho. sc̄da se/
 cūde. q. x. Nō licet añ annos discretōis
 sed qñ ad annos discretōis puenerint
 p̄nt fidē suscipere etiā parentib⁹ inuitis.
 Et nota q̄ iudei adhuc hodierna die li/
 bēter psequerent̄ xp̄m si possent. **¶ Inde**
legit̄ exemplū q̄ cū iudei in q̄dam ciuita/
 tefecissent in pasceue h̄maginē xp̄i cere/
 am z eā clauis cruci affixissent z lancea
 aperuissent: apparuit brā s̄go p̄querēs
 xp̄ianis de h̄ q̄ adhuc in vrbe illa filius
 suū crucifigerēt iudei. Xp̄iani aut̄ dom⁹
 iudeoz penetrātes z eos captētes: inue

berunt hūmaginē crucifixi z eius vulne-
 ra cruentata. Quo viso miraculo mul-
 ti iudei ad fidem sunt puerſi. **De**
 cīmſeptimī sunt q̄ mala fide faciūt ho-
 minē incurrere damnū. ſicut q̄ incitant
 hoīem ad ludū alee z hmoi. Ad cuius
 euidentiam tria sunt p̄ ordinem p̄ſiderā-
 da. Primū est quātum peccatū ſit lud⁹
 aleanū z taxilloz. Scdm: qd iuris ſit de
 eo quod p̄dit̄ in alea: puta an ip̄i vel q̄/
 bus p̄ſonis ſit reddendū. Tertio quō z
 quales ludi p̄nt eſſe liciti z fieri ſine pec-
 cato mortali. **C**irca primū queritur:
 vtrū ludus ſit peccatū mortale. Rñ deo
 fm Guil. q̄ ſic: etiā ſi homo nō ducit in
 p̄ſuetudinē mortaliter peccat. Hoc in-
 tellige quādo ex auaricia ludit. qz auar-
 icia de ſe eſt peccatū mortale. z quātū-
 tas peccati in talibz ludis pōt conijci ex
 duobz. Et p̄mo ex deſcriptōe taxilli. nā
 taxillum recipiēs ad manū ad ludendū
 ex auaricia z cupiditate: ſi iactat vnum
 oculum p̄ hoc intelligere debet q̄ p̄uat
 regno dei: qd̄ deus oīpotens daturus
 eſt oībus ſuis electis: cum in iudicio di-
 cer̄ illud **Matth. xxv.** Venite benedicti
 poſſidete regnū paratū vobis ab initio
 mūdi. **U**bi dicit̄ regnū in ſingulari z nō
 in plurali: quia oīnes ſancti z electi vnū
 regnū poſſidebūt: qd̄ p̄diuident ip̄i ſibi
 inuicem ex charitate ſic q̄ hoc qd̄ oīnes
 poſſident vnus poſſidet z ecōuerſo. vñ
Bregio. Om̄ia em̄ ſunt oībus p̄munia
 p̄pter eum qui in oībus eſt om̄ia. **U**n
Anſelmus. Vnuſq̄ſq̄ in tantū gaudet
 de alterius gaudio in quātum de ſuo p̄-
 prio. Et hoc ideo. qz ibi vnusq̄ſq̄ p̄fecte
 diligit̄ p̄ximū ſuum ſicut ſeipm. **S** om-
 nes electi in celo ſunt z erūt reges z regi-
 ne. **U**n de quolibet electo dicit̄ illd̄ p̄s
Poſuiſti dñe ſup caput eius coronā z c̄
Et hoc regno z hac corona p̄uat ſe ta-
lis luſor. Si aut̄ duos oculos iactat p̄
 hoc intelligere debet q̄ cū corpe z anima
 eternaliter puniri debet. qz homo eſt cō-
 poſitus ex anima z corpe: ſed in mor-

te anima ſeparatur a corpe: tūc anima pec-
 catoris ſola puniet̄ vſq̄ ad nouiſſimum
 diez. Sed in reſurrectōe z in nouiſſimo
 die: tūc anima z corpe ecōuerſo ſimul
 p̄iungent̄: tūc peccator cū eodem corpe
 z anima z cum eiſdē manibz z oculis
 ceteriſq̄ mēbz cū q̄bus peccauit eter-
 naliter punietur. **U**n **Bern.** In quo
 autem mēbro creator magis offenditur
 in eo peccator graui⁹ torq̄bitur. Si aut̄
 tres oculos iactat: p̄ hoc intelligere de-
 bet q̄ eternaliter ſeparabit̄ a viſiōe ſan-
 cte trinitatis. ſ. patris z filij z ſpūſſancti
 quia viſiō dei eſt merces z p̄miū electoz.
Unde **Johis. xvij.** Hec eſt vita eterna
 vt cognoscant te ſolum deū: z quē miſi-
 ſti filium tuū ieſum chriſtū. Et q̄ iocū-
 da ſit iſta viſiō oſtēdit̄ p̄pheta **Dauid** in
 p̄s dicit̄. **Q**m̄ mille ant̄ anni oculoſtu-
 os tanq̄ dies heſterna que p̄terijt. Si
 aut̄ q̄ttuor oculos iactauerit: p̄ hoc de-
 bet intelligere q̄ ſeparabit̄ a q̄ttuor or-
 dinibus ſanctoz noui teſtamēti: in quo
 teſtamēto iam ſum⁹. ſ. ab apoſtol. **mar-**
tyribz. cōfeſſoribz: atq̄ virgīnibz.
Iſti ſunt q̄ttuor ordines ſanctorū noui
 teſtamēti generaliter loquēdo. Si aut̄
 quinq̄ oculos iactauerit p̄ hoc intelli-
 gere debet q̄ om̄is ſalus q̄ effluxit ex quibz
 q̄ vulneribus ieſu chriſti in eo fruſtrabit̄
 tur. Ergo de talibz cōquerit̄ **Bern.** in
 p̄ſona chriſti dicit̄. **N**ōne ſatis p̄ter te
 vulneratus ſum. nūquid̄ p̄ iniquitate tua
 afflictus ſum. cur addiſ afflictōem affli-
 cto: maḡ aggrauāt me vulnera tui pec-
 cati q̄ vulnera corpis mei. Si aut̄ ſex
 oculos iactauerit: p̄ hoc intelligere de-
 bet q̄ deus in iudicio req̄ret ab eo quō-
 ſex opa miſcōdie exercuit dicit̄ illd̄ **Ma-**
thai. xxv. **E**ſuriui z non dediſtis mihi
 māducare. ſitui z nō dediſtis mihi bi-
 bere. Et tūc ſubiūget illis ſentētiā il-
 lam horribilē **Ite maledicti in ignē eter-**
num q̄ paratus eſt diabolo z ſanctis c̄
Iſta horribilis ſententia intelligi debet
 p̄ ſex oculos **kk** **C**Secūdo quātū

Nota
dehudo

tas peccati in hoc ludo vel in talibus ludis peccati
 peccati ex multitudie peccatorum que in ludo
 accidunt. pnt em ibi accidere xvij. peccata
 Et pmi est idolatria qd est pmi pcepti
 pnti vbi dicit. Non adorab deos alienos.
 Sed luso: taxillu pponit do: z fac euz
 deu suu. Un Aug. Hoc ab hoie colit
 qd p ceteris diligit: qd pz. qz ipe ad ta
 palli pceptu largitur: qd ad pceptu dei n
 largiret: qz si paup pnt deu petet dena
 rium. forte vix daret sibi vnu obulu: sed
 ad pceptu taxilli qnqz dat medietatem
 sube sue. Ipe em largio: est ad pceptuz
 taxilli qd fuit btus Martinus ad pceptuz
 dñi. Ipe em non solu dat medietatem
 pallij. imo totu palliu. Ite etiã inf duz
 tunicam z camiseam: z nudus sequit dñm
 suu sz diaboluz. Et in hoc apparet ma
 gna stulticia ipius luso: qz se vilissime
 puituti subijcit: dñ taxillu dñm suu con
 stituit. Et ad hoc se astringit qz facit qd
 ipe iusserit: vn merito deridēd est talis
 luso: Un Seneca. Si videas murem
 velle dñari alij muri: nunqd risum tene
 as: quanto magis ridiculu est qz os ca
 ninu qd minoris valoris est qz mus ho
 dñetur: ¶ Sciendū qz sicut deus dedit
 xxi. litteras codicibz suis qbz tota scrip
 tura scribitur. p quaz voluntas dei fide
 libz insinuat. Sicut taxillus hz. xxi. pu
 tra quibus luso: cognoscit voluntatem
 dei sui. Scdm est execrabilis iuratio z
 blasphemia que in talibz ludis frequē
 ter in deum z in scōs refundit: Horuz
 em conuictio: z blasphemationū parti
 cipes sunt qui talibz luso:bus hospitia
 concedunt: vel qui vestimenta eoz vl alia
 delusa diuidunt: vel qui cum ipis fami
 liariter bibunt: vel ab ipis sortem lumi
 nis recipiunt. ¶ Qd duplr intelli
 gitur. Uno mō qui vident de lumine il
 lo aliquatit equalit peccant. Scdo q
 ad denarios illos qui dantur ad lumen
 sicut cū quotiens quis lucratur tunc to
 tiens dat denariu ad lumen: Et ergo q
 tales denarios recepit z eis ad ludu lu

miavit: tenet ad restitutōez. Et sic blas
 phemare ē scdm pceptu: vbi dicit. Non
 assumes nomen dei. zc. Un etiã qnqz
 dñs in pnti vindictā de luso:ibz accipit.
 Un legit de quodā milite qui dñi occa
 sione ludi p oculo dei iuraret. p xij oculo
 li ei a capite exilierunt in alariu cecide
 runt. Item quidē sagittari cū irat effz
 valde ex hoc q in ludo pdidisset: sagit
 tam direxit ius celu quasi vellent se vidi
 care de deo. Sequenti die cū idem sa
 gittari eadem hora sedit ad ludu: redi
 it sagitta: z sup alariu sanguinolēta ce
 cidit. Ite cauere dz quilibet hō ne vel
 taxillos vl alia ad ludu necessaria locet
 Sicut em valde malus reputaret q alicui
 scelerato gladiu locaret vn aliquē scdm
 z iustū viz interficere deberet. Sic ma
 lus reputat q locat taxillos z alia ad lu
 du necessaria qz occasionē dat ad deum
 blasphemādu vl qsi ad crucifigendum.
 Tertiu peccm est fractio solēnitatū quia
 fm Guil. lugdunen. In pcpuis solēnē
 tatibz pcpue cōmittūt luso:es peccm n
 attendētes qd legit Numeri. iij. de illo
 q collegerat ligna in sabbato: morte mo
 riatur hō ille ait dñs: lapidibz obruat
 eū ois turba. Constat aut esse peccm cum
 blasphemijs z iniurijs ludere qz i sabbā
 tis ligna colligere. Quartu est inobediē
 tia parētū Quia qlibet tenet obediē pa
 rentibz i bonis z in licitis. Et hoc est p
 quartu pceptu. Quintu est homicidiu:
 qz interdū vnus luso: p solo obulo iter
 ficat aliū: z hoc est p qntu pceptuz. Se
 xtum est furtu: qz tales luso:es postmo
 du efficiunt qnqz fures. z sic cōter qnqz
 suspendūtur. Et hoc est p septimū pcep
 tum. Non furtu facies. Septimū est
 falsum testimoniū. qz sepius cōtingit q
 vnus phibet testimoniū falsum alij: di
 ces em lucratu eē cū tñ pdidit Et h ē p
 octauū pceptu: vbi dicit n fīm testimoniū de
 ces. Octauū ē desideriu lucrādi: qd est
 cupiditas: q ē radix oim maloz: vt hz
 i. ad Thimo. v. Et h ē p nonū pceptu
 R i

3. ubi dicitur: Non cupisces re proximi tui. Non
 preceptum est immiscere: quoniam vnus lusor alium
 spoliat et vellit vsque ad carnis seque sic comedere
 possit. Et ergo sic secundum dicitur christi in euange-
 lio misericordes sunt dicitur huiusmodi sic e converso in
 misericordes infelices sunt. Unde Jacobi. ij.
 10. Iudicium sit ei sine misericordia qui
 hic non fecit iudicium cum misericordia.
 11. Decimum est iura maxima: que attendit non so-
 lum in anno vel in mense sed in eadem die vel ho-
 ra. extra de excessibus platoz. iter dilectos
 12. Undecimum est preceptus prohibitionis san-
 cte matris ecclesie. Nam glo. dicitur quod huiusmodi lu-
 di sunt prohibiti non tantum dissuasit. Quode-
 13. cimum est scandalum proximi. Corripunt ei
 multi que ad ludum cupiscendum de consuetudi-
 ne mala veniunt. Unde Matthei. i. 8. Ne
 huiusmodi per que scandala fiunt. Tredecimum est
 amissio temporis et omnium bonorum que isto tempore que
 facere potuisset. Et est magna stulticia que
 14. lusor quando potuit facere opus ad proxima vtili-
 tatem proximi edificatioem et dei honorem:
 15. ipse facit quod sibi est dano sum et proximo scanda-
 16. lalium. Decimum quartum est iuramentum. Se-
 17. pe enim iurat lusor se lucratum fuisse cum in ve-
 18. ritate perdidit. Quindecimum est fraus se-
 19. pe enim vnus defraudat alium iurando: iactan-
 20. do: computando: et sic de alijs. Sedecimum
 est iras odium: quod sepe lusor cum perdidit pro-
 uocat ad iram. et sic maledicit quibus sibi vixit
 et quibus proximis. Insuper et quibus acquirit odi-
 um et alium que ab eo lucratus est. Decimum se-
 ptimum sunt verba mendacia: quod sepe vnus men-
 titur in dano alteri. Decimum octauum est pec-
 21. cata comminationis: quod quibus minatur pro-
 22. ximo verbis: et super his quibus inuadit eum verberibus
 et consequent quibus ad domum proxima aduene-
 rit turbat uxores et pueros et totam fami-
 23. liam. Sciendum autem quod ipse lusor proxijs ma-
 24. nibus seipsum sumit et perdit: que filius dei cru-
 cifixis manibus et pedibus redemit. Unde
 25. Bern. loquens in persona domini ad talem di-
 cens. Ego acquisiui te manibus crucifixis.
 Et tu sumis te manibus demonibus dedi-
 26. catis. Et est magna ingratitude que homo in
 pugnat eum in eadem parte corporis sui: in qua dominus

pro amore ipsius tantum dolorem sustinuit.
 27. Et est lusor qui quibus vertat oculos
 cordis ipse per iuvenire: quod sibi peccatum suum
 dissuadeat. Si lucratus est et vertit oculos
 mentis deorsum: tunc occurrere sibi dicitur
 28. lucratus est cum illa pecunia et nam dano nationem
 Si autem perdidit et vertit oculos sursum: tunc
 occurrere sibi dicitur quod perdidit et nam hereditatem
 29. beatam vitam. Si autem vertit oculos men-
 tis circa se: tunc aduerrere dicitur demones que
 30. eum tanquam leones rugientes circumdant et eum
 deuorare affectant si deus operis eius potesta-
 31. tem super lusorem daret. Unde exemplum legitur in
 dialogo Esarij et lusor quodam totum dedidit
 32. tus erat ludotessera. vt nec die nec nocte
 quiesceret. Et in super spem sacculum cum nimis
 33. secum ferebat: vt secum volentibus ludere obui-
 34. aret. in ludis autem ita expeditur ac fortuna-
 35. tus erat vt vix aliquis sine dano ab eo re-
 36. cederet. Ut autem posteris et presentibus ostend-
 37. deret in quantum tales ludicri quibus ire inuisi-
 38. dierit blasphemie exercentur deum forent: promissum est diabolus vt cum eo ludens
 39. quod multos eluserat cuiuscerat multo-
 40. rum maruptia euacuauerat. Nocte vero quod
 41. dicitur in specie cuiusdam ludere volentis intrans
 42. sacculum quibus nimis refertum sub ascella por-
 43. tans ad tabulam sedit: denarios liberaliter
 44. apposuit: tesseres iactauit et multum in bre-
 45. ui de pecunijs illius militis acquisiuit. Cui
 46. cum prope succederet lusor pecunia iam
 47. quam apposuerat defuisset: iratus ait. Num
 48. quod non diabolus es tu? Et ille. Satis est
 49. Nunc appropinquat enim matutinale tempus
 50. oportet nos ire. Tollensque illum per rectum
 51. traxit cuius viscera reguli retrahentibus mi-
 52. serabiliter excussit. Et quod de corpore factus
 53. sit vel in que locum illud perierit vsque hodie
 54. a cunctis que ipsum nouerant ignorat. Na-
 55. ne vero viscerum eius relique reguli inherentes re-
 56. presunt. Ecce huiusmodi exemplo ostendit quod dia-
 57. bolus suos ministros sinit ad tempus bene pro-
 58. spari: et quiet eos in fine remuneret. corpa-
 59. sez occidendo: ainas vero in penas et nas per-
 60. petuo secum cruciandas detrudendo.
 61. Et secundum principale est quod iuris sit de eo

fam in deuotioe sua: apparuit ei defun /
ctus ille torus ignit: et euz quereret q̄s
esset: R̄ndit. Ego sum aia p̄ sanguine
tui p̄ q̄ inanit̄ oras: qz eternalit̄ d̄anat̄
sum. Tūc ep̄s p̄terit̄ dixit. Quō h̄ me
ruisti: cū tā laudabilit̄ vixisti: et ego spa
bā te adhuc h̄e innocētā originale.
Qui r̄ndit: sic est. qz adhuc p̄go suz: sed
p̄ hoc d̄anat̄ sum: qz habui in cōsue
tudine de mane infra diuina v̄a ire ad
tabernā ad p̄sodales meos: et sic tibi euz
eis lusi: et q̄cqd̄ lucrāt̄ fui: mibi reserua
ui. et fui eis q̄nqz occasio ire et blasphe
mie: et de hoc nō formaui mibi p̄sciētā
nec egi de h̄ p̄niam q̄uis q̄nqz admoni
tus sū i f̄mōibz et ab alijs bonis hoibz.
S̄z heu h̄ non curauit: nec in h̄ me emē
daut. q̄ etnalit̄ d̄anat̄ sum. Et h̄ ac vi
sionē sc̄psit h̄ais Lyrill̄ b̄tō Augustio.

oo **T**ertio sciendū est quō et quali
ter tales ludi p̄nt esse liciti et fieri sine pec
cato mortali. R̄ndeo q̄ aliq̄s lud̄ sit li
citus ad h̄ requirūt̄ q̄tuor. Pr̄mū req̄
ritur cōgruitas p̄sone. Cleric̄ ei in alea
ludere non h̄: qz public̄ aleator repellit̄
a dignitate clericali: non obstāte p̄suetu
dine. extra de excessibz p̄latorz. Int̄ dile
ctos. Et talis de iure deponi p̄t si se nō
correperit. i. 4. q. 4. Si q̄s. 2. 35. distin.
ca. Ep̄s. Sc̄do req̄rit̄ p̄gruitas mate
rie: vñ p̄ esculēto vel potulēto q̄s ludere
p̄t. Tertio requirūt̄ t̄ps vt q̄ nō ludatur
t̄pe luc̄t̄ v̄l p̄nē v̄l cōmunionis. Quar
to req̄ritur q̄ nō faciat q̄ legē ludi: vt q̄
nō male cōputet: nec etiā ludentes puo
cet: nec etiā ex cupiditate ludat: s̄ solum
p̄ recreatōe viriū. Nota q̄n̄ p̄t deducti
onē t̄pis v̄l recreatōem ludis id q̄d sic lu
crat̄ f̄m̄ b̄t̄m Thomā: dādū est paupe
ribz. Et Raymūd̄ d̄t saltē i iudicio aie
Nota q̄ lud̄ alee est ois lud̄ q̄ innititur
fortune. Ergo h̄ q̄d h̄ d̄t de ludo alee: i
telligit̄ de quocunqz ludo: siue fiat i alea
siue cū chartis depictis. et sic de alijs.

De inducentibz ad restitutionem
rerum iniustarum pp

Equit̄ de his q̄ ad hoc valē nō
p̄nt vt auar̄ libent̄ iniustas res
restituatur si ea frequent̄ meditef
Pr̄mū est q̄ nisi restituatur: particeps nō
erit bonoz totī eccleze et s̄oim indulgen
tiar̄ de quibz gaudēt̄ sp̄ant boni. Ip̄e
aūt̄ nec gaudere nec sperare p̄t de ip̄is.
Si aūt̄ restituatur: tunc oēs fr̄es sp̄iales
restituunt̄ ei: et oēs amici dei fr̄es eius fi
unt. Insup societas totī eccleze ex q̄ p̄ez
h̄z in oibz bonis eccleze. Unde p̄s. Par
ticeps ego suz oim timentū te. Sc̄dm
q̄ iniusta velit aut nolit̄ diu nō posside
bit: s̄ eū cito derelinq̄re oportet. Unde
p̄s. Relinquunt alienis diuitias suas.
Vñ legitur exemplū q̄ quidā diues ha
buit totā sollicitudinē suā in diuitijs: et
p̄gregauit magnā summam pecunie. et
nullū h̄edē habuit. Una diez sedebat
et cogitabat se moritur̄ et tūc nō possenti
v̄lterī diuitijs suis: et dixit Aia mea ml̄
ta bona habes quicqd̄ desideras b̄n̄ po
tes habere: horrea mea plena sunt fru
gibz: et iste mee plene sūt auroz argēto:
et celaria mea plena sunt vino Ergo aia
mea semper leta sis: et a me nō recedas:
Statim audiuit vocē dicētē sibi. Stul
te hac nocte subito morieris: et q̄ congre
gasti cui manebunt: et diaboli repetent
aiam tuā aq̄te et ad infernū deducēt. Q̄d
sic factū ē: eadē ei nocte moriebatur sine cō
fessione et cōtritoē sac̄o. Tertū est q̄ i
iudicio dure conquerent̄ de eo oēs quo
rum res iniuste vel violent̄ retinuit: imo
etiā pro modo loquendi res quas ini
uste habuit querelam contra eum dese
rent. Talia cogitare debet quilibz aua
rus q̄ tot testes contra se habebit in iu
dicio: quot homines spoliati sunt ab eo
Et etiā quot res iniustas possidebit:
tot testes contra se habebit. Quot te
stes aliqui p̄tra se habebūt qui multas
res iniustas possederūt. Quartū q̄ cor
pus cristi nec sanus nec infirmus am
plius aliquo modo sumere debet nisi p̄
posse restituat. q̄ si contrafecerit. cōtin /

ine
p̄to
i.

2.
3.
4.

del. do.

get ei sicut iude: qui cum haberet. xxx. denarios de iniusto: cum accepisset buccellum introiit in eum sathanas et magis potenter eum possedit. Sic avaro continget si sic sacramentum recipit. Si milititer sacerdos qui ei licentiam scienter tribuit vna cum eo simul damnantur. Quinto quod nec deus nec aliquis sanctorum nec maria nec angelus dei in morte ei in adiutorium subueniunt nisi restituat imo deorum sanctis et angelis carere talem oportet tam in vita quam in morte: et etiam post mortem. Quod miser et infelix est ille qui talia bona iniusta proponit deorum omnibus sanctis. et potius vult carere deo et omnibus sanctis quam talia restituere. Sextum quod quolibet res iniuste possessa parua vel magni valoris cum in perpetuum cruciabitur anima usque ad iudicium: et post iudicium in corpore et anima diuersimode torquetur. Nam qui vnus denarium scienter iniuste possidet et sic moritur: multum punietur. qui duos denarios plus. qui florenam multo amplius. et sic de alijs ascendendo. Item talis avarus si cogitet patibulum infernale sibi erectum a quo alio modo euadere non potest nisi per restitutionem. quia non dimittitur peccatum nisi ablatum restituatur secundum Augustinum. Quis latro videns patibulum sibi erectum non libenter restitueret quicquid posset: si se per hoc euadere crederet? Unde Augustinus. Quis enim ut viueret continue perdere noluit vnde viueret: eligens potius vitam mendicantem quam celerem mortem. Septima est quod filij quibus res iniustas lucratur paruum aut forte nihil de illis rebus habebunt. Item si cogitet duritiam que post mortem suam futura est in eius filijs erga eum. vix enim semel in anno memoriam faciunt. In semetipso autem potest respicere quam parum boni pro suis fecerit et sic sibi non dubitet fieri. et multo minus quia abundante iniquitate refrigerat ca-

ritas multorum: ut ait dominus. Unde legitur de quodam diuitre qui multas res iniustas possedit. et volens experiri fidelitatem filij sui: petiuit ab eo ut amore ipsius digitum suum ad ignem poneret donec vnum solum aemaria diceret: et ut sic cognosceret si eum paterne diligeret. Et filius cepit hoc ac temptare. sed cito ardore ignis sensit digitum suum retraxit dicens ad patrem. Quid te in hoc iuuarem quod totum corpus meum cremarem? Et pater ad filium. Quid tunc me iuuaret si propter te eternaliter damnarer. Et sic omnia iniusta restituit: et vitam in bono finiuit. Item cogitare debet talis avarus quod pecunia iniuste acquisita et filijs suis relicta: occasio erit mortis. vnde Exod. xxi. Si quis pro industria occidit proximum suum morietur homo ille. proximum autem est filius eius qui est os et ossibus et caro de carne eius. Item vxor eius que teste christo in euangelio: erit duo in carne vna. Tales proximos. scilicet vxorem et filios et omnes heredes gladio iniustarum reperiuntur quas eis relinquit occidit. Et hoc pro industria factum cum res sciuit esse iniustas quas eis relinquit. nam quot denarios scienter eis reliquit de iniusto: tot gladijs ipsos transfigit. Et ideo quod filios et heredes suos eterna morte damnat. Dicit dominus de ipeis durum verbum in euangelio. Dathan. x. Insurgent patres in filios: et filij insurgent aduersus patres. et tales filij dupliciter puniunt patres suos. Primo quod durum est quod querunt de eis filij sicut de crudelibus occisoribus. vnde Ecclesi. xlii. De patre impio querunt filij. quoniam propter ipsum sunt in opprobrium. Secundum quod est grauius. quod in inferno eos torquent ad minus pro improperia in tantum quod nec scio vtrum grauius pro filios vel pro demones puniantur. Vnde exemplum legitur. quod quidam vsurarius habuit duos filios: quorum vnum conpunctus in quodam sermone dixit patri suo. Pater si moreremur in isto peccato in ista vita tunc moreremur in corpore et anima. sed conuertere et redde vnicuique quod debes. Luc.

De septimo

pater et frater indignanter responderunt. De
 bes tu noster confessor es. vadesi mori vo-
 lueris et nos permanebimus in bonis no-
 stris. Qui tacuit et abiit in heremum et
 pauperem vitam ibi duxit seruendo deo.
 Tandem pater moriebatur. et post aliquot
 tempus moriebatur filius et frater. Cum ille bonus
 heremita intellexisset quod pater et frater mori-
 tui essent: misericordia motus statim eorum
 desiderabat sibi notificari. Tandem deum
 petiit ut mereretur eos videre. Una die
 cum esset in oratione sua: venit angelus domi-
 ni et dixit ei. Fiat tibi quod petisti. Arripu-
 it eum cum manu et dixit. veni ego osten-
 dam tibi eos. Et duxit eum quo ipse nesci-
 ebat. Tandem veniebat ad montem unum:
 et dixit ei angelus. Vis videre patrem et
 fratrem tuum: Qui respondit: volo. Et vi-
 dit vallem et audiuit miserabilem vocem.
 et vidit primo patrem bullientem in igne si-
 cut unum pisum in una magna olla bulli-
 ens. Et dixit pater. Ne ue ue. maledi-
 cta sit hora in qua conceptus sum: et veter
 qui me portauit. Et cum audisset hec here-
 mita tremuit et dixit. O pater es tu hic.
 Qui dixit. sum dilecte fili mi. benedictus
 tu scis quod timuisti deum et cauisti illam spe-
 luncam et penam istam horribilem. sed caue ti-
 bi ut seruas deo. Et interim quod loquebatur
 venit frater sicut pater in bulliente igne
 natando infra et supra sicut pisum in olla.
 Et cepit filius maledicere patri in peccato
 dicens. Maledictus sis tu pater in eter-
 num. quia iniuste acquisita super me heredita-
 sti et sic me damnasti. Et e converso pater
 ad filium dicens. Maledictus sis tu fili. quia
 propter te talia iniusta acquisiui et retinui. et
 sic me omni bono priuauit. et in hac pena
 propterea descendit. Quibus dixit filius vi-
 uens Dominus vos aliquando suffragia iuuare vel
 prodesse. Qui dixerunt: non. quia in inferno
 nulla est redemptio. Et cum hoc videret quod
 in eis non esset aliqua spes: recessit. et deo
 fideliter fuit. et sic saluatus est. 3710
Queritur utrum quis teneat statim iniusta
 restituere: Rursus deo secundum Tho. scda scde.

q. lxxij. quod sicut accipere rem est contra iusticiam
 ita et eandem detinere. . quia pro hoc quod aliquis
 detinet rem alienam inuito domino: impedit
 eum ab usu rei sue. et sic facit ei iniuriam.
 Manifestum est autem quod nec pro modicum tem-
 pus licet in peccato morari. sed quilibet te-
 net statim peccatum deserere. secundum illud **Eccl.**
 xxi. . Quasi a facie colubri fuge peccatum
 Et ideo quilibet tenet statim restituere vel
 petere dilacionem pro se vel interpositam pro
 nam si occultum est. scilicet pro confessorem vel sacer-
 dotem alium sine expressione nominis tui ab il-
 lo quod potest usum rei concedere. Et in hoc
 concordat Ray. quod si denegat dilacionem et
 velit quod cedat bonis suis et restituat Rursus
 deo: tunc absque dilacione cedere debet omni-
 bus bonis: etiam si oporteat ipsum medica-
 re. Tamem sine culpa potest accipere vite ne-
 cessaria. scilicet extreme necessitatis. Queritur
 utrum ille potest accipere aliquid propter dilatio-
 nem. Rursus deo quod non. quia sicut non debet ca-
 rius vendere rem aliquam propter dilacionem.
 sic nec ibi aliquid recipere potest propter dilacionem
 restitutoris. Ergo si dedisti unum super sortem
 ipse tenet sibi computare in sortem. Quid
 si quis omnino est impotens ad restituendum
 Respondet secundum Ray. Doleat de hoc et
 proponat soluere quantum potest. **Queritur**
 cui restituenda sit res furtiua vel rapta seu
 aliter male recepta. Respondet secundum Ray.
 Et cui res subtracta fuit: vel si defunctus
 est suis heredibus: et fiat caute quantum potest
 ut pro religiosum et homini. ita tamen quod nul-
 la persona furem prodat. Et secundum Ray. qui
 libet male fidei possessor tenet restituere
 rem cum omnibus fructibus perceptis. et quos
 ipse dominus precepisset si ipse possedisset. extra
 de resti. spo. Et intellige fructus qui super-
 sunt: deductis illis expensis que sunt gratia
 fructuum querendorum et gregandorum et reser-
 uandorum. Si autem sunt vage restitutiones
 ubi dominus sue heredes ignorat: tunc talis
 res secundum consilium confessoris qui auctoritates
 habet distribuatur in pias causas et pios
 usus pauperum. maxime ubi episcopus reseruat si-
 bi talem causam de vagis restitutoribus.

Quid si diceret. sacerdotes & monachi multa loquuntur in sermonibus de rebus iniustis ut sibi tribuant. Rñdeo q̄ res iniuste acq̄site nō debent dari nec sacerdotibus nec monachis nec paup̄ibus nec ecclesijs nec monasterijs. sed restituēde sunt veris heredib⁹ cū scūnt. **Uñ** exemplum. Quidam diues de rebus iniuste acq̄sitis volens de hoc satisfacere deo ecclesiā in honore beate yginis cōstruxit. eamq̄ decēter ornauit. Perfecto igitur opere: quēdam sanctū ep̄m vocauit vt eādem ecciam p̄secraret. Qui cum ad petitiōem eius venisset eādem ecciam vespere p̄specturus intrauit: inuenit diabolū stātem extēsis manib⁹ vtrūq̄ partem cōplectentem. Cui dixit ep̄s. Quare hic stas. Rñdit. in p̄dio meo sto. Cui ep̄s. Quis tibi dedit hoc p̄diū. Respōdit. Nōne tu p̄cordas cū sacra scriptura q̄ ea que cū vsura & iniustis rebus sūt mea sunt. Ep̄s respōdit. cras deo dāte auferā tibi possessionē istā. Demon rñdit. ergo iniuriā mihi inferes: cū nec ip̄e de? aliquā mihi velit fieri iniuriā. Ep̄s dixit. Ne ergo tibi iniuriā fieri cōqueraris: adiuro te p̄ crucifixū vt q̄quid d̄ tuis hic inuenes? hac nocte tollas: alia intacta relinquēdo. Respōdit demon. ita fiat. **Hanc** aut factō cū ep̄s cū magna ppli turba ad ecciam dedicaturus p̄cederet: nō vnū q̄dem lapidem inuenērūt. **Querit:** qualiter restituat q̄ impediuit aliquē a cōsecutiōe alicuius muneris vel bñficij. Rñdeo si impedit aliquē cui iā determinatū est vt ei detur. & ipse ex odio p̄curat reuocari: tūc tenetur ad restituēdem equalē fm suā facultatem. Si aut impedit anteq̄ firmatū sit vt ei detur: tūc q̄dem ad aliquam recōpensatiōem: nō tamē tenet ad equalē. qz adhuc fuit dubiū vtrū illi dare. **Querit** qualiter satisfiat p̄ his q̄ restitui nō p̄nt vt mutilatio mēbi: stupz: & silia. Respōdeo fm **Buil.** in his q̄bus damnū neqz in se neqz in equalenti restitui p̄t: satisfiat

at p̄ recōpensatiōem faciendā fm arbitrium boni viri. **Concordat** Tho. scda secūde. **Querit** de illis q̄ male recipiūt a p̄sonis ecclesiasticis: quō teneantur ad restituēdem. Rñdeo fm **Ray.** Diuites & potētes q̄ receperunt p̄ fraudes: minas: & p̄ importunitates & h̄mōi tenent restituere ip̄is vel eccie. Sz fornicarie & h̄mōi turpes p̄sone quicq̄d p̄ tali turpi actu receperūt a clericis: tenentur restituere ip̄i eccie: nisi forte eis fuerit datum causa elemosyne in summa nccitate. **Sciendū** q̄ meretrix q̄cqd recipit p̄ salario a secularib⁹ p̄sonis hoc p̄t retinere. sed q̄quid recipit a clericis p̄ tali actu tenet restituere eccie. **Queritur** quādo creditor dimittit debitōri. vtrū tunc sit liberatus a solutiōe. **Respondeo.** si de bitor sponte & p̄pria voluntate dimisit nō tenetur amplius soluere. **Ergo** si pauper esses: & creditor tibi sp̄te & p̄pter deum dimitteret: absolutus es. **Similiter** si habes restituere & velles restituere: et creditor tibi ex gratia v̄l amicitia dimitteret: absolutus es a restituēde. **Secus** si deceptus v̄l coactus: vel qz putauit se nūq̄ aliqd posse rehabē: **Uñ** ille q̄ posuit se ad manus creditoris. & tamē non intēdebat restituē: immo sperauit q̄ p̄ modico v̄l p̄ nullo quitaret: als nō posuisset se: talis nō est absolutus a restituētiōe: & sp̄ in tali casu tenet ad restituēdem. **Sciendū** tamē q̄ non solum magna: & etiam pua restituēda sunt. **Unde** exemplum: cōuersus q̄dam ordinis cisterciensis: cū missus eēt ab abbate suo & deberet trāsire aquas quandā & nō habebat nauulū p̄misit naute obulū transmittere. **Qui** cū postea mortuus eēt & nō misisset illum obulū nec fuisset cōfessus negligentiam illā: qz vilipēderat eo q̄ parum eēt p̄dictū obulū post obitū añ oculos habebat: q̄ tantū creuit vt maior mundo ei videret. **Et** cū nihil aliqd obsisteret qd ab ingressu celi eū ip̄ediret nisi obul⁹ solus: & cū nō posset euadere nisi ille obul⁹

740.

740.

740.

In illo puncto ad petitiōem angelorum z sanctorum quibus seruiterat pmissa est aīa ad corpus redire. Et confessus est illud ab hanti. Et missus est illi obulus suus cum magna velocitate: quē ut mox recepit cōuersus expirauit z celi gaudia intrauit.

De octavo p̄cep.

Non falsum testimoniū dices
A Ubi fm Aug^o p̄hibet omne nocuentū quo quis p̄ falsitatem oris ledit p̄ximū
 Et cōtra hoc p̄ceptum faciūt octo genera hoīm. **P**rimū sunt falsi testes et mēdaces hoīes qui p̄uāis hoībibus p̄ximis nocere volētibus p̄stant auxiliū p̄ suū falsum testimoniū Pro quo sciendū q̄ falsus testis in falso testimonio multa mala p̄mittit. Primo animā p̄ximam occidit cum suo mēdacio z falso testimonio. Sap. i. Os quod mētitur occidit aīam. Scdo xpm negat. qz corruptio veritatis est negatio dei Un̄ qui veritatem negat xpm negat. imo est valde horrendū nomē dei assumere in testimonio falsitatis. Tertio p̄ximū ledit z damnificat: aut in rebus: aut in fama. aut in p̄sona. id est in corpe cum suo falso testimonio Ergo quilibet talis bonus homo sic lesus pot̄ dicere cū xpo illud ps. In surrexerūt in me testes iniqui. Notandū q̄ sc̄is Thomas sc̄da sc̄de. q. lxx. dicit q̄ falsus testis peccat mortaliter z tenet ad restitutiōem oīm. xiiij. q. v. Nō sane q. vi. Si res aliena. Et tales puniūtur a deo non solū in futuro: s̄ etiam in p̄nti quandoq̄. Exemplū p̄z infra. viij. A.
Seq̄tur de mēdacijs. Pro quo nota q̄ mēdacium est falsa significatio vocis cū intētiōe fallēdi Unde q̄rit̄ vtrū maius peccatū sit mentiri verbo vel facto: Respondeo fm Thomā in quolibeto Lum eadē intētiō sit fallēdi in vtroq̄ vterq̄ peccat equaliter. verbū em̄ z factū assumunt̄ vt instrumentū fallēdi. vñ

nō refert quāntum ad peccatū vtrū aliq̄s verbo scripto vel nutu vel quocūq̄ facto mentif: sicut nec refert quāntū ad homicidium vtrū aliq̄s gladio vl̄ securi interficiat. Item q̄ritur: in quo differt mēdacium a falso. Respondeo: falsum dicit̄ quocūq̄ credit verū dicere: z tamen hoc idem quod estimat verū esse nō est verū Sed mētiri est quādo aliq̄s loq̄tur aliquid quod veraciter scit nō esse verū. z sic cōtra mētrem p̄ximam loq̄tur. Nā z mentif r̄ dicit̄ quasi contra mētē ire Ergo difficulter vel nunq̄ p̄t aliquis scire aliquē mentiri. nisi solus deus. quia quādo falsum loq̄tur quod credit esse verū nō mētitur s̄ falsum loq̄tur. **B** Sc̄is dum q̄ quisq̄ sunt q̄ possunt valere ad detestatiōem huius peccati. s. mēdaciū. Primo quia istud peccatū est diabolum. quia p̄mum mendaciū p̄misit diabolus. vt habet̄ Gen. iij. cum dixit p̄ximis parētibus nostris Nequaquē morie mini. Un̄ Johis. viij. legit̄ de diabolo Lum loq̄tur mendaciū ex p̄p̄is loquitur. quia mendax est z pater eius. ergo mendax habz linguaz diabolicā **S**cundū est hoc. q̄ illud peccatū inquinat membruz in quo magis indecēs est immūdiā. scz os hoīs. Reddit em̄ illud abhominabile deo. vñ Prouer. xij. Ab hominatio ē deo labia mēdaciā. Si aliq̄s os suū aptum haberet muscis z alijs rebus immūdis quocūq̄ vellent ibi itra re: z p̄mitteret eas ibi nidificare: os ei⁹ abhominabile esset hoībibus: sic os mendax abhominabile est deo: cū immūdiā mēdaciū plus displicet deo q̄ immūdiā muscarū **T**ertū. q̄ illud peccatū hoīem facit similit̄ false monete. ergo quāntum p̄ualet florenus bonus florenus falso: tāto p̄ualet homo verax homini falso z mēdaci. vnus aut̄ bonus florenus valet plus q̄ mille falsi. z bonus homo verax p̄ualet mille mēdacibus Et sicut falsa moneta nō valet nec ad emendum nec ad vendendū. sic homo mendax ad

90.

nihilū valet nisi ad gehennā. ¶ **Quar-**
tū est q̄ mendaciū est q̄dāz venenū q̄d
tante efficacie est q̄ in ip̄o hoīe existens
aiam interficit: iuxta illud Sap̄. i. Os
quod mentitur occidit animam. Ergo
mendaces habent linguam venenataz
Et mīz quoddam est quō illi miseri ho-
mines non timent illud venenum q̄d ī
ore sentiunt ¶ **Quintū** est q̄ hoc p̄c̄m
multum displicet deoz hominibz. Qu-
sicut deus multū diligit veritatem: s̄m
illud p̄s. Ecce em̄ veritatem dilexisti.
Sice conuerso odit mendaciū. p̄s. per-
des oēs qui loquunt mendaciū. Unde
Aug⁹. Verito p̄dit mentiē qz decli-
nat ab eo q̄d est: in id quod non est In
super etiam mendaciū abominabile est
coraz hominibz. Et p̄tas ecōuerso val-
de cōmendabilis est coram hominibus
Quid em̄ est laudabilius z honorabili-
us q̄ h̄c tale verbū. Ille verax in v̄bis
z iustus in factis. Et q̄d vituperabili⁹
q̄ ille qui est mendax in verbis: z fallax
in factis. z cum duo p̄mittit vix vnū sol-
uit. ¶ **¶** Unde notandū q̄ qui se
vult a peccato mendacij cauere: oportet
q̄ remoueat a se occasiones mendacij: q̄
sunt due. Prima est cupiditas: qz ex cu-
piditate z auaricia plura mendacia p̄ce-
dunt vt p̄z in modernis mercatoribz et
alijs pluribz peccatoribus. Sc̄da est ti-
mor mundan⁹ hoc em̄ timore petr⁹ chri-
stum ter negauit dicens. Non noui ho-
minem. ¶ **¶** Et sciendum q̄ men-
daciū est triplex. sc̄z p̄nitiosum: officiosū
z iocosum. In p̄mo offendunt illi qui
mentiunt contra fidei veritatē: vt q̄ chri-
stum dicerent esse natū non ex marie z gi-
nez hmōi. Item sc̄do offendunt illi qui
per mendaciū ledunt p̄ximī famā z ho-
nozem: sicut est mendaciū false detracti-
onis. Item t̄tio offendūt illi q̄ p̄ menda-
cium p̄ximū dānificant in bonis exteri-
oribz. sicut illi qui falsum aliq̄d deferunt
iudici vel tyranno. Et q̄ falsum testimo-
niū p̄tra aliq̄ē in causa pecuniaria de-

ponunt: ex q̄bz p̄ximus damnificat ¶ **¶**
ca q̄d querit: quid de re teste falso? Resp̄d
deo s̄m Tho. sc̄da sc̄de. q. lxx: Testis
falsus peccat mortaliter inquantū p̄iu-
rus est: z inquantū facit p̄tra iusticiam
z contra id de quo est speciale p̄ceptum
in decalogo. Et talis indubitanter tenet
ad restitutōem oīm que p̄xim⁹ ei⁹ amis-
sit p̄ eius testimoniū. i. 4. q. 5. Nō sane.
z. q. 6. Si res aliena. ¶ **¶** Querit vtrū li-
ceat testi aliq̄d recipere. Resp̄d deo p̄ fe-
rendo testimonio nihil debet accipere: nisi
tantū expensas ab illo qui eū p̄ducit. 4.
q. 3. Venturis. Et si accepit: turpis ac-
cepit. z restituet ei a quo recepit: nisi ille
dederit ad corrumpendū testem. tūc em̄
debet dare ei in cuius iniuriā accepit Se-
cundo circa mendaciū officiosum p̄mo
offendunt illi qui ex quadā pietate men-
tiuntur p̄ conseruanda vita p̄ximī: vt si
quis videat hoīem queri ad mortem di-
cat se non vidisse eum. ¶ **¶** Sc̄do circa h̄
offendunt illi q̄ mentiunt p̄ conseruan-
da hoīs continentia vt si virgo volētī eā
desforare mentiat z dicat se esse cōiuga-
tam. Tertio circa hoc offendunt q̄ mē-
tiuntur conseruando hoīs exteriorē sub-
stātiā vt si q̄s vidēt p̄donē velle quē spo-
liare dicat sibi parcas sibi: qz nō portat
pecuniā. ¶ **¶** Circa q̄d queritur.
vtrū sit licitū mentiri p̄pter liberationem
hoīs a quocunqz periculo. R̄ndeo s̄m
Tho. sc̄da sc̄de. q. cx. Non. sed lz̄tate
occultare p̄videnter sub aliqua dissimu-
latione. Vt etiam augustinus dicit Qu-
s̄m doctores. Omne quidem mendaciū
est p̄c̄m ad minus ventale sicut iocosū
Sed p̄nitiosum semp est mortale: quia
est contra charitatem dei z p̄ximī. Ter-
tio circa mendaciū iocosum offendūt illi
p̄mo qui mentiuntur p̄ releuando meroē
z tedio. sicut illi qui aliqua ludicra sin-
gunt vt hoīem melācolicum exhilarēt
Sc̄do circa idem offendunt illi qui mē-
tiuntur p̄ aliquoz solacio. Sicut illi q̄
ex cupiditate alijs cōplacendi fingūt a-

liqua iocosa mēdaciayt eos ad risum p/
nocēt. Tertio circa idē offendūt illi qui
mētunt ex adulatōe iocosa: sicut q̄ fal/
se cōmēdant hoīem: vt ex eo magis pla/
ceant. **S**cd̄i qui in hoc p̄cepto offen/
dūt sūt derisores qui offendūt primum
deridēdoz subsannando. Et q̄libet tal'
aduertere debet illd̄. Subsannās sub/
sannabit: z deridēs deridebit. **C**irca
q̄d querit: vtz derisio sit p̄ccm mortale
R̄ndeo fm̄ Tho. sc̄da sc̄de. q. 75: **D**i/
cendū q̄ q̄n quis malū alicui p̄sone vel
defectū in risum vel luduz ponit: derisio
d̄. Et siquidē hoc fiat inquantū malū ē
parū fm̄ se: sic derisio est veniale p̄ccm
Sed q̄n accipit quasi parū rōne p̄sone
sic aliquē deridere est euz oīno parū p̄/
derez taz vilē estimare vt de ei' malo nō
sit curandū: s̄ sit q̄si p̄ ludo habēd'. Et
sic derisio est mortale p̄ccm. z tanto gra/
ui' q̄nto maior reuerētia debet p̄sone q̄
iridēf. **U**nde grauissimū p̄ccm est iri/
dere deū: z ea que dei sunt. Sicut bea/
tam virginē z sc̄tōs. Sc̄do est graui' de
risio parentū. qz in maiori reuerētia sunt
habēdi. Tertio derisio iustoz p̄ quam
et hoīes de bñ agendo impediuntur.

Tertij sūt discordiā inf̄ hoīes
semīnantes. q̄d p̄ccm dñs inf̄ oīa alia
maxime detestat. sicut p̄ oppositū in cor/
dis charitatez cordiū vnitate maxie de/
lectat. **U**nde illi ch̄i reuerētiā pl' p/
turbant: q̄ ille q̄ lat' ei' lancea aperuit:
vel qui ip̄m cruci clauis affixit. Cui' rō
est fm̄ Henri. de fir. quia tales ei' sanī
guinem euacuant. per quē oīa pacifica
uit: siue in celis siue in terris sint. Item
illud peccatū opus est diabolicum z cō/
trariū operi xp̄i. **U**nde de diabolo scri/
ptum ē. Ioh̄is. x. q̄ disp̄git oues. Xps̄
vero de se d̄r. Matth. xij. Qui nō p̄gre/
gat mecum: disp̄git. Ad ch̄m z ad f/
uos ei' p̄tinet in pace viuere z pacificare
Un̄ **M**att. 5. B̄ti pacifici q̄m filij dī
vocabunt. **U**n̄ **B**reḡ. in pastorali **S**i
deuocant filij q̄ pacē faciūt p̄culdubio

sathane sunt filij qui eam cōfundūt.

S **Q**uarti sūt qui fraudulentē p̄x̄e
mo loquunt qui h̄nt mel in ore: z fel in
corde. z sic primos decipiunt. z tradu/
cūt. **Y**sus. **Q**n̄ bonū faris. z corde ma/
lū meditar'. **O**scula que iudas domio
dedit. hec mihi tu das. Et sciēdū q̄ q̄n
aliquis fraudulentē bonū loquit d̄ alio:
zvult q̄ audies eū loquat oppositum et
malum de eodem: tunc talis dupl'r pec/
cat. Primo in seipm̄ quia fraudulentē lo/
quitur. Secundo in proximum cui ni/
titur dare occasionē obloq̄ndi.

Quinti sūt qui primū cum vitij s̄ z im/
properijs p̄turbant. Et isti fm̄ Henri.
de fir. spiritualit' in faciē ch̄i spuīt. z d̄
sputis verboz suoz amabile ei' faciē im/
ficiunt. **U**n̄ autoritas. **F**aciē xp̄i videt
alapis contūdere qui primū in p̄sentia
nitit' p̄fundere. **Q**ueritur vtz contume/
lia siue conuiciū sit peccatum mortale
Respondeo q̄ p̄pter p̄ se loquēdo: tūc
est peccatum mortale. Et non min' q̄
furtum vel rapina: maxime quando lo/
quitur animo de honestandī proximum
Et ratio huius est. **Q**uia homo nō mi/
nus amat honorem suum qui ei per ta/
le conuiciū aufertur: q̄ rem possessam
que per furtum vel rapinam ei aufertur.
Ergo quicumqz obijcit proximo suo de
fectus suos iniuriose sine culpa. vt dicē/
do: tu es fur: vel vsurarius. vel mendax
vel tu ibi hoc fecisti. vel ibi sic vixisti: et
taliter egisti **U**el etiam defectus pene i/
nate: vt dicēdo. tu es cecus z gybhosus
vel scabiosus. z sic de alijs. cum confun/
dendo mortaliter peccat. z reus erit et
ne pene. **U**nde **M**att. 5. dicit ch̄ist'
Qui dixerit fratri suo fatue C euz supple
confundendo) reus erit gehenne ignis.
Quid tunc rei sunt qui parētibus su/
is cōtumeliā inferūt. vt dicēdo. tu antiq̄
stulte. vl' alio q̄cūqz mō eas maledicēdo:
tales filij incurrūt et n̄a maledictōez **U**n̄
Exo. xxi. Qui maledixerit p̄i vl' m̄i mor/
te moriat' scz etna. **Q**uerit vtz

De Nono p̄cep.

stis et pudicis p̄sonis: q̄ nunquā vel raro talia p̄ferunt: s̄ ihm ch̄m sept̄ nomi-
nant eo q̄ versat̄ in cordib; ip̄oz. s̄ p̄-
ter in br̄o Ignatio martyre: qui ī tormē-
tis positus sept̄ ihm nominavit. Et re-
quisitus quare hoc nomen toties nomi-
naret: dixit. Quia hoc nomē sc̄ptuz ha-
beo in corde meo: et reticere nō possuz. et
tortores post mortē eius cor extraxerūt
de corpore: et illud in partes sciderunt. et
in qualib; parte fuit sc̄ptū hoc nomen
iesus aureis litteris. Ergo qlibet ch̄i-
stianus se cauere debet a s̄bis mal̄z scur-
rilib; et luxuriosis. Unde Isidorus de sū-
mo bono. Vali sermones ī ore ch̄risti-
ani esse non debēt. Hoc etiā ostendit a-
p̄ls dicens. Dis sermo malus ex ore ve-
stro non p̄cedat. Et merito: q̄ s̄m dictū
ch̄i in euāgelio De om̄i v̄bo otioso red-
dituri sumus rōez. Multo forti⁹ de s̄bis
scuralib; et nociuis. Ergo merito quil-
bet nostrū debet a deo petere cuz p̄s. di-
cens. Pone dñe custodiā ori meo: vt n̄
delinquā in lingua mea. Et nota p̄ con-
clusionē octauī p̄cepti sc̄z de falso testio-
nio quō falsi testes puniant: qñq; in pre-
senti: qñq; in futuro. Et d̄ hoc pono ta-
le exemplū. . A. ¶ Legit q̄ quidam
bonus hō et iustus p̄ter rigorem iusti-
tie a quibusdā malis hoibus odiebat:
vñ ip̄osuerit sibi falsa crimīa q̄ et iuramē-
to p̄firmarēt eo q̄ n̄ facili⁹ credebāt eis
hoies p̄ter excellentiā vitē illi⁹ boni ho-
minis. Et p̄mus ait: nisi ita sit: (vt p̄fe-
ram) Digne peream. Secundus dixit
morbo regio ledar in toto corpore si ita
sit. Terti⁹ oculos pdam nisi ita res se ha-
beat. Quod totū sic euenit illis p̄t̄ pec-
catum piuri⁹ et falsi testimonij. Nā p̄m⁹
testis falsus mox a plaga ignis exust⁹ ē.
Sc̄os a pedibus vsq; ad caput consu-
mitur: quia putrid⁹ factus est. Tertius
talitā audiēs et vidēs: et de seipso timēs
factū reuelauit: et postmodū cec⁹ effect⁹
est. Unde d̄ hoc d̄ Salomō Prouer-
p̄. Falsus testis non erit impunitus.

Non concupisces rem p̄ximē
tui. Superi⁹ in septimo p̄cep-
to p̄hibuit furtū. hic autē p̄-
hibet concupiscētiā cordis di-
cens. Non concupisces rem p̄ximē
tui. Et sciendū q̄ contra hoc p̄ceptū faciūt
decem genera hoim. ¶ Primi sunt qui
concupiscunt bona alioz: et sciēs q̄ nō
p̄nt obtinere rē p̄cupitā non p̄sequunt̄
cōcupiscētiā. Si autē scirent se posse cō-
sequi concupitā: forsitan fortissime cona-
rent ad p̄sequendā cōcupiscētiā in ef-
fectum. et isti talit̄ p̄cupiscēdo mortalit̄
peccant. ¶ Sc̄di sunt qui aliena concu-
piscunt et cum om̄i conatu exteriori labo-
rant p̄ tali re illicite obtinēda: q̄ quāuis
non obtineāt: peccāt tñ mortalit̄: quod
apparet in fure et latrone p̄ furto et rapia
laborāte: q̄ licet in effectu nō furent nec
rapiant mortalit̄ tñ peccant et graui⁹ q̄
primi. Si autem prauis conatib; asse-
quuntur appetita: adhuc graui⁹ peccāt
vt patet in furibus et latronibus rez con-
cupitam illicite obtinentibus. Et istis
nunquā remittitur peccatum nisi prius
restituāt ablatū vt Aug⁹ d̄r. Dūmodo
tñ habeant facultatē restituēdi. ¶ Ter-
tij qui concupiscūt bona alioz iniuste: et
h̄nt spem vt ea sibi possint acquirere: s̄
nō audent attemptare p̄t̄ timorem cor-
poris et honoris. Sed si scirent se posse
euadere: p̄sequerent̄ toto conatu: et sic n̄
p̄ter deū dimitunt: sed p̄ter timorem
et confusionē humanam. ¶ Quarti sūt
qui concupiscunt iustas res: sed ad ma-
lum finem: id est ad peccādum: vtputā
ad vanam gl̄iam exercendam v̄l ad lu-
xuriam: vel ad crapulam. Sicut ille di-
ues de quo scribitur. Luce. vi. q̄ epula-
batur quorridie splendide. Ergo q̄cum-
q; videret aliquem ludere pecuniaz lu-
crari: vel usurarium vsuras exercere vel
videret superbias vestium: et sic de alijs
Et sic ad talem finem desideraret et s̄ba

Ignatio

27

bere diuitias: vt sic etiam contra deum
 posset viuere: peccat cōtra hoc p̄ceptum
 Et s̄m hunc intellectum non solum con-
 tra illud p̄ceptum faciūt illi qui aliena
 concupiscunt: sed etiam qui sua propria
 malez illicitē expendūt vt pomposi z vo-
 luptuosi tessarij z huiusmodi. ¶ **Quin-**
 ti sunt qui cum nimio appetitu z amore
 afficiuntur ad temporalia quāuis nō in-
 iuste vellent ea acquirere: tamē quando
 ille appetitus z amor temporalium supe-
 rat vel precellit amorem deiz appetituz
 proprie salutis: sic q̄ mens suffocatur ex
 toto: tales etiam grauiter peccant. S̄z
 heu plures sunt qui totum cor suū occu-
 pant cū talibz: sic q̄ raro vel nunq̄ d̄ dō
 vel ppria salute cogitāt. ¶ **Sexti**
 sūt q̄ auare possident z retinēt sua iusta
 bona cum nimia tenacitate z cū insatia-
 bili cupiditate sic q̄ de supfluis paup̄-
 bus non subueniunt s̄m iussu christi
 qui dicit Luce. xi. Quod superest date ele-
 mosynam. Et de his dicit Hermann⁹
 salditz q̄ si superflua tenent que danda
 essent: tunc si ex tali tenacitate superfluo-
 rum alij magnam penuriam sustinerēt:
 vt puta qui teneret superfluum bladū:
 vinum vel h̄mōi victualia vt cari⁹ vēde-
 re posset vnde multoz penuria z rerum
 charistia sequerēt: grauiter peccat. In
 necessitate ei extrema supflua tenacitas
 diuitū videt̄ oīno esse in iniuriā pauperz
 Unde Ambrosi⁹. Uniuersis creat⁹ est
 mundus: quem pauci diuites occupāt
 Unde Basilius super illud Luce. xij.
 hominis diuitis dicit. Nonne inq̄t spo-
 liator es qui dispensanda suscepisti pro-
 pria reputando. Est em̄ panis famelicū
 quem tu tenes. Audi tunica quā in con-
 clauī conseruas. Discalceati calcei q̄ pe-
 nes te marcescunt: indigentis argentū:
 quod possides humatum. Unde Am-
 brosius in s̄mone: Non minoris est cri-
 minis habenti tollere q̄ cū posset indu-
 gentibz denegare. Ergo tantoz scias re-
 erige bona: quātis posses p̄stare z nol.

Sciendū tñ q̄ m̄gr̄ in cōpendio theo-
 logice veritatis dicit. Cū quis retinet su-
 pflua ex insatiabili cupiditate: ē mortu-
 le p̄ccm. Et p̄cipuū signū talis affect⁹ ē
 q̄ quis reus poti⁹ putrescere sinit apud
 se q̄ vtiliter alijs dispenset. Verbi gra-
 tia. sicut ille qui panem vel carnes z fru-
 mentū vel h̄mōi cōestibilia perire per-
 mittit anteq̄ pauperibz erogare veller.
 Et hoc ex nimia paritate. q̄ timet sibi
 semp̄ deficere. z q̄nq̄ talis vix audet s̄z
 suā necessitatē cōmedere. Et in h̄ silis ē
 bufoni de quo legit̄ q̄ terrā comedit. et
 quādo caput sup̄ terrā erigit: tūc timet
 sibi terrā adhuc deficere z tunc non pl⁹
 audet comedere de terra nisi inquantuz
 potest cum vno pede tegere siue tollere.
 ergo quilibet possidens bona tempora-
 lia debet pauperibus cōdiuidere. Un-
 de Augustinus. Da christo in terris q̄
 tibi reddet in celo. Unde etiā Beda su-
 per Lucam. Non reprehenditur diues
 q̄ terram coluerit: vel fructus in horrea
 congregauit. sed q̄ fiducia vite in illis
 posuerit: nec pauperibus erogauerit. vt
 ab eis reciperetur in eternis tabernacu-
 lis. Nota exemplum de diuitibus tena-
 cibus. Legitur q̄ quidē diues tempo-
 re famis ne audiret voces querulosas
 pauperz ad quādā suā hereditatē iuxta
 quādā aquā se trāstulit vbi p̄ nimia fa-
 me paup̄ popul⁹ clamās: eū secur⁹ ē p̄-
 pter sustentatōez. Quoz voces audies
 respondit. Non durabo cū istis canibz.
 Et sic fecit mēsam suā poni retro in ali-
 am camerā vbi tales voces audire non
 posset. Et statim quidēz armat⁹ pulsa-
 uit in porta dicens: Aunci⁹ dei sum et
 volo loqui dño vestro: Sed cū seruitoz
 de mādato dñi sui eū assereret ibi nō eē
 Respondit. Mentiris. Nā in illam ca-
 merā ideo se trāstulit ne pauperuz cla-
 mores audiret: Et nūc ex parte dei ego
 cito eū vt cōpareat corā deo reddere ra-
 tionē de oībus temporalibz sibi cōmis-
 sis. Qui diues nox ad mortē infirmat⁹

De decimo

a caris suis ad pñiam ⁊ ad cōfessionem exhortabat artēti: q̄s ille audire rēnuīt h̄ dixit Ego ad iudiciū dī citat̄ cōparui et ad et̄nā dānatōem iudicat̄ sū sine oī spe salutis: q̄ sicut nō exercui miscōdīam ⁊ cōpassionē ad paupes xp̄i: sic eadē dī/strictōe sine miscōdīa sentētiat̄ sū: ⁊ sic infelicē aīa; expirauit. ⁊ res ⁊ corp⁹ ⁊ aīa; p̄didit. **Uñ Jacobi. 3.** Iudiciū fit ei sine miscōdīa q̄ hic nō facit miscōdīam. **¶** **S**eptimi sunt q̄ cupiscūt honorē ⁊ pulchritudinē p̄xi: honorē p̄t exaltatōem ⁊ supbiam. pulchritudinē p̄t hoc vt hominib; placeant: ⁊ hoc est p̄c̄m. **S**z si naturalit̄ quis appeteret pulchritudinē nō tñ s̄ deū p̄t hoc viuere veller: sic q̄nq; p̄t esse sine p̄c̄o. **¶** **O**ctavi sunt q̄ famulus vel ancillam p̄xi sibi attrahunt: cū tñ alias a fūitio recedere nō intendunt quod est phibitū in lege vt h̄ **Exodi. 20.** Nō concupisces frumyl' ancillam. ⁊c. **I**te est s̄ legem nature: quia hec est lex naturalis. Quod tibi nō vis fieri. videne feceris alteri. Et christ⁹ in euangelio. **¶** **Q**ue vultis vt faciant vobis hoīes. ⁊c. Ergo si tu h̄es famulū vl' famulā fidelēz non velles q̄ tibi q̄s eū vel eam abstraheret: sic ⁊ tu p̄xi teneris. **¶** **N**oni sunt q̄ nimio amore afficiūtur de superbia: tamen infra deum: ⁊ h̄ ē veniale. **¶** **D**ecimi sunt q̄ appetunt aliena cū voluntate conditionata: scilicet si possent h̄e sine offensa deī ⁊ iniuria p̄xi: ⁊ tūc vel nullū vel tantū est veniale p̄c̄m. siue talem ⁊ dītōem actualit̄ addant siue habitualit̄ eā intendāt.

De decimo p̄cep.

Non concupisces vxorem p̄xi tui **¶** **U**bi prohibetur omnis concupiscētia carnis. q̄ i sexto p̄cepto phibuit actū carnis: hic at̄ phibet cupiscētiā carnis. **¶** **U**bi sciendū q̄ hoc p̄ceptū faciunt quattuor genera hoīm. **¶** **P**rimi q̄ de/

liberate concupiscunt ⁊ libent̄ ope actuz perperarent si possibile ipsīs foret. ⁊ tales contra p̄ceptum dei faciunt ⁊ peccant mortalit̄. **¶** **U**erbi gratia. **S**i quis vna die centū dom⁹ intraret: ⁊ in q̄libet domo cupiscētiā malā sibi p̄visum acquireret: tot peccata mortalia acq̄reret. **¶** **U**nde **Matth. 5.** Qui viderit mulierē ad concupiscendā eam: iā; mechatus est eam in corde suo. **¶** **S**z vt cupiscētia transeat in affectū cordis ⁊ in consensum rationis. **¶** **E**t etiā si facultas assit facere disponat: iā; mechatus est eā in corde suo. q̄ fm iurayolūtas p̄ facto reputat. **¶** **S**c̄di sunt qui vellent ⁊ possent h̄ timent mundū ⁊ scādalum. **¶** **S**ed si sciunt se posse latere in hoc actu: nec de euz nec sanctos nec salutem anime curarent quin hoc potius p̄perarēt. **¶** **E**t tales q̄ sic dimittunt: deū grauit̄ offendūt q̄ voluntas est deliberata ad actum illū.

¶ **T**ertii sunt q̄ non cupiscunt nec actū p̄perare volunt: sed faciunt vt concupiscātur: vt multe mulieres. similit̄ ⁊ virgines que ad hoc se lauāt ⁊ ornant vt amabiliores fiāt. que non soluz in plateis ⁊ choreis: imo etiā in ecclesia corda viroz vulnerāt: dum eis nunc coloz albo: nunc crubeo. nūc familiarī colloquio: nunc manuū iniectione: nūc vultus compositione: nūc oculoꝝ lasciuia intuitionelaqueum ⁊ occasionem ruine p̄stāt. **¶** **E**t tales qui sic non concupiscunt nec actū facere volunt sed concupisci volunt sūt occisores aīaz. **¶** **U**nd̄ **Bern̄.** in fm̄oe. Nonne videt̄ tibi grauiorem ab eo xp̄s sustinere persecutionē. qui suggestione maligna exemplo pernicioso scādali occasiōe ab eo puertit aīas quas redemit. q̄ a iudeo qui sāguinē ei⁹ effudit. **¶** **¶** **Q**uarti s̄ q̄ non cupiscunt nec etiā actum facere p̄ponūt: sed tamē delectātur in morosa delectatione cum plena ratione ⁊ volūtate. **¶** **E**t talis morosa delectatio est peccatum mortale. **¶** **C**ōtra quod hec multi faciunt tā mulieres

Incipit tractatus

De nouem peccatis alienis

quod virtutes quales nolunt concupiscere nec vel
le concupisci ab alijs. tamen volunt agere
die festum in reliquijs nocturnis et turpiu
cogitationu: quod tamen nimis est periculosum:
quod facillime ex hoc peccato mortale incur
rit: ut probat Jacobus in canonica sua cum de
Concupiscentia id est interioris animi dele
ctatio cum conceperit: sub audiendo con
sensum rationis: parit peccatum mortale.
Sciendum secundum Gregorium. quod humana tem
peratio perficitur in tribus. scilicet suggestioe.
delectatione et consensu. Si enim sug
gestio inducit passionem que est sub
motus cogitantis seu delectantis in re
cogitare: sic est veniale peccatum. Si au
tem suggestio inducat passionem que est
quedam anime formalis deliberatio: tunc
aut non esse sentitur delectatio in tali co
gitatione: et sic vel non est peccatum vel
solum veniale. Aut sentitur delectatio in
cogitando: et hoc dupliciter. aut tunc del
beratio rationis non consentit in dele
ctationem: et sic est adhuc veniale. aut con
sentit: et sic est peccatum mortale: siue con
sentiat in delectationem interioris actus:
siue consentiat in ipsum opus. Cuius ra
tio est: quia non solum consensus verus
puta cum quis consentit in opus: est pec
catum mortale. sed etiam interpretatiuus
ut cum quis consentit in solam delectatio
nem interiorem: non autem in opus. Et
hoc habet veritatem si delectatio cadat
super obiectum includens in se deformati
tatem ad rectam rationem. Si autem quis
non delectetur in delectatione turpi: puta
si alicui placeat cogitare de specie alicu
ius mulieris pulchre absque ista deformati
tate procedente: sic consensus in talem dele
ctationem non erit peccatum mortale sed
potius veniale.

Explicit tractatus de decem preceptis.

Nouem sunt peccata aliena
quorum si peccator aliquis
in mortem deprehensus
fuerit sic damnatur ac si ip
suo Licet hoc nobis vide
atur mirabile quod homo damnatur pro alie
nis sicut pro proprijs. Ideo omnes sol
licite discite nouem esse genera hominum
que breuiter dicam qui dantur pro alie
nis peccatis secundum quod sunt nouem peccata aliena.
Primum est iussio scilicet cum quis iubet al
terum peccare. Verbi gratia. Dominus qui iu
bet famulum. vel pater qui iubet filium. et do
mina que iubet ancilla hec facere que sunt
contra charitatem dei et proximi. sicut rusti
ci qui iubet suos famulos danna inferre pro
ximis cum pecoribus suis in gramini bus vel
in segetibus: vel domina que iubet ancillam ad pro
tuleri alteri iure ibi gramina alteri recipere:
quod tamen bene cognoscatur esse contra voluntatem
illius cui est paratum. Et si nisi unum pannum
plenum gramini bus ancilla ex iussu domine re
cepisset: domina obligatur ad restitutionem. Item
mechanici in ciuitatibus qui iubet suos fa
mulos infideliter laborare sua artificia.
Item panifices qui iubent panem nimis
excessiue lanare extrahere. Item caupo
nes qui iubent famulos mensuram cum vino non
bene implere. Item patres qui iubent
filios et filias chorizare: et sic de alijs. Quod
quicquid iussisti quod est contra chari
tatem dei et proximi in istis reus es. et danna
naberis cum illis qui hoc ex iussu tuo pro
petrauerunt. Unde Sapientia 18. Simi
li pena seruus cum domino afflictus est
imo quandoque iubentes plus peccant quam
facientes. Herodes enim non decollauit
Joannem. tamen ira reus est tanquam
cum propria manu fecisset. Et hoc quare
quia iussit. Similiter pylatus qui non
crucifixit christum propria manu: sed milites sui

De peccatis

ex iussu suo. Nabuchodonosor Holifer
nem predari iussit. Antioch⁹ iussit q^d le
ges non seruari deberent quod fuit con
tra deum: et multi alij qui hoc iusserunt fie
ri quod est contra deum. Et hi omnes et
psiles dānati sūt et dānabunt. Et sicut
iste bon⁹ hō qⁱ iubet bonū fieri saluabit:
ita qⁱ malū iubet operari dānabit. Sed
vix tales tenent ad restitutōes. Rūdeo
q^d sic: q^u p^{ro} babilis q^u credit ex sua iussio
ne secuta esse ablatōem: v^{el} noie suo fa
cta rata habuit: alias nō. **B** **C** **S** cōz
p^{ro} cūm alienū ē psiliū. Quicūq^{ue} q^u altēi ma
lū consulit siue suo superiori: siue pari: si
ue suo inferiori vel alio mō cuiq^{ue} dā
nabit cū illo qⁱ ope p^{ro}fect. Unde peccant
mali consiliarij dñoz: qui suadent guer
ras: rapinas: exactōes: et alij qⁱ suadent
fornicationes et furti v^{el} h^umōi. Et q^u cun
q^{ue} dat consiliū v^{el} dānū p^{ro} ximis infertur
vt telonea noua instituere: v^{el} antiq^{ue} telo
nea aggrauare v^{el} augmentare: etiā cen
sum paup^{um} aggrauare. Item qⁱ in ciui
tatib^{us} dant psiliū ad nouas institutōes
in dānū paup^{er} et cōitatis: tales rei erūt
oim peccatorū illoz qⁱ a cōsilio eoz perpe
trata sūt v^{el} p^{ro}petrabunt vsq^{ue} ad nouissi
mū diē. si sic decedūt. Ergo qⁱlibet sibi ca
uere debet a consilio et doctrina mala: q^u
talis corā dō homicida reputabit. Unde
Aug⁹. sup Joannē. Homicida diabo
lus d^{icitur}: non q^u gladio accinctus nec ferro
armat^{us} accedat ad hōiem: s^{ed} q^u malū s^{ed}
bū seminauit. Noli q^u te putare nō esse
homicidā quando fratri tuo mala per
suades. Item mali consiliarij sunt sicut di
aboli qui semp malū suadent: sed q^u sūt
eis siles in culpa: consequēs est q^u erunt
eis siles in pena. Sed quia boni psilia
rii sunt sicut angeli dei qui semp suadēt
homini quod bonū et salubre est et ea qⁱ
sunt pacis: sic et boni consiliarij faciūt. et
ideo merito cum angelis gloriāz eternā
possidebunt. Item mali consiliarij sunt
filij cayphe: qui dedit consiliū vt x^{ristus} oc
cideretur. Unde o xpiane si consulis q^u

aliquis dānificet p^{ro}ximū suū in rebus q^u
alias non fecisset: tu teneris ad plenam
restitutōem: etiā si inde nunquāz aliq^u
emolumentū habuisti. Item si consulis
vt quis peccaret mortaliter. s. fornicādo
vel decipiendoy vel furādoz h^umōi. tene
ris satisfacere: quasi hoc ipm p^{ro}ccm ope
p^{ro}petrasses. Item tu uetula si suades alij
cui^{us}q^{ue} fornicari. oim p^{ro}ccoz ita rea es
sicut ipa fecisses. **L** **C** Item si suades
iniusta plia: iniustas guerras et h^umōi:
oim maloz qⁱ ibi fiūt re^{us}: et cōsiliū tuū
sup tereuertet. Unde d^{icitur} Eccl¹. 27. Faciē
ti consiliū neq^uissimū sup ipm deuoluet.
Unde Job. 18. Precipitabit eū psiliū su
um. Sciendū q^u mali psiliarij vt cōmu
niter turpi morte moriunt. Exempluz
de Aman Hester. 7. qui fuit suspēsus
ad patibulū q^u p^{ro}parauit Hardocheo
Item paret de principibus qui dederūt
consiliū contra Danielē vt mitteretur in
lacū leonū. Qui postmodū p^{ro} se fuerunt
in lacū missi: et sic a leonib^{us} deuorati: vt
h^{ab}et Daniel. 6. Item p^{ro} hoc in achitophel
qui dedit malū consiliū contra dauid et
postmodū seipm suspēdit: vt habet .ij.
Regū. 17. Ideo sollicito cauedum est
vnicuiq^{ue} a malo consilio. Quia vt fre
quenter malū cōsiliū sup ipm deuoluet
Exemplū. Tempe p^{ro}secutōis fidei chri
stiane fuit quidam cōsiliarius p^{ro}uersus:
qⁱ cōsuluīt p^{ro}fecto vt faceret fieri thauruz
eneū. et in medio lateris ipsius thauri fa
cerz magnū foramē cū optorio cū qⁱ clau
deret. et sic christianos intro poneret. et
ignē subtus thauruz supponeret. Et sic a
christianis mirabiles et lamētabiles vo
ces audiret: cū ab igne calore torq^{ue}ret.
Quod p^{ro}fect^{us} volēs experiri: cōsiliarium
eūdem p^{ro}mitus intro posuit. Et sic scōz
dictū Eccl¹. 27. Facienti consiliū neq^uis
simū sup ipm deuolutū ē. **D** **C** **T**er
tium p^{ro}ccm alienū ē psensus. videlz cū q^u
ex corde diligit malū q^u alter facit imo
et fouet. et tales digni sūt morte. q^u nullū
placē debet illud q^u dō maxime disp^{ro}lit

ect. hoc est peccatum et iniusticia. Quia
 o christiane hoc deus meruit apud te quod
 debeas dolere de malo quod fit domino tuo.
 Et ideo cum gaudes de quo doli debetis
 non es verus amicus dei. et ideo dicitur abe-
 ris cum consentis et cogaudes malefacientibus.
 ergo si non iussisti nec consulisti. sed so-
 lum consensisti ad mala facienda que sine
 tuo consensu non fuissent perpetrata: reus
 eris omnium factorum illorum malorum. et dicitur abe-
 ris cum malefacientibus. Unde ad Roma. i.
 Digni sunt morte non solum qui faciunt. sed
 etiam qui consentiunt malefacientibus. Ver-
 bigra. tu non velles aliquem ludere nec con-
 sulis. sed solummodo consentis: in hoc re-
 eris. Sicut pater et mater non iubent filium
 vel filiam fornicare. sed consentiunt: in hoc rei-
 erunt. et sic de alijs. Ergo quicumque preest
 alicui civitati: licet non iubeat malefacere:
 nec consulat: sed consentit malefacientibus et per-
 mittit fieri mala. siue hoc fiat propter ter-
 leluctum: vel propter favorem vel timorem
 humanum: reus erit omnium malorum que sub do-
 minio suo fiunt. Unde Sap. vi. Iudicium
 durissimum fiet his qui prestant. Hoc
 advertere deberet qui ludos fovent in ci-
 vitatibus vel in domibus suis eos ludere per-
 mittunt. et sic de alijs malis que sine consen-
 su eorum non possunt fieri. **¶** Quartum
 peccatum alienum est: adulatio. Et in hoc
 rei sunt isti qui peccata commendat in hominibus
 qui male faciunt pro quo damnabuntur. Nam
 qui ita laudant et adulant malefacientibus
 ita rei sunt quodammodo ut illi qui faciunt
 peccatum. Nam cum aliquis peccat increpari et non
 laudari debet. Ideo ita propter adu-
 latores et laudatores peccatorum mali confortantur
 in malicijs. et propter derisionem honorum alii
 qui homines verecundantur benefacere: quod est mi-
 serabile audire. et ideo tales principes sunt
 omnium malorum istorum. nam pervertunt ordinem
 recte rationis in hoc quod laudant illud quod reprehensibile
 et illicitum est. et vituperant et subsistant
 illud quod salubre et laudabile est. Et
 propterea tales aduatores sunt maledic-
 ti. Ideo habet Esai. v. Ue qui dicuntis

bonum malum: et malum bonum: ponentes res
 nebras in luce: amarum in dulce. dulce in
 amarum. Quare putatis quod ita tam femine
 quam viri: tot ita habeant peccata: etiam
 nescientes quod laudant in his que faciunt. et ita
 non cognoscunt se esse peccatores sicut coram
 deo sunt: et ita decipiuntur. Unde Esa. ix.
 Et erunt qui beatificantur et qui beatificantur
 precipitati. Unde etiam Seneca. Malum ho-
 minem blande loquentem agnosce tuum laqueum
 esse. habet enim suum venenum blanda lo-
 cutio. Ideo nolite laudare malum et deride-
 dere bonum. quod hoc est vnum de summis pe-
 riculis in ecclesia dei. Unde Aug. sup ps.
 Duo sunt genera persecutorum. scilicet vituperantem
 um: et adulantem. sed plus persequimur linguam
 adulatoris quam manu persecutis. Unde etiam
 Hiero. sup ps. Nihil est quod tam facile
 corrumpit mentes hominum sicut adulatio.
 Plus enim nocet lingua adulatoris quam gladius
 persecutoris. Hoc cognosci potest ex eo
 quod aduatores ligant homines in peccatis.
 Unde Aug. Adulantiem lingue ligant ho-
 minem in peccatis. delectant enim ea facere
 in quibus non solum non metuit reprehensionem
 sed etiam laudat operatores. Item tales adu-
 latores ponunt et consumunt pulvillum sub
 capite iacentis in peccatis. Unde Ezech.
 xij. Ue qui consumunt pulvillum sub
 capite iacentis. Super quo verbo dicit Greg. sup ezech. omel.
 ix. Quis male agentibus adulatur pulvillum
 sub capite iacentis ponit. ut qui cor-
 rumpitur ex culpa debuerat: in ea fulcatur lau-
 dibus quiescat. **¶** Sequitur videtur quomodo
 malum in malicijs suis laudant et virtuosum
 in virtutibus suis irrident. Pro quo sci-
 endum quod vitia per aduatores acquirunt sibi
 virtutum nomina. nam superbia edificatorum. ves-
 stium. angulorum. calceorum. et omnium exteriorum
 gestorum ab ipsis honestas est nuncupata
 ut dicitur. quod bene decorat te ista tunica vel
 ista vestis: quod pulchra es in facie. quod bene
 decorat te illud pepulum. quod pulchre incedis
 et sic de alijs. Et in hoc quod imitantur ludere
 in superbia extollendo se super alios: in hoc
 commendat: quod est valde nocivum et reprehensibile

De peccatis

le. qz xps dicit in euāgelio. Qui se hūillat zc Scdo auaricia noīaf puidētiavt cū q̄s die noctuq; oīb; virib; laborat p acq̄sītōnererū t̄paliū. siue iuste. siue iniuste vl̄ q̄cunq; mō potest. siue sit cū dō vl̄ p̄tra deū minime curās. oēm sollicitudinē suā adhibēs q̄no possit t̄palia cōgregare: z cū tāta auiditate q̄ nūq; et; satiatur. Et in h̄ cōpaf inferno: Un̄ aug^o. ad q̄ndā comitē. Inferno auar^o ē silis. Infern^o ei q̄ntoscūq; deuorauerit: nūq; dicit satis ē. Sic z si oēs thezauri p̄fluierit in auarū. z tal' ab adulatorib; n̄ nominat auar^o: h̄ puid^o. ¶ Tertio dissolutio socialis: iocūditas ē noīata. vt cuz quis p̄iūgit se alijs in differēter siue i bonis siue in mal'. siue i licitis siue illicitis. Sicut i corizando. saltādo. in ludēdo z sic d' alijs Et tal' ab adulatorib; n̄ noīaf dissolutus: h̄ sodal' siue soci^o. i. gesellig. Et tal' q̄ sic se p̄format malis i illicitis. postmodū habebit societate demonū et oīm dānatorū. z carebit societatez dei et oīm electorū. ¶ Quarto astucia ab ip̄sis adulatorib; prudētia noīaf. vt cum q̄s ē astur^o. i. hynderlistig. i. mercātijs. z i alijs suis negocijs. et lucrat mētēdo z decipiēdo z defraudando homines z truffando p̄rios. Qui nouas adinūctōes iuenit vt sic p̄rios decipe possz. tales ab adulatorib; hui' mūdi prudētes noīant. Un̄ Lu. i6. Filij hui' secl'i prudētiores sūt filijs lucis i gnatione sua. ¶ Quinto laxa p̄scia libertas aī noīaf vt cū q̄s sine timoē de viuit: nihil timēs nec curās deū i cogitatōib;. locutōib;. z opib;: h̄ sine oī timore dī peccat. z q̄ delectabilia sūt carni p̄perat. Et tal' letus ab adulatorib; noīaf De q̄bus dī dñs Lu. vi. Ne vobis qui nunc ridetis. zc. ¶ Sexto garzulus affabilitas noīaf vt cū q̄s est garzulosus. i. claffig. siue vir siue mulier scurzilia p̄ba p̄ferēs: non curā do vtrū deū offēdat i hoc. tales nominant solaciōsi. i. kurtz wilig. In quo alī qui multū delinquūt. salz. p̄citando ho-

mines annosos ad iracundiā z impatiētiam z ad blasphemā: q̄ als ex natura et ex senio mirabiles z impatiētes sunt. Et quicqd tales sic peccant redūdat in eos q̄ eos p̄citauerūt ¶ Sc̄ptur videre q̄no p̄tutes z virtuosī irridentur et p̄mo cum q̄s est abstinēs z vult parce viuere z tm̄ in necarijs contētus ē: talis abstinētia auaricia siue p̄citas noīatur. q̄si nō audeat vti de bonis sibi concessis. cū tamē talis nō p̄pter p̄citate dūmittit: h̄ qz scit redditurū se esse rōem de oībus creaturis q̄no vsus sit: ideo abstinens viuit ¶ Secūdo si humilitate dūligit exēplo christi q̄ dicit. Discite a me qz mitis sum z humilis corde. z humilitatem studet seruare in verbis z factis z nitit scandalū cauere: timēs illud dictū christi. Math. xvij. Ne vobis illi p̄ quē fit scandalū. tūc talis ab adulatorib; huius mūdi hypocrita noīaf. ¶ Tertio maturitas. id ē ernsth abstickēit oder dappferkeit. s. cū mature incedit quis in verbis z factis timēs leuitatem mētis ostēdere: tūc talis maturitas amaritudo vocat. id est surgesch. ¶ Quarto q̄es deuotōis. s. cū quis nititur expellere extraneas occupatōes: z deo tranq̄llum z q̄tum cor offerre: tūc talis q̄es deuotōis pigricia noīatur ¶ Quinto simplicitas scz cū quis p̄m p̄phetam in simplicitate cordis querit deū. z p̄m dictū xp̄i studet simplicitatem colūbe ostēdere: tūc talis simplicitas stulticia noīatur. z talis ab huius mūdi amatorib; deridet. Unde Jobis. xij. Deridetur iusti simplicitas ¶ Sexto timor dei litigiosa p̄scia noīatur. s. cum q̄s deū p̄ ocul' habet in verbis z in factis timēs deū offendere. talis nō dī timorofus h̄ erroneus in p̄sciētia. ¶ Septimo fugere publicā z malā societatem singularitas noīatur. vt cū q̄s vult sibi cauere a mala societate: aduertēs illud dictū p̄phete. Lū scō scīs eris et cū p̄uerso p̄ueteris: tūc talis singularis z despector noīaf ¶ Octauo si q̄s iu-

ficiam quirit et exigit: tunc talis impatiens et
 austerus noxiatur. Non si quis gratiam ho-
 minum habet: tunc adulator noxiatur. De
 cio si quis informati et correcti, proximi in-
 terdit: tunc presumptuosus dicitur. **H** **¶** Qui
 in peccatum alienum est recursus. Et sunt il-
 li in hoc rei qui tenent malefactores et ad
 quos habent recursus. Verbi gratia, aliquis
 furat et habet apud quem furtum abscondat
 vel rapinam, vel cum quis tuus malefactorum
 non permittendo fieri de ipso iustum iudicium
 et multa hominibus. Ergo si potes es et in ca-
 stro tuentis raptos cum rapinis: reus eris
 omnium peccatorum illorum, certe non essent tot rapto-
 res si non haberent tutores. Et de eisdem
 querit dominus per Esaiam, iij. Et rapina pau-
 perum in domo vestra. Item si tu es recep-
 tor hospitum et recipis in domum tuam homines
 non timentes deum et amministras eis ciba-
 ria illicita, ut in xl. lacticinia cum alis sunt
 sani et fortes: et possunt uti cibo quadragesima-
 li, et cum bene haberes eis administrare cibum
 quadragesimali: sed propter lucrum amministras
 eis cibum illicitum: tunc princeps eris illorum
 peccatorum. Sed diceres, videant ipsi quod
 ad me. Rursum deo quod ex charitate dei et proxi-
 mi obligamur promovere proximum in his
 que sunt salutem et non administrare eis occasi-
 onem peccandi. Item si princeps es et hos-
 pitio recipis lusores, blasphematores, le-
 nones qui cum meretricibus peccant que non sunt
 legitime uxores eorum, et hoc facis propter
 lucrum temporale: reus eris omnium malorum. Item
 paterfamilias qui tenet famulum et ancillam
 simul peccantes in domo sua: reus erit illi-
 us peccati. Breuiter quicquid committitur
 in domo tua quod est contra deum ab his que hos-
 pitio recipis scienter: reus eris omnium malo-
 rum illorum, et tales receptores sunt sicut scu-
 ta protegentes eos malefactores, de quibus
 dicit psalmus. Et scuta turbent igni. **S** **¶** Se-
 xtum peccatum alienum est participatio in
 peccatis alienis, videlicet cum quis partem habet
 in lucro peccati, et prosequens partem habe-
 bit in pena, ut qui scienter emunt rapinam vel
 furtum: vel inde comedunt vel bibunt, tales

tenentur ad restitutionem in quantum de his ini-
 iustis usi sunt, etiam si sex vel octo come-
 dissent unam autem auram furatam: quilibet restituere
 teneretur partem suam quantum ad eum pertinet.
S **¶** Item intelligendum est de his que a iudeis
 dona et munuscula recipiunt que ab alijs pro
 usuram receperunt, et tales tenentur restitu-
 ere: non ipsis iudeis, sed ipsis a quibus ipsi pro
 usuram receperunt si habeant noticiam il-
 lorum. Sicut: tunc secundum psalmum confesso-
 ris debet dare pauperibus. Idem dicendum
 est de lusoibus et de his que bona pro ludum ac-
 quisita recipiunt, quia omnes tales tenentur
 satisfacere secundum psalmum prudentis confesso-
 ris, ergo nullus debet cum lusoibus bibere
 vel comedere, nec denarios illos que ad
 lumem ponunt recipere, sicut quando turbantur
 lilia pro uno denario tunc recipiunt quat-
 tuor, et tales tenentur ad restitutionem secundum
 psalmum confessoris. Item iudices et rei-
 publice prudentes qui permittunt panem
 et vinum minorari pro pecunia, et alij que
 plurimi qui participant quocumque modo scien-
 ter in lucro peccati, ut uxores et pueri in-
 iusta scienter hereditantes, unum tam uxores
 que filij sacerdotum belis simul a rege con-
 busti sunt, ut legitur in Dan, ca. xiiij. **I**
¶ Septimum est: cum quis mutus est in pec-
 cato quod corripere et reprehendere tenentur. Unum
 quibus deus commisit subditos, ut patris
 et patribus familias tenentur ut subditos
 et filios corripiant, ut expedire vident
 pro loco et tempore: ne una cum ipsis pere-
 ant. Unde legitur de sacerdote Heli, i.
 Regum, iij, qui non correxit filios suos in
 que agerent: vel qui tacuit: vel qui tepide
 correxit punitus est hic pro morte tem-
 poralem, quod fractis cervicibus cadens de
 sella retrosum expiravit, et si est in infer-
 no non inuenimus aliam causam nisi quod fi-
 lios suos non correxit ut debuit, propter
 quod dominus eum subitanea morte interfecit.
 Unum cum filij a parentibus: et laici a patris su-
 is reprehenduntur: neque ipsi vel subditi in-
 dignari debent, nam ad hoc tenentur: alius dicitur
 narentur cum ipsis, unum Ezechiel, iij, Si dicere

De peccatis

me ad impiū morte morietis: scilz p tua
supbia: auaritia: luxuria: zc. z tu nō an-
nūciaueris eis: neq; locutus fueris vt a-
uertat a via sua impia z uiuat: ipse impi-
us iniquitate sua moriet: sanguinē eius
de manu tua requirā. **O**ia peccā q̄ prela-
ti pnt corripere nō corrigunt ipis imputa-
bunt. z p eis dē dānabunt: Ergo sap. 3.
Iudiciū durissimū fiet his q̄ plunt. **I**te
si confessor dure p̄fitētē redarguit p̄ terea
nō debet indignari. qz tenet. Et confessor
potius debet duo bene expedire q̄ decē
negligēter. **Q**z n̄ est redditur rōem de
nūero p̄fitētium. vtz paucos vl' multos
audiuerit. h̄ qlit̄ eos expediuit. Si at̄ cō-
fessor p̄pter lucrū tpale negligēter expe-
dit sibi p̄fitētes: grauiter peccat. qz fm̄
doctores q̄ aliquē sciēter absoluit quez
corā dō p̄bilit̄ scit n̄ eē absolutū: ipso
fco peccat mortalit̄. **V**ideāt ḡ cōfesso-
res quō absoluit p̄pulos hoies q̄ non
intēdūt suā supbiā dimittere: imo ipso
facto oñdūt suā supbiā i vestimēt̄ pom-
pōsis: z in scissur̄. z sic d̄ alijs peccatori-
bus. q̄ oñdūt p̄bilit̄ signa q̄ nō hnt̄
firmū p̄positū abstinēdi a peccatis vt for-
nicarij. z publici adulteri: q̄ meretrices z
p̄cubinas secū i domo tenēt: nec eas a se
amouere intēdūt. **S**ilr̄ vsurarij z luso-
res q̄ nō sūt parati ad restituēdū fm̄ cō-
siliū cōfessoris. **S**ilr̄ z supbi chorizātes
z torneamēta exercētes. q̄ fuāt illa orna-
mēta i q̄b̄ peccauerūt. **E**t h̄ eē euidēs si-
gnū. q̄ tales n̄ intēdūt firmit̄ dimitte.
Qz si iā intēderēt: resignarēt talia orna-
mēta q̄bus nō vtūtur: nisi ad peccāduz
Tūc in futur̄ opteret eos sibi alia orna-
mēta supbie p̄parevbi fortassis sūpt̄ z
p̄ciositas taliz̄ cōparādoz eos a peccō
retraheret. **S**icut illi supbi q̄ hnt̄ mag-
na capucia. vnū de q̄nq; vl' sex vlnis. z
lōgas scissuras in capucijs z tunicis. et
dñez puelle q̄ hnt̄ magna crinalia i q̄b̄
chorizauerūt. z sic d̄ alijs. **L. Q**uarta
uū peccatū alienū nō obstaē p̄ctis. **E**t h̄
spectat ad p̄latos z p̄sidētes. **U**n̄ vos p̄

lati z dñi q̄ subditos vestros nō coher-
cetis. h̄ dimittitis eos inferre damnum
paupibus pullos. āseres. anetas. peco-
ra auferre. fruges eoz eqs vestris in pa-
bulū graminare. fructus horroz z vine-
arū furari z vi accipe. paupes vitupera-
re. pcutere. ledē. irridere z male tractae
z hmōi. z nō phibētis: vos damnabi-
mini. **U**n̄ **E**zech. xiiij. dicit dñs p̄lati.
Nō ascendistis ex aduerso: nec posuistis
vos murū pro domo israel vt staretis in
domo dñi. oēs em̄ rectores ad hoc sta-
tuti sunt: q̄ vnusq; terrā sibi subiectā
in pace teneat. **E**t si forte ipse rector z p̄-
latus nō spoliat subditos: tñ nō resistit
spoliantib; **C**z si eēt in terra ita ampla si-
cut vltra mare dōim peccatorū q̄ fiūt in
ea p̄ raptos q̄b̄ resistē posset p̄iceps
est. z de oibus his redditurus ē deo rō-
nem. **I**te vos patrefamilias si filij ve-
stri vl' familia mala p̄petrant damna in-
ferēdo p̄ximis. z si eos p̄ posse nō emē-
datis: z si multa bona opa facētis ieiū-
nādo. orādo. vigilādo. elemosynas dā-
do. z hmōi. eo minus nō damnaremi.
Cur putatis q̄ deus p̄tulerit hoiez hoī-
nūquid ad honorē istoz z defectōem il-
loz. **N**ō: h̄ vnusq; p̄tatem ad h̄ a deo
accepit vt malū fm̄ vires phibeat. z su-
os subditos ab incursib; maloz defen-
dat. **U**n̄ si p̄sidētes possunt phibe ma-
la z nō faciūt damnabunt. **I**te vos dñi
et dñe qui p̄mittitis filios vr̄os turpia
p̄ba loqui z mala p̄petrare opa. z rīdet̄
z nō phibētis. z vos viri familiā vr̄az
et vos iudices z potētes subditos vr̄os
si impedire poteritis talia mala. z si ali-
ud peccatum nō habētis q̄ illud solum
damnabimini. **H**oc merito facere debe-
rēt z aduertere isti p̄lati z p̄sidētes qui
de sua potentia z dignitate nesciunt ni-
si gloriari: tota die occupando se in tor-
neamentis. hastiludijs. venationibus.
potationibus. ludis taxillarum. z sic d̄
alijs multis mundi vanitatibus. nūq̄
vero vel raro se occupantes circa pau-

pep: viduar: clericoz: orphanoz. religi
osoz: hmoi iudicia. cuz tñ nulla alia de
causa vt pmissu e: ds eis prateptulerit:
nisi p tuitoe eccler paupm Un dz Au
meri. 25. q pncipes ex iussu dei st suspē
si p pcco ppli. Un dixit dñs ad moysē
Tolle cūctos ppli pncipes: z suspende
eos solē i patibulo Et h iō fm glo. qz
fuerūt auctores pccī illi ppli. vl qz n p/
hibuerūt. **¶** Nonū pccm alienū ē n
manifestaē pcca hoiz ad corrigēdū z ad
emēdā dū vt qūqz sat piclm alteri? z eū
nō auisat z pmunit siue i corpe siue i aīa
aut in rebz: cū tñ bene posset illuz pmu
nire: reus erit si h non fecerit. Sic si scī
res aliquē peccare z posses h māifestare
q impediret z emēdaret: si non faceres
reus esses. Itē si scīs rē furatā circa ali
quē iniuste detētā: z non vis dño rei pu
blicaē: vt sic suam rē rehabere possit. cū
tñ h comodez licite posses. re? erz coraz
deo in illo pcco. Et si vn? inferret dam
nū p xio i pto siue i agro: siue i hozeo: et
si pclamaēs eundē: tūc tal sic pclamat?
cessaret a dāno iferēdo. z nolles h face
ppter charitatē pximi i subsidiū dño rei
tūc re? eēs corā dō Itē si hqsvellz aliqū
iniuste capē: z tu bono mō posses illum
pmunire: z nō faceres: re? eēs. Itē cū vi
deres aliquē occulte peccare z posses hoc
māifestare illi q posset pdessez emēdāē
ne iste itez peccaret: z nolles ea facere. z
sic dissimulares: tūc eēs pnceps illi? cri
mis. Sz aliq dicit cū aliq iniusta fieri
vidēt qd hoc ptinet ad me? Rñ deo ill
Ex pcepto fraterne charitatis qlibet te
net pueniē piclz sui pximi z corpis z aīe
cū h comode pt. Exēplū: si videres cecū
trāsire erga foueā: z nō pmunires eū: ho/
micida illi? esses corā dō: si i foueā cade
ret. z si sic moreret Itē cū i synodo pāpī
tur oībz i eadē prochia existētibz vt māi
festaret crimia publica ad corrigēdū ea
Qd qdā n curāt. z iō seipos miserabilē
dānat. q qūqz causa. pāguinat? vl fa
miliaritatis. vel cā lucrī n pderet pccm

quod pdendū eēt: fm iura symonā cō
mitteret z qūiter peccarz. Et qūqz scī
ret hereticū vel phitonissam z nō pderz
mortaliter peccaret. qz meli? esset tales
corruptores fidei pderē platis ecclie: qz
valde diu in pane z aq ieiunare.

¶ Explicit tractatus de nouem peccat
tis alienis.

¶ Incipit tractat? de vij. pccis mortu
lib. Et pmo de pcco mortali in cōi.

Placatū cum

psummatū fuēt gnāt mor
tē. Jaco. i. Hoc intelligit
de qlibet pcco mortali. **¶**

¶ Pro q sciendū q pccm mortale pmit
tit qtuor mōis. Primo qñ nescit se face
re ptra pceptū dei. vel pceptū plati vl
ecclie. vel aliq viciū de septē vicijs capi
talibz. Et in hoc ignorātia non excusat
hoiem vsum rōis hntem. vñ Aug? de
grā z libero arbi. Ideo diuina pcepta
data sunt: vt excusatio de ignorātia nō
haberet. Sicut de pceptis ecclie z plato
rū intelligit. qz pceptū plati dz pceptuz
dei. In signū hui? xps dicit in euāgelio
Qui vos audit me audit zc. Ergo pla
tis obediendū est tāqz dño iesu xpo: ma
xime in his in qbus tenemur eis obedē
re. sicut qñ sub pcepto pāpīūt ieiunare
vel festa scōz celebrare. z sic de alijs Er
go qūqz sine causa z nccitate sciēter z
ex pceptu ptra hmoi pceptū plati vel ec
clie fecerit peccat mortaliter. **¶** Querit
tur vtrū aliq ignorātia possit hoiem ex
cusare de peccato? Respondet q est tri
plex ignorātia. Prima inuincibil. z ista
est duplex. s. innata vt in puerz z in amē
tibus adultis: q nūqz vsum rōis habue
rūt. Alia ex casu. vt in adultis q hnt rō
nem. z postmodū qñqz incidūt in amen
tiam ppter debilitatē capitis vel ppter nē
miam abstinentiā vel de alijs causis. et
talis ignorātia inuincibil excusat a pec
cato mortali. Un Aristo. iij. Eth. Ig

Mo.

.90.

me pro ea puniatur. Est autem quando quis
 continet scire: ut eo liberi possit peccare.
 hanc habuerunt pharisei de christo. et ad
 huc multi christiani habent qui fugiunt pre-
 dicaciones. Et est malum signum quod homo non
 potest nec vult audire veritatem. et hoc idem
 contingit. quia excecavit eos diabolus
 et etiam propria malicia eorum. Unde psalmus
 loquitur intelligere ut bene ageret. Et tales
 decipiunt seipsum. unde Iheronimus de summo ho-
 mine. Sunt qui propter ignorantiam excusaciones
 scire nolunt: ut minus culpabiles vide-
 antur. qui tamen seipsum non muniunt sed de-
 capiunt Insuper et in talibus est magna per-
 tinacia. Unde Iheronimus ibidem. Ne scire simpli-
 citer ad ignorantiam pertinet. noluisse vero
 scire ad contumacem superbiam. **De Se-**
cundo modo committitur peccatum mortale pro-
pter conscientiam erroneam. ut cum quis facit
aliquid quod in se non est contra preceptum dei
nec unum de septem peccatis capitalibus
sed conscientia diffinitive hoc iudicat esse pec-
catum mortale. et sic super hoc facit. et talis
conscientia est multum periculosa. quia tales faci-
unt sibi peccata et illaqueant se periculose
et hoc fit instigante diabolo. qui cum non po-
test eos in manifesta peccata inducere si-
cut in luxuriam. in gulam. et sic de alijs. tunc
inducit eos in perplexitatem peccandi. quia
quicquid fit contra conscientiam: edificat ad ge-
bennam. Et hoc sic patet. quia Augustinus dicit
quod omne peccatum est contra legem dei. Non
licet aliqua in se non sint contra legem dei. ut le-
uare festucam de terra. vel calcare super ca-
lamum. et sic de alijs. Si tale quod comp-
henditur a conscientia ut contra legem dei exi-
stens. et sic voluntas in ipsum fertur: mani-
festum est quod voluntas ferretur per se loquendo
et formaliter in id quod est contra legem dei
et hoc facit quod putat esse contra legem dei
Et sicut periculosum est habere nimis
amplam conscientiam. sic inquietum est ha-
berenimis strictam: medium optimum
est et salubrius. Unde Iheronimus. Ponit deus
in medio spiritum suum. Unde Aresto.
Medium in omnibus est laudabi-

le. Ergo si vis quieto corde deo servire
 tunc debes tibi eligere discretum confesso-
 rem et probatum in vita et scientia. et ei te
 ex toto committere. et tibi nunquam diffinitive
 ut debes aliquod peccatum mortale for-
 mare ubi non es certus. sed simpliciter con-
 fiteri debes factum in se iudicio confessoris
 relinquendo. Sciendum tamen quod
 aliud est timere. et aliud est conscientiam
 diffinitivam habere. quia timor conscientie
 non semper est peccatum: nec vituperandus
 nisi sit nimis excessivus. Unde Gregorius
 Bonaz mentum est tibi culpam agnosce-
 re ubi culpa non est. Idem in moralibus
 Iusti omne quod agunt metuunt: dum carite-
 te considerent ante quem iudices stabunt
 Sciendum quod licet timere debeamus di-
 vinitatem iustitiam: tamen etiam sperare de-
 bemus in suam misericordiam et bonitatem.
 Unde beatus Augustinus. Simus diligentes
 dei misericordiam: metuentes eius iustitiam:
 nec de remissione peccatorum desperemus.
Tertio peccatum mortale committitur:
quoniam unus plus diligit vel timet cre-
aturam quam creatorem. sicut si plus vel equum
diligis uxorem propriam vel filios vel hono-
rem tuum vel alia temporalia sicut deum vel ultra
deum. et sic facis creaturam deum tuum. quia
quid diligis ultra deum: hoc est deus tuus
Unde Augustinus. Hoc ab homine colitur quod prece-
teris diligitur. Et talis qui sic proponit cre-
aturam creatori: peccat mortaliter. Et
ratio est. quia tunc facit contra preceptum chari-
tatis: in quo precipitur deum diligere su-
per omnia. Et notandum quod quilibet
de numero salvandorum sic debet dilige-
re deum super omnia. quod potius deberet omnia tra-
sitoria et temporalia perdere. insuper et omnia ma-
la huius mundi tolerare: quam deum cum uno
solo peccato mortali offendere. Unde apostolus
Quis nos separabit a charitate dei: an
tribulatio. an angustia. an fames. an ni-
ditas. an gladius. an mors. an vita. Quod
quam miseri homines sunt isti: qui propter
modicam substantiam temporalium quam
iniuste lucrantur separant se a deo.

De peccatis

Vel etiā ppter modicam delectatōem
carnis quā pnt habere in vno actu luxu-
rie deū deserūt. Vel etiā q̄ ppter modū
eā gloriā trāsitorīā z supbiā quā hīc q̄
runt in supbiā z ornatu vestīū deū z so-
ciatē scōz z angeloz pdunt. z psequē-
ter stola gloriē z aīe se priuāt. vñ Chri-
stos. in sermone q̄dā. Excludi a bonis
eternis z alienū effici ab his q̄ pparata
sunt scīs: tantū cruciatū z tānū dolorē in-
fert: vt si nulla extrinseca pena torquerz
hec sola sufficeret. Quarto mō pmittit
peccatū mortale qñ actus peccati venia-
lis ordinat in finē peccati mortali. Ver-
bi gratia. vñ verbū iocosuz in se est pec-
catū veniale. Sed si loqr verbū iocosuz
cū muliere vel virgine ea intētōe vt pos-
sem eā allicere ad peccandū mecum tūc
illud verbum erit mihi peccatū morta-
le: nō q̄ verbū iocosum in se sit peccatū
mortale. s̄ quia refero in hūc finem q̄ fi-
nis in se est peccatū mortale Et sic ppter
talem intētōnē erit peccatū mortale qd̄
vnt qui simile verbū in ioco esset locut⁹
esset veniale. Item aliud exemplū Duo
tangā vnam mulierē vel virginē. vnus
ex ioco z leuitate tūc vix peccat venialit̄
alius cū intētōe alliciendi eā. Et sic il-
le ppter intētōem talem tāgens sic mu-
lierē vel virginē peccat mortalit̄. z sic
de alijs. Sicut de visu. duo vidēt mulie-
rem pulchrā. vnus videt eā tanq̄ rem
pulchrā vel hīmaginē pulchrā. Et hoc
nō est peccatū vel forte vix veniale. Ali-
us videt eā cōcupiscendo eam. z sic ille
peccat mortalit̄. Vñ xps in euāgelio
Qui viderit mulierē ad cupiscendū eā
z̄c. O deus quot ptingunt talia pecca-
ta in mūdo isto: etiā sine actu luxurie.
s̄ solummō tāgendo. āplexando. loquē-
do. videndo. cupiscendo. z sic de alijs
modis de q̄bus plures modicā vel nul-
lam psciētā hnt. O immūde munde
quot damnātur a te. q̄ nescienter cadūt
in infernū. Chri. sup. Bartheū. O q̄
miserū est mūdus. z miseri q̄ eum se-

quūtur. sp̄ em̄ hoies mundi opa excludē
runt a vita. Et sic habemus illas q̄trū-
or regulas de peccō mortali z̄c.

Damna peccati mortalis. s̄
Eccatū mortale pfert plura dā-
na Primo nocet ipi faciēti. Se-
cūdo illis q̄ sunt in purgatorio.
Tertio dānat̄ in inferno. Quarto sal-
uatis in celo. Quinto viatoribz in hoc
mūdo. Postremo ipi xpo. Primo nocet
ipi faciēti. z hoc in vita z in morte. z eti-
am post mortē. Vñ ps. Delictū meum
ptra me est semp z̄c. Primo facit ho-
minē miserum in pnti vita. quia spoliat
eum om̄ibus bonis suis z meritis que
quis fecit: z oibus virtutibus z gratijs
Si tot bona opa q̄s haberet z etiā vir-
tutes quot paradysus hz nobiles arbo-
res. flores. herbas. z radices Itē quot
celū stellas. q̄t guttas mare. hec oia per
vñū mortale peccatū pereūt. quia nūq̄
habebit aliquod bonū in celo p his o-
ibus. nisi p pñam recuperabit. Ezech.
xviij. Si auertit se iustus a iusticia sua.
et fecerit iniquitatem: nūquid viuēt? om-
nes iusticie quas fecit nō erūt in memo-
ria. Insup nihil boni p̄t opari qd̄ sit
ibi meritorū vite eterne q̄ diu sciēt̄ stat
in vno peccato mortali. Vñ Leuit. xvij.
Si maculā habuerit nō erit acceptus
a dño. Esa. i. Non accipiā de vobis sa-
crificiū. qz manus vestre sanguine plene
sunt. Ergo dicit̄ mortale. qz sicut mors
corpis puat hoīem vsu oīm membrorū
Sic quodāmodo peccatū mortale fa-
cit spūaliter. qz peccator nihil p̄t mere-
ri nec loquēdo nec orādo nec ieiunādo.
et sic de alijs. Etiā si tot bona opa face-
ret sicut om̄es hoies faciūt: nihil meret̄
in celo Ergo peccōz pparatur bestijs ter-
re: que p laboribz suis nihil recipiūt
gaudijs celī. cū tamē laborēt fame. siti.
et graui onere. ps. Hō cum in honore
eēt nō intellexit: cōparatus est iumentis.
Sed talia bona q̄ fiunt in mortali pec-
cato remunerātur hīc tpaliter. qz nullā

bonū irremuneratū. Et hec est vna cau-
 sa quare peccatores p̄sperant in hac vi-
 ta. q̄ hic remunerant p̄ suis opibz: et ido
 carebūt futura remuneratōe. **Uñ Bre.**
Dagn' afflux' t̄paliū: est et̄ ne d̄anati-
 onis inditiū. Ergo multū timendū est
 cuilibet: q̄ scient̄ stat in p̄ccō mortali cū
 p̄sperat in hac vita: sic q̄ p̄tinue ē san-
 ctus diues. et oīa q̄ desiderat ei p̄sperare
 adueniūt. q̄ fm̄ Greg' **Malī florētes** ī
 p̄nti bonis t̄paliū tanq̄ p̄ amena pra-
 sa ducunt ad interitiū. Itē puat̄ p̄ccōz
 p̄ticipatōe oīm bonozū que fiūt in ec-
 clia ab oībus fidelibz: De qua partici-
 patōe dicit. p̄s. Particeps ego suz oīm
 timentū te. et custodientiū mādata tua.
**Bon' exis in gr̄a hz participatōez om-
 niū bonozū scz missarū. orōnū. ieiunioz:**
et sic de alijs que fiunt in ecclia. Et h̄ ex
 charitate euenit. q̄ sum' inuicē mēbra
 vniū corpis. et oīa bona fluunt de vno
 in aliū. sicut p̄z in stomacho hoīs. q̄ im-
 p̄tūtur alijs mēbris que hz. Sed p̄ccōz
 est mēbrū abscisum. q̄ non viuificat.
 nec p̄ticipatōem recipit de alijs mēbris
 Itē puatur bonis t̄paliū: q̄ indignus
 citv̄ti bonis t̄paliū qui ante p̄ccm̄ dig-
 nus erat celo et celestibz bonis. post pec-
 catū non est dignus pane quo vescitur.
 Ergo moderat' vti eo deberet q̄ntum
 cuiq̄ posset. **Uñde Ezech. 4:** Panē
 tuū in pondere comedes: et aquam tuam
 in mensura bibas: imo indignior est oī-
 bus creatur' irrationabilibz. q̄ tales nū-
 quā deū suum offenderunt: h̄ tu multo-
 tiens deū offendisti: ad iracundiā eum
 contra te concitasti. **Uñ aristo. 7. ethi.**
Prauus hō deterior est bestia. Idē p̄-
 mo politī. Sicut optimuz aialū est hō
 fruens legez iusticia. sic pessimū est hō a-
 legez iusticia sepatus. q̄ si indignior est
 oībus creaturis irrationabilibz: tūc con-
 sequent' sequit': q̄ non est dign' vti crea-
 turis. Ergo p̄ccm̄ fecit hoīem tā miser
 q̄ nulli' boni nec spūalis nec t̄paliū ē di-
 gnus. nec est dign' terrā calcare. nec lu-

men celi videre. et sic de alijs. q̄ indigni-
 or est oībz creaturis corpaliū. igit' seq̄t.
 non est dignus vsu creaturarū dei. **Er-
 go miseria p̄ccōris tam magna est et pe-
 riculosa:** q̄ si oēs creature desierēt mise-
 riam peccatozū. scz oīa ligna. oīs lapī-
 des: et oīa aialia terre. et oēs aues celi. et
 oēs hoīes viuentes: non tamē cōdigne
 damnū peccatozū in q̄d p̄vniū peccatū
 mortale incidit desierent. Sed heu qui
 dam p̄ccōres centū mortalia p̄ccā v' et
 plura cōmiserunt: nec vnam gutā flent:
Rō huius est. q̄ non cognoscunt q̄nta
 bona pdiderunt: et in quot mala incide-
 runt. **Si** hec veracit' cognoscerēt et p̄-
 derent. non solum plorandū esset eis: h̄
 etiam v'lulandū. Quia nihil tam maluz
 homini q̄ p̄ccm̄ mortale. meli' esset ho-
 mini: q̄ decem milia demonia in se h̄ret
 vel cum gladys oībus qui fabricati sūt
 transigeretur. v' in oīi igne cōbureret
 q̄ q̄ cum vno p̄ccō mortali deū scienter
 vel voluntarie offenderet. Quia p̄ccm̄
 cū p̄summatū fuerit: ḡnat mortē scz ipsi-
 us anime. que mors magis timenda est
 q̄ mors corporis. **Uñ gregori' in mo-
 ralibz.** Dorte corporis oīs hō pot' de-
 beret mori q̄ cū vno p̄ccō mortali deus
 offenderet **Uñde aristo. 4. eth.** Delit-
 us est mori q̄ facere ē virtutē scz bonuz
 virtutis. **B** **¶ Sequit' videre:** q̄nto
 p̄ccm̄ nocet homini in morte. et hoc ē no-
 cumentū q̄ aīa videt tunc oīa p̄ccā sua
 q̄n̄ em̄ ip̄a egredi debet d̄ corpe. tūc au-
 gmentat̄ dolor. q̄ an̄ in cor hoīs illi' nō
 ascendit. vñ tūc pdit̄ sensus suos. nō co-
 gitat aīa ammō de corpe nutriēdo: h̄ vir-
 tutes suas naturales p̄ mēbra diffusas
 ad se trahet. et tūc videt oīa p̄ccā sua su-
 p̄ caput suū. **Uñ p̄s.** **Torrētes iniqui-
 tatis p̄turbauerūt me:** et tūc cū videt se sepe-
 rari a dō p̄t' p̄ccā sua p̄t' dicere illd' p̄s.
Circūdederūt me laquei mortis. i. p̄ccā.
Tūc aīa miseri p̄ccōris vidit demones
**circūstātes. et eā p̄occupātes. et eā ad in-
 fernū trahētes.** **Uñ Job. xx** **Gladent**

De peccatis mortalibus

et veniet sup eū horribiles. glo. i. demo / nes. **Q**uo tūc turbabit peccor: cū vi / derit cursū demonū ad aīaz **T**hreno. **P**: **O**ēs inimici ei ap p̄b edeēt eā iter an / gustias. Item in morte aīa puaf cor / pore pp̄io. qd nūq̄ in tali forma reassu / mer: imo vellet h̄e sic qn̄ p dimidia pre / corrosū ē a p̄mibz. **Q**z stupebit aīa peccō / ris qn̄ corp̄ trāsūmēdū videbit. **C** **I**te / n̄ solū corpe: s̄ et p̄puaf oī solatio visibili / um q̄ dilexit. scz. cibo. potu. filiis. vxōe / cognatibz honoribz et diuitiis **Q**z amaz / erit separi ab his q̄ iordiate dilexerūt. et / p̄t q̄ salutē suā sepi⁹ neglexerūt. p̄s **H**ō / cū iterierit n̄ sūet oīa. neqz descēdet cū eo / glia. **L**u. 22. Stulte hac nocte repetēt / aīam tuā a te. et q̄ pasti cuiuserūt. **S**e / quit vidē qūo peccm noceat hoī p̄ mor / tē. et ē h̄ nocumētū q̄ hō puaf oī spe di / uine misericōdie. et suffragiis toti⁹ ecclē **U**n̄ / **B**reg⁹. in moral. Neqzq̄ ultra misericōdia / parcētis liberat. q̄s sel in locis penalibz / iusticia iudicantis dānat. Ergo si oīs / hoīes i mūdo p̄yna aīa dānata interce / derēt: neqzq̄ eos dñs exaudiret. Ratio / ē. qz i inferno nlla ē redēptio. **U**n̄ beat⁹ / **A**ug⁹. d̄t. Si p̄em meū scire i inferno. n̄ / pl⁹ orare p̄ eo q̄ p diablo. **Q**z nllō mō / orādū ē p̄ dānat⁹: qz sūt peccati in tene / bras exteriores. i. extra oēs spē diuīe mi / scōdie. **I**te p̄ momentanea delectatōe et / nā penā sustinebūt. et et̄na dei visioe care / būt et societate oīm electorū. p̄s. **L**ōuer / rant peccōres i infernū. **Q**ui iō fact⁹ ē dī / iusticia ordināte: vt q̄ deū noluit seq̄ ad / gliaz: in inferno sustineat et̄nā miseriam. **U**n̄ **A**ug⁹. i f̄mone qdā d̄t q̄re i inferno / mors q̄rit et n̄ iueniet. qm̄ qb̄ i h̄ sc̄lo vi / ra offerit. et nolūt accipe: i inferno querent / mortēz n̄ poterūt iuenire. **H** **C** **P**e / ne inferni timēde sūt p̄t earū et̄nalitatē / **U**n̄ **aug**⁹: d̄t. **I**gnis n̄ ē q̄si depict⁹ ig / ris respectu ignis infernal. **I**gnis n̄ tm̄ / extrinsec⁹ v̄res ledit p̄usq̄ penetret ner / uos et ossa. hō mortē et n̄ sentit ultra sesio / nē. **S**z ignis inferni sentit i oībz viribz

īpī aīe. cure carne. neruis et ossibz. et me / dullz p̄l. q̄ oīa pl⁹ candēt q̄ candēs fer / rū. **E**xēplū d̄ acerbitate ignis inferni **L**e / gif i libro petri cluniacen̄ vbi narrat q̄ / fuit qdā sacerdos i pictauiā. q̄ subiect⁹ / mltis vitiis i duct⁹ a p̄ore qdā pmisit se / ordinē cisterciē. itraturū. s̄ differebat d̄ / die i die. **L**ū aut subito ifirmaret: et p̄or / aduocat⁹ essz. i ducebat eū ad reddēduz / pmissū s̄ illo adhuc differēte **E**cce subit / to clamauit. p̄t ora p̄ me. ecce d̄racōes / veniūt ad deuorandū me. **I**llo t̄o cum / alijs astantibz orante liberat⁹ ē. s̄ nec sic / i pleuit pmissuz. et ecce iterū icēpit clama / re petens oīoes dicens. ecce ignis occu / pat me ad deuorandū me. s̄ tūc iterū li / berat⁹ ad oīones nō i plebat pmissum. **E**t ecce subito fact⁹ i extasi. et raptus ad / iudiciū audiuit sniaz s̄ se ferri d̄ anarōis / et rediēs ad se ait. **E**cce duo demōes fe / rūt sartaginē magnā vt frigar i ea i eter / nū. et tangēs cucullā p̄oris dicebat **N**ō / insano: s̄ sic verū ē q̄ h̄ ē cuculla: ita verū / ē qd̄ dico. **S**z cū hec diceret: cecidit de / sartagine vna gutta sup manū eius. q̄ pe / netrauit et deuorauit carnē vsqz ad ossa. **E**t ait. **H**ō saltē credite mihi **E**cce nūc / demōes p̄ciūt me i sartaginē. et hec di / cēs expirauit infelicit. **I**nsup et̄na dei / visioe carebo. et societate oīm electorūz / **U**n̄ **E**bristolom⁹ in f̄mōe. **E**xcluda / bonts et̄nis: et alienū siue indignū effici / ab his q̄ pp̄ata st̄sc̄is tm̄ cruciatū et tm̄ / dolorem infert. vt si nulla extrinsec⁹ pe / na torqueret: hec sola sufficeret. **I** / **S**ecundo peccatū nocz his qui sunt / in purgatorio per suffragiorūz diminu / tionem. quia hos qui sunt in purgato / rio non possunt peccatores iuuare tam / efficaciter sicut si essent in gratia. **Q**ueri / tur vtrum suffragia facta per ministros / malos prosint defunctis **R**espōdeo f̄m / **T**ho. supra. 4. distin. xlv. **S**uffragia / per malum ministrum fiunt tripliciter. **P**rimo si sit ex proprio motu ip̄ius minist / ri. et sic non p̄sunt eis. **Q**uia quicquid

orauerit vel fecerit pro animabus per se lo-
quendo non pdest eis dummodo est i pec-
cato mortali nisi ex consequenter p acci-
dens. scz inquatum per elemosinaz ma-
li hois paupes excitati orat p defunctos
z hec oro pdest eis. Scdo modo pos-
sunt fieri vt per ministrum publicum deivel
totius ecclesie sicut quando sacerdos cele-
brat missam vel exequias mortuorum i ec-
clesia. z quia iste intelligitur face sub cui-
us nomine. siue sub cuius vice fit: inde e
q suffragia tal' sacerdotis q'uis sit pec-
cator p sunt defunctis. Tertio mo pnt
fieri per malum ministrum. vt per mini-
strum priuatum. scz alicuius puate pfor-
ne existentis in charitate: siue talis per-
sona sit defuncta siue viua. z talia p sunt
Sicut fuus existes in pcco mortali qd
cunq' opus misericordie facit ex pcepto dñi
sui charitate habentis. magis tm pdest
si etiā ministri in charitate essent. quia
tunc illa opa essent meritoria ex duab'
pabus. **¶** Tertio nocet dāna-
tis. z hoc per modū cōiunctōis: qnto ei
plures in inferno sunt. tanto maior hor-
ror erit in pena. Unde est q' infern' tan-
to fortius ardebit quāto pl'es habebit.
¶ Querit vtz dānari velint oēs hoies
dānari q'uis sciāt ex hoc penā eorū au-
gmentari: Respondeo q' sic. et' parētes
suos z vxorē z filios. z hoc ppter pfectissi-
mam inuidiā que est in eis. Sic in bea-
tis est perfectissima charitas: ita in eis e
perfectissima inuidiā que facit appetere
malū alioz. Hoc etiā pz in illis inuidio-
sis viuētibz in hoc seculo. in quibz ra-
men adhuc non est perfecta inuidiā. sed
tū dānari min' iuidēt ppiqs q' alicis.
vñ eoz pena maior esset si oēs ppiq' dā-
narenturz aliq' saluarent q' si aliq' d' suis
saluaret Ex h' fuit. q' diues epulo petijt
frēs suos a dānatōe eripi Cogitabat ei
q' aliq' eriperēt. z illos voluit eē suos fra-
tres poti' q' alios. Vñ si possibile esset
mallet poti' omēs simul dānari. Et
in hoc concordat Tho. super quarto.

¶ Quarto nocet saluatis. quia pcco' p
seuerans in pccis puat scōs accidenta-
li gaudio qd haberēt de ei' cōuersione.
Vñ Lu. iij. Gaudij ē āgel. su. v. p. p.
agē. z n' solū āgel. h' ex oibz scōs ēit gau-
dij de cōuersione pccōis. Frē nocet eis
per modū subtractōis. Nā ex cōsortio z
societate beatorū habet gaudij accnta-
le. qz qñ cūq' vna aīa euolat ad celū: tūc
gaudij accntale erit oibz btis in celo. et
vnusquisq' cū alio diuidet sua merita ex
charitate: Et qd vn' in seipo non hz: h'
in alto inueniet Vñ greg'. i. moral' Tā-
tayis nos in illa pace sociat. vt qd vnus
q'sq' i se n' acceperit. h' se accepisse i alio
exultat. Ansel. Vnusq'sq' intm gaudet
de alteri' gaudio in qntū de suo pprio.
Hoc bono z gaudio puat electi qntum
ad illū pccōrē p'inet q' damnat: h' hoc i
vno alio habebūt. q' loco illi' substinet.
qz nūer' eorū i fallibilit' adiplebit. Vñ
Apoē. 3. Tene qd habes. ne ali' accipit
at coronā tuā **¶** Quarto nocet viatoribz
id est ill' q' adhuc i mō viuūt. qz sepe bo-
ni in vita pnti puniunt tēporalit' ppter
pcca malozuz hoim. qz sic qñq' vna cōe-
tas meli' hz ppter vnū bonū hoiez: sic et
qñq' pl'es puniuntur ppter peccata vnus.
Q' vt frequēter permittit deus fieri tem-
pestates aeris. sterilitates terraz. et hu-
iusmōi plagas ppter pccāz demerita ma-
loz. z sic boni qñq' puniunt t'palt' ppter
malos. Frē p eo q' mali bonos suo ma-
lo exēplo qñq' corūpūt z puerūt. qre ei
tot eēt pueri hoies: nisi q' mali seinui-
cem inficiūt. Sicut vn' infirm' ab alio
inficit cor'poralit': sic z spūalit'. Et sicut
iumentū pestilens z ouis morbida inficit
alias oues sic simile ē de hominibz mal'
Vñ ps. Cū pueris peruerter'. **¶** Se-
xto nocet ipi xpo. qz p cū sāguis ei' n' p-
soluit. Cōtra qd d' Leuit. i9. Opus
mercennarij tui nō manebit ap' d' te vsqz
mane. Istud enim peccatum clamat in
celum. Quanto magis qui christuz de-
fraudant precio suo. ps. Precium meū

De peccatis

cogitauerunt repellere. Non tamē hoc sic est intelligendum nec credendum: q̄ p̄pterea xp̄s aliquē defectū h̄eat. Unde ps. Bonoz meoz non indiges. Sed loq̄ndo respectu illi⁹ hoīs q̄ peccat ⁊ dā nat. qz tūc p̄cū sanguinis xp̄i in eo perditur. ⁊ sic non sit xp̄o recōpensatio passionis eius qua eum redemit.

De peccō veniali. **R**ūdeo fm̄ Aug⁹. Peccō veniale ē qd̄ hominē vsq; ad reatū p̄ptue mortis n̄ quat h̄ penā meref. ⁊ facile indulget. Nota fm̄ magistz in cōp̄edio theologice veritatis. In paruulis post baptismū p̄mo surgūt venialia. post hoc mortalia. Un̄ Greg⁹. i. moralibz. In ynoquoq; lapsu a minimis sp̄ incipit: ⁊ sub crescētibz defectibz ad grauioza puenit. Istō. d̄ summo bo. Quēadmodū ad h̄tutū culmen cēdētes: nō a sūmis inchoāt. h̄ a modicis vt sensim ad altioza ptingāt. Itaz q̄ dilabūtur ad vicia nō statim a magnis criminibz incipiūt: h̄ a modicis assuescūt vt sic cum maximis corruant. Querit vtz possit aliquis viuere sine peccō veniali dū est in hac vita. Rūdef q̄ si loq̄mur d̄ tota vita hoīs qui iā puenit ad etatē adultā. de excellenti ⁊ speciali gratia ē. q̄ talis sine peccō veniali sit. Sic videt beatus aug⁹. dicere d̄ btā v̄gine. Unde si oēs sc̄i introgarent si peccassent: Oēs vna voce r̄nderēt. Si dixerim⁹. qz peccatū nō habem⁹: nosmetip̄os seducim⁹ ⁊ v̄itas in nob̄ nō ē. Sciendū fm̄ magistru in cōp̄edio theologice v̄itatis. Si p̄fecta charitas nō facit q̄ p̄ctm̄ veniale nō adueniat: tñ facit q̄ nō durat. Exēplū sic camin⁹ ignis n̄ fac̄ vt gutta aq̄ n̄ apponat sibi: h̄ fac̄ vt cito extinguit. Perfecta em̄ charitas statiz inflāmat hoīem vt doleat de peccō veniali. p̄pterea p̄fecti quandoq; dolent. ⁊ flent p̄ paruīs peccatis plus q̄ magni peccatores qñq; p̄ maximis peccatis. Un̄ imp̄fecti multa venialia p̄gregāt. **S**z tñ sciēdū q̄

q̄libet homo p̄t viuē sine peccato mortali cū adiutorio dei. Et q̄cūq; oppositū diceret: h̄ erzoncū ⁊ hereticū eēt. Et hoc p̄bat tribz rōibz. P̄ua rō ē. qz in baptisimo infundit hoī gratia p̄ qua p̄seruari p̄t vsq; ad mortē absq; oī mortali crimine si vult vt gr̄a illa. Et hoc designat salis linitio quam facit sacerdos ipsi puero an̄ baptismū. Qz sicut carnes p̄seruant a putrefactōe mediāte sale. sic hō baptizat⁹ mediāte gratia quā in baptisimo accepit p̄seruari p̄t a p̄ctis mortalibus. Itē secūda rō est qz p̄ hoc sequeret q̄ d̄s imposuisset nobis onus importabile: qz mādata dei s̄t data nob̄ ne peccem⁹. Nō si dicis q̄ d̄s p̄cepit tibi: qd̄ nō potes implere. falsuz dicis: ⁊ cum h̄ incurris maledictionez dei Un̄ Bern. Maledict⁹ q̄ d̄t deū p̄cepisse impossibile. Itē hoc esset loqui s̄ euāgeliz ⁊ v̄ba christi. qui dicit vt habet Math. xi. In gū ei meū suauē ē. ⁊ on⁹ meū leuē. Tercia rō est. qz per h̄ tolleret libez arbitriū. quod tñ necessariū est in nob̄. cuz q̄ nos de p̄uilegiāuit. Un̄ Eccl̄. i. d̄. Apposuit ignē ⁊ aquā ad quod vult p̄ortige manū tuā. Itē ibidē Un̄ hoīez vitaz mors bonū ⁊ malū quod placuerit ei dabit. Sciendū tñ q̄ licz hoc sit veni q̄ vnus hō quādoq; naturali influētia ⁊ inclinātōe magis ē inclināt⁹ ad vnū viciū q̄ ali⁹ hō. tamē adhuc stat h̄ i suo libero arbitrio ⁊ volūtate vt r̄ velit consentire huic naturali inclinātōi vel resistere Un̄ Bern. 3. Dixit d̄s ad cayn iratum volētē occidere fr̄em suum. Subtus te erit appetitus tu⁹. Et tu dominaberis ei⁹. Unde Aug⁹. de v̄a religioe. Nūc vsq; ad eoz volūtariū maluz ē: vt nullo mō sit peccatū nisi sit volūtariū. Exiā dicitis sequit q̄ hō p̄t viuē sine peccō mortali mediāte gr̄a vsq; ad mortē si vult. Hoc etz p̄z i plibz sc̄tis q̄ vsq; ad etatē p̄fectāz vixerit. ⁊ tñ nūq; mortaliter peccauerit vt bt̄is Joh. bap. ⁊ bt̄is tho. d̄ aq̄no ⁊ p̄les alij sancti. de quibz legit: q̄ nūq;